

viWTA

vlaams
instituut
voor
wetenschappelijk
en
technologisch
aspectenonderzoek

jaarverslag 2001-2002

DEEL 1 ADMINISTRATIEF VERSLAG

1. WETTELIJK KADER VOOR HET VIWTA	7
1.1. Goedkeuring oprichtingsdecreet.....	7
1.2. Voorgeschiedenis van het decreet.....	7
1.3. Organisatie van het Instituut.....	9
2. RAAD VAN BESTUUR	10
2.1. Samenstelling Raad van Bestuur.....	10
2.2. Goedkeuring Huishoudelijk Reglement.....	11
2.3. Bijeenkomsten Raad van Bestuur.....	12
2.4. Dagelijks bestuur.....	14
3. WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT	15
3.1. Aanstelling directeur	15
3.2. Vaststelling personeelsformatie en selectie	15
3.3. Indiensttreding Wetenschappelijk Secretariaat	16
3.4. Logistieke overeenkomsten	17
3.5. Naam, logo en huisstijl	17

DEEL 2 INHOUDELIJK VERSLAG

1. MISSIEVERKLARING	21
2. EUROPESE ERVARING MET PARLEMENTAIRE TA	22
3. PARLEMENTAIRE TECHNOLOGY ASSESSMENT IN VLAANDEREN.....	22
3.1. TA-praktijk in Vlaanderen	22
3.2. Eerder wetgevend initiatief	23
4. VIWTA IN DE EUROPESE CONTEXT	24
4.1. viWTA als onderdeel van het EPTA-netwerk.....	24
4.2. viWTA in het onderzoeksnetwerk TAMI	24
5. PILOOTPROJECT: GENETISCH GEWIJZIGDE ORGANISMEN	25
5.1. Achtergrond	25
5.2. Doelstellingen	25
5.3. Procesverloop.....	26

DEEL 3 ACTIVITEITENVERSLAG

1. VIWTA IN HET VLAAMS PARLEMENT.....	31
2. VOORSTELLINGEN EN PRESENTATIES.....	31
2.1. Presentaties.....	31
2.2. Lidmaatschap expertengroepen.....	32
3. CONTACTEN.....	32
3.1. Contacten met Vlaams Parlement.....	32
3.2. Contacten met de Vlaamse administratie en Vlaamse Instellingen.....	33
4. DEELNAME AAN CONGRESSEN EN SYMPOSIA.....	34

DEEL 4 FINANCIËEL VERSLAG

BIJLAGEN	41
BIJLAGE 1 OPRICHTINGSDECREET	45
BIJLAGE 2 HUISHOUDELIJK REGLEMENT	49
BIJLAGE 3 PROTOCOLOVEREENKOMST	57
BIJLAGE 4 PARLEMENT, SAMENLEVING EN TECHNOLOGIE Ervaringen en methoden voor parlementaire technology assessment	65

Het is veeleer ongewoon een jaarverslag te maken van een instelling die zich nog volop in de opstartfase bevindt. De personeelsformatie is pas sinds enkele weken (gedeeltelijk) ingevuld en het aantal activiteiten is nog beperkt. Dit had dan ook een erg summier verslag kunnen zijn, in afwachting van een meer publieke en zichtbare werking.

We menen echter dat juist nu, ongeveer één jaar na de aanstelling van de Raad van Bestuur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA), een jaarverslag aangevuld met een uitgebreide inhoudelijke toelichting een gepast initiatief is.

Met dit rapport krijgen de leden van de Vlaamse parlementaire gemeenschap de gelegenheid om op een overzichtelijke en transparante wijze kennis te maken met haar jongste telg. Door het opstarten van het Wetenschappelijk Secretariaat kreeg het viWTA meteen een gezicht en verwierf het zich op korte tijd een plaats binnen de parlementaire gemeenschap.

Het parlementaire zomerreces 2002 betekent voor het viWTA de afronding van een eerste, essentiële fase die een aanvang nam op 17 juli 2000. Tussen de goedkeuring door het Vlaams Parlement van het decreet houdende de oprichting van viWTA en de indiening van dit jaarverslag op 30 juni 2002 is schijnbaar weinig gebeurd, maar schijn bedriegt.

In het eerste gedeelte vindt u het verslag van de administratieve voortgang van het voorbije jaar en een eerste inhoudelijke oriëntatie. Sinds zijn samenstelling in maart 2001 nam de Raad van Bestuur verschillende initiatieven. Na het opstellen van het Huishoudelijk Reglement werd richting gegeven aan de inhoudelijke focus. Daarna volgde de selectie en aanwerving van een directeur, werd de begroting 2002 opgesteld en kon men beginnen met het opstellen van de personeelsformatie en de personeelsselectie. Zodra deze fase voltooid was, werd met de inhoudelijke programmering gestart en werd het eerste pilootproject gepland.

Het tweede gedeelte van dit verslag gaat dieper in op de terechte vraag naar meer informatie over de inhoudelijke werking van viWTA. Uit verkennende gesprekken binnen en buiten de parlementaire gemeenschap bleek dat het begrip 'wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek' of 'technology assessment' (TA) nog altijd veel vraagtekens oproept. Vandaar dat we in dit rapport uitgebreid ingaan op de ervaringen en methodieken die gebruikt worden ter ondersteuning van het wetenschapsbeleid en technologiebeleid. Hiermee schetsen we de inhoudelijke krijtlijnen van het viWTA. Uit de praktijkervaring van de volgende jaren zal blijken welke plaats wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek zal innemen in de werking van het Vlaams Parlement.

Een derde gedeelte van dit verslag overloopt de activiteiten die de instelling in haar korte bestaan reeds ontplooidde. Die omvatten niet enkel de wijze waarop viWTA aan bod kwam in de parlementaire werkzaamheden, maar ook de contacten die de Raad van Bestuur en de directeur legden om het Instituut zo snel mogelijk op kruissnelheid te laten komen. Zo trad viWTA in 2002 toe als volwaardig lid van het Europese netwerk van TA-instellingen (EPTA), meteen een primeur voor een regionale instelling.

In een uitgebreide (vierdelige) bijlage vindt de geïnteresseerde lezer dan alle volledige documenten m.b.t. de formele instelling, de praktische afspraken en de uitvoerige nota's m.b.t. de inhoudelijke afbakening en oriëntatie. Ook hier ligt de nadruk op een synthetisch overzicht van de ervaringen en methodieken van parlementaire technology assessment, en

geven we een overzicht van de parlementaire TA-instellingen in Europa. We overlopen de voorgeschiedenis, het concept TA en de institutionele context. Hierbij behandelen we zowel de organisatie van het maatschappelijk debat als de adviserende functie m.b.t. de maatschappelijke gevolgen van nieuwe technologische ontwikkelingen.

Dit jaarverslag is dan ook eerder een startpunt van een lange tocht dan het eindpunt van een netjes afgeronde jaarwerking. Een goed begrip van de theoretische en praktische bouwstenen voor de toekomstige werking van het viWTA is meteen de beste garantie voor een boeiende en constructieve dialoog met de belangrijkste doelgroep van het viWTA: de Vlaamse parlementaire gemeenschap. Dit eerste jaarverslag leek dan ook het geschikte forum om een inhoudelijke toelichting te geven bij de kerntaken van deze nieuwe instelling en de specifieke beleidsondersteunende activiteit.

Ik wil ook niet nalaten de Raad van Bestuur te danken. Door zijn constructieve inhoudelijke en administratieve sturing en zijn steun aan de directeur tijdens zijn eerste maanden, werden de gebruikelijke opstartproblemen snel en adequaat opgelost. Eveneens gaat mijn dank uit naar het team van het Wetenschappelijk Secretariaat, dat met grote inzet en enthousiasme een vliegende start nam om aan de opbouw van een nieuwe parlementaire instelling te beginnen.

*Robby Berloznik, directeur viWTA
Juni 2002*

DEEL 1 ADMINISTRATIEF VERSLAG

1. WETTELIJK KADER VOOR HET viWTA

1.1. Goedkeuring oprichtingsdecreet

In de plenaire zitting van 17 juli 2000 ging het Vlaams Parlement over tot de oprichting van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. Het Instituut kreeg de taak om zo vroeg mogelijk de verschillende aspecten en gevolgen van een wetenschappelijke en technologische ontwikkeling te bestuderen in het licht van de maatschappelijke inpasbaarheid.

De Raad van Bestuur van het Instituut, daarin bijgestaan door het Wetenschappelijk Secretariaat, kreeg zes algemene opdrachten:

- korte, voorbereidende evaluaties laten uitvoeren door het Wetenschappelijk Secretariaat
- lange, omvattende evaluaties uitbesteden aan nationale of internationale experts
- op gepaste wijze en schaal een maatschappelijk debat organiseren
- aanbevelingen doen aan het Vlaams Parlement
- contacten onderhouden met de regionale, nationale en internationale betrokkenen bij het maken van wetenschappelijke en technologische keuzes
- een jaarlijkse analyse opstellen van de behoeften aan onderzoek en ontwikkeling.

1.2. Voorgeschiedenis van het decreet

Hoewel de oprichting van het Instituut zeer snel en vlot verlopen is, heeft de inhoudelijke discussie over technology assessment in Vlaanderen een lange voorgeschiedenis, die we verderop in dit verslag kort schetsen.

Op 30 november 1999 dienden de parlementsleden Dirk Holemans, Gilbert van Baelen, Robert Voorhamme, Chris Vandenbroeke en Jos Stassen een voorstel van decreet in¹ waarin ze aandrongen op de oprichting van een Vlaams instituut dat zich zou toeleggen op het interdisciplinaire vakgebied van het wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek (WTA). Een dergelijk Instituut zou het Vlaams Parlement de mogelijkheid bieden om op een adequate wijze in te spelen op de ontwikkelingen in wetenschap en technologie, de concrete maatschappelijke gevolgen hiervan in te schatten en inzicht te verschaffen over de houding van de bevolking tegenover die evoluties.

Ook zou dit Instituut een bijdrage moeten leveren bij de herijking van de positie van de wetenschap in het maatschappelijk debat, en aanzetten tot een bezinning bij experts en politici over hun rol in het maatschappelijk debat en in de besluitvorming en over de doeleinden en

legitimiteit van hun tussenkomst. In die zin vormt WTA een verrijking en valorisatie van de parlementaire werking.

De betrokken parlementsleden verwezen hierbij naar de verschillende buitenlandse instellingen waar een dergelijk onderzoek al heeft plaatsgevonden en naar de eerdere, sporadische ervaringen van Vlaamse instellingen terzake. Geen van die instellingen bleek echter een adequaat instrument te zijn om het Vlaams Parlement te informeren.

De indieners zagen in hun toelichting bij het voorstel van decreet drie kerntaken weggelegd voor dit Instituut:

- o het in kaart brengen van de maatschappelijke implicaties van nieuwe technologieën van bij het begin van het ontwikkelingstraject
- o de organisatie van een breed maatschappelijk debat en een reflectie over de kwaliteit van dit debat en de bijdrage van de actoren
- o het beleid en de maatschappelijke groepen informeren over de gevolgen van nieuwe technologieën en de houding van de burger ten opzichte daarvan

Op basis van dat voorstel organiseerden de Verenigde Commissies voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid en voor Economie, Landbouw, Werkgelegenheid en Toerisme, voorgezeten door de heer Gilbert Vanleenhove op 23 maart 2000, een eerste bespreking.

Na die eerste bespreking werd beslist om deel te nemen aan een internationaal symposium over TA en tot het instellen van een hoorzitting waarop het onderwerp technology assessment en de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en technologisch Aspectenonderzoek centraal zouden staan.

De Verenigde Commissies namen op 18 en 19 mei 2000 deel aan het internationale symposium "Shaping Technology in the 21st Century: the Role of Technology Assessment" dat plaatsvond in de Koninklijke Academie in Brussel.

De hoorzitting vond plaats op 31 mei 2000², waarop een aantal experts uit de wetenschappelijke en technologische wereld een uiteenzetting gaf over de stand van zaken, de noodzaak van WTA-onderzoek en de wenselijkheid van de oprichting van een dergelijk instituut. De sprekers waren:

- o Niceas Schamp, vast secretaris van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten
- o Paul Berckmans, directeur STV - Innovatie & Arbeid
- o Robby Berloznik, projectmanager TA bij de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (Vito)
- o Prof. Lode Wyns, lid van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB)
- o Ann Demeulemeester, lid van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB)
- o Lieve Goorden, wetenschappelijk medewerkster STEM-UFSIA
- o Prof. Raoul Weiler, Centrum voor Agrarische bio- en milieu-ethiek (KU Leuven)
- o Prof. Gilbert Eggermont, SCK en VUB

- Prof. Herman Van den Berghe, ere-vice-rector KU Leuven, voorzitter van de Koning Boudewijnstichting.

Op 14 en 21 juni 2000 werd het voorstel van decreet nogmaals besproken in de Verenigde Commissies en verder toegelicht door de heer Dirk Holemans. Daarna volgde de artikelsgewijze stemming, waarna de tekst werd doorgestuurd naar de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement. Op de zitting van 17 juli 2000 werd het decreet goedgekeurd³.

1.3. Organisatie van het Instituut

Het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek bestaat uit een Raad van Bestuur en een Wetenschappelijk Secretariaat. De Raad van Bestuur bestaat uit 16 leden, de helft daarvan zijn Vlaamse volksvertegenwoordigers en de andere helft deskundigen uit de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld. De voorzitter en één ondervoorzitter van de Raad van bestuur zijn Vlaamse volksvertegenwoordigers, de andere ondervoorzitter wordt gekozen uit de vertegenwoordigers van wetenschappers en technologen.

De Vlaamse volksvertegenwoordigers worden door het Vlaams Parlement uit alle erkende fracties aangewezen, hun mandaat verstrijkt bij de installatie van het Parlement na vernieuwing. De deskundigen worden voorgedragen door de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB), de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV), de Milieu- en Natuurraad voor Vlaanderen (MINA) en de Vlaamse Gezondheidsraad (VRG), die elk twee leden voordragen. Op basis van die lijst worden zij benoemd door het Vlaams Parlement voor de duur van vijf jaar.

De Raad van Bestuur wordt bijgestaan door een multidisciplinair Wetenschappelijk Secretariaat onder leiding van een directeur. De directeur wordt voor een periode van vijf jaar benoemd, zijn mandaat is éénmaal vernieuwbaar. Het Instituut heeft het recht om officiële documenten en rapporten op te vragen met betrekking tot zijn opdracht, en brengt éénmaal per jaar verslag uit aan het Vlaams Parlement. De directeur heeft het recht te worden gehoord door het Vlaams Parlement.

2. RAAD VAN BESTUUR

2.1. Samenstelling Raad van Bestuur

Op 21 februari 2001 stelde het Vlaams Parlement in de plenaire vergadering de samenstelling van de Raad van Bestuur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek als volgt vast:

- o de heer Dirk Holemans
- o de heer Julien Librecht
- o mevrouw Trees Merckx-Van Goey
- o de heer Cis Schepens
- o de heer Gilbert Van Baelen
- o de heer Chris Vandenbroeke
- o de heer Gilbert Vanleenhove
- o de heer Robert Voorhamme

als Vlaamse volksvertegenwoordigers (onder art. 7)

- o de heer Paul Berckmans
- o de heer Jean Jacques Cassiman
- o mevrouw Christine Deneffe†
- o mevrouw Ilse Loots
- o de heer Bernard Mazijn
- o de heer Freddy Mortier
- o de heer Nicolas van Larebeke-Arschodt
- o de heer Lodewijk Wyns

als vertegenwoordigers van de wetenschappelijke en technologische wereld (art. 8)

Op de eerste bijeenkomst van de Raad van Bestuur, voorgezeten door de heer Norbert de Batselier, voorzitter van het Vlaams Parlement, werd overgegaan tot de benoeming van de voorzitter en de twee ondervoorzitters.

Na geheime stemming werd de heer Robert Voorhamme benoemd tot voorzitter van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. Mevrouw Trees Merckx-Van Goey en de heer Lodewijk Wyns werden benoemd als ondervoorzitter.

Op de vergadering van 28 maart 2002 nam de Raad van Bestuur met droefheid kennis van het overlijden van mevrouw Christine Deneffe, lid van de Raad van Bestuur. Aan de Voorzitter van het Vlaams Parlement werd gevraagd om de VRWB te vragen een nieuw kandidaat-lid voor te dragen.

2.2. **Goedkeuring Huishoudelijk Reglement**

Op de vergaderingen van 24 maart, 19 april en 8 mei 2001 besprak de Raad van Bestuur het Huishoudelijk Reglement, dat de interne werking van het Instituut regelt. Op de vergadering van 8 mei werd de definitieve tekst goedgekeurd, die op 6 juni bekrachtigd werd door het Vlaams Parlement⁴.

Hierin werd bepaald dat de Raad van Bestuur minstens vijfmaal per jaar zal bijeenkomen, ten minste éénmaal elke drie maanden. Hij heeft een vergaderquorum van 9 aanwezige leden (waarvan minstens 4 uit elke groep zoals bepaald in art. 7 en art. 8) en de aanwezigheid van de voorzitter of één van de ondervoorzitters. De directeur neemt met raadgevende stem deel aan de beraadslagingen.

In dit Huishoudelijk Reglement specificeerde de Raad van bestuur zijn bevoegdheden en procedures verder, om de praktische werking van het instituut te organiseren:

- de goedkeuring van het jaarverslag
- het opstellen van de begroting en afsluiten van de jaarrekening
- het nemen van beslissingen inzake verwerving en vervreemding van onroerend goed
- het nemen van beslissingen en over bestellingen en aanbestedingen
- het afsluiten van onderzoeksopdrachten en contracten
- het benoemen van de directeur
- het sluiten van arbeidsovereenkomsten met het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat
- de samenstelling van ad hoc commissies
- het opvolgen van het samenwerkingsprotocol met het Vlaams Parlement
- het eventueel delegeren van bevoegdheden aan de directeur.

Voorts werd een Dagelijks Bestuur ingesteld dat zorgt voor de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur en de voorbereiding van beleidsaspecten ten behoeve van de Raad van Bestuur. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter, de twee ondervoorzitters en de directeur.

2.3. Bijeenkomsten Raad van Bestuur

1. Vergadering van woensdag 7 maart 2001
 - Regeling van de werkzaamheden
 - Installatie van de Raad van Bestuur
 - Benoeming van de voorzitter en de twee ondervoorzitters

2. Vergadering van woensdag 28 maart 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Huishoudelijk Reglement
 - Regeling van de werkzaamheden

3. Vergadering van woensdag 19 april 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Huishoudelijk Reglement
 - Aanwervingprocedure van de directeur viWTA
 - Regeling van de werkzaamheden

4. Vergadering van woensdag 8 mei 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Huishoudelijk Reglement
 - Functieprofiel van de directeur viWTA
 - Regeling van de werkzaamheden

5. Vergadering van dinsdag 19 juni 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Voorstel van samenwerkingsprotocol tussen het Vlaams Parlement en viWTA
 - Aanwervingprocedure van de directeur viWTA
 - Lidmaatschap EPTA
 - Gedachtewisseling over de opdracht van het Instituut
 - Varia

6. Vergadering van dinsdag 4 september 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Gedachtewisseling over de opdracht van het Instituut: discussie over de onderzoeksthema's
 - Aanwervingprocedure van de directeur viWTA
 - Varia

7. Vergadering van maandag 1 oktober 2001
 - Aanwerving van de directeur viWTA

8. Vergadering van dinsdag 11 december 2001
 - Goedkeuring notulen
 - Voorstelling van de directeur viWTA
 - Bespreking voorstel tot begroting 2002
 - Gedachtewisseling over pilootproject GGO's (genetisch gewijzigde organismen)
 - Aanwervingprocedure voor het personeel verbonden aan het Wetenschappelijk Secretariaat en aanstelling selectiecomité
 - Lidmaatschap EPTA
 - Varia

9. Vergadering van donderdag 7 maart 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Toelichting bij de agenda door de directeur viWTA
 - Personeelsformatie
 - Voorstel wijziging van decreet en Huishoudelijk Reglement
 - Personeelsstatuut
 - Aanwervingprocedure voor het personeel verbonden aan het Wetenschappelijk Secretariaat
 - Varia

10. Vergadering van donderdag 28 maart 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Aanwerving van het personeel verbonden aan het Wetenschappelijk Secretariaat
 - Lidmaatschap EPTA

11. Vergadering van donderdag 18 april 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Toelichting bij organisatie maatschappelijk debat
 - Themabepaling maatschappelijk debat GGO's
 - Voorstelling personeel verbonden aan het Wetenschappelijk Secretariaat

12. Vergadering van donderdag 23 mei 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Naam en logo, toewijzing huisstijl
 - Bespreking missieverklaring
 - Conceptnota afbakening, procesverloop en organisatie pilootproject GGO's
 - Varia

13. Vergadering van donderdag 13 juni 2002

Goedkeuring notulen
Bespreking jaarverslag
Varia

2.4. *Dagelijks bestuur*

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter, de twee ondervoorzitters en de directeur en zorgt voor de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur en de voorbereiding van beleidsaspecten ten behoeve van de Raad van Bestuur.

Bijeenkomsten van het Dagelijks Bestuur:

21 november 2001
19 december 2001
16 januari 2002
20 februari 2001
17 april 2002
14 mei 2002
19 juni 2002

3. WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT

3.1. Aanstelling directeur

De directeur van het Instituut heeft de leiding over het Wetenschappelijk Secretariaat en rapporteert aan de Raad van Bestuur en het Vlaams Parlement. Op de vergadering van 19 april 2001 besliste de Raad van Bestuur om de selectieopdracht uit te besteden aan Jobpunt Vlaanderen.

Er werd een publieke oproep tot kandidaten gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, Vacature, Job@ en een reeks relevante vaktijdschriften. Daarnaast voerde het door Jobpunt Vlaanderen aangezochte selectiebureau ook een actieve selectie uit.

Op basis van het functieprofiel en aanwervings- en selectieprocedure, opgesteld door de Raad van Bestuur op 19 april en 8 mei 2001, selecteerde Jobpunt Vlaanderen na consultatie met internationale experts en het aangestelde selectiebureau Hanssens & Partners Benelux, drie kandidaten.

Op 1 oktober 2001 nam de Raad van Bestuur, bijgestaan door het selectiebureau, kennis van de dossiers van de drie geselecteerde kandidaten en ondervroeg elk van de drie kandidaten afzonderlijk. Na een geheime schriftelijke stemming besliste de Raad van Bestuur om de heer Robby Berloznik voor te dragen. Op 10 oktober 2001 werd Robby Berloznik door het Vlaams Parlement benoemd tot directeur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek voor een periode van vijf jaar, ingaande op 1 december 2001.

3.2. Vaststelling personeelsformatie en selectie

Op de vergadering van 11 december 2001 besprak de Raad van Bestuur, in overleg met de directeur, de aanwervingprocedure voor het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat. De personeelsformatie van het Instituut werd als volgt vastgelegd en goedgekeurd door het Vlaams Parlement in de plenaire zitting van 27 maart 2002:

- 1 directeur
- 1 secretaresse
- 3 onderzoekers
- 1 communicatiedeskundige

Vanaf 1 december 2001 werd mevrouw Lyn Van Boven vanuit de Vlaamse Ombudsdienst gedetacheerd als secretariael medewerkster naar het viWTA. Met betrekking tot de samenstelling en aanwerving van de onderzoekers en de communicatiedeskundige liet de Raad van Bestuur opmerken dat de nadruk lag op de onderlinge complementariteit en de multidisciplinaire vorming.

Er werd beslist om op basis van de functiebeschrijvingen, opgesteld door de directeur een selectieopdracht uit te besteden aan Jobpunt Vlaanderen. Als selectiecomité werd het Dagelijks Bestuur uitgebreid met de heer Nicolas Van Larebeke-Arschodt.

Op de vergadering van 7 maart 2002 werd verslag uitgebracht over de besprekingen met het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement m.b.t. het personeelsstatuut, voorheen werden ook de andere paraparlementaire instellingen hierover geconsulteerd.

Via Jobpunt Vlaanderen en het selectiebureau Linking meldde zich een 120-tal kandidaten. Na een evaluatie van het dossier en van de selectieproeven door het selectiebureau werden zeven geschikte kandidaten geselecteerd voor de functie van onderzoeker. Eén van deze kandidaten werd bovendien ook als enige geschikt bevonden voor de functie van communicatiedeskundige.

Op 9 maart kwam het selectiecomité bijeen om, bijgestaan door het selectiebureau Linking, kennis te nemen van de individuele dossiers en elk van de zeven kandidaten individueel te horen. Na onderlinge beraadslaging besliste het selectiecomité om drie kandidaten voor te dragen voor de functie van onderzoeker en één kandidaat voor de functie van communicatiedeskundige.

Na de bespreking van het verslag van het selectiecomité en een toelichting door de directeur bij de vier geselecteerde kandidaten, keurde de Raad van Bestuur op 28 maart dit voorstel goed. Men ging onmiddellijk over tot de indienstneming van de heren Donaat Cosaert, Stef Steyaert en Willy Weyns als onderzoeker en de heer Wim Peeters als communicatiedeskundige. Zij werden op de vergadering van 18 april voorgesteld aan de Raad van Bestuur.

3.3. Indiensttreding Wetenschappelijk Secretariaat

Op het moment van verschijnen van dit verslag is de personeelsformatie van het Wetenschappelijk Secretariaat nog niet helemaal ingevuld. Dit benadrukt nog maar eens de opstartfase waarin het Instituut zich bevindt.

Robby Berloznik	directeur, in dienst vanaf 1 december 2001
Lyn van Boven	secretarieel medewerkster, tijdelijk gedetacheerd vanuit de Vlaamse Ombudsdienst vanaf 1 december 2001
Stef Steyaert	wetenschappelijk medewerker, in dienst sinds 16 april 2002
Willy Weyns	wetenschappelijk medewerker, in dienst sinds 1 mei 2002
Wim Peeters	communicatiedeskundige, in dienst sinds 1 mei 2002
Donaat Cosaert	wetenschappelijk medewerker, in dienst vanaf 1 augustus 2002

3.4. Logistieke overeenkomsten

Op de vergadering van 19 juni 2001 sloot de Raad van Bestuur een protocolakkoord met het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement (ASVP) waarin de logistieke ondersteuning door het Algemeen Secretariaat werd vastgelegd. Hierin werd overeengekomen dat het ASVP het Instituut zal ondersteunen op dezelfde wijze als de eigen parlementaire en paraparlementaire diensten, met inachtneming van de autonomie van het Instituut om zelf opdrachten uit te besteden aan derden. Voor beperkte aankopen en een beperkte aanbesteding kan het Instituut volledig onafhankelijk handelen, met inachtneming van de wettelijke en reglementaire bepalingen.

Concreet ondersteunt het ASVP het Instituut bij het opstellen en de controle van de begroting, het kasbeheer en de algemene boekhouding. Op logistiek vlak stelt het ASVP de lokalen en parkeerplaatsen ter beschikking en onderhoudt ze. Dat geldt ook voor kantoormeubilair, kantoomachines en communicatiemiddelen ten behoeve van het Instituut. Ook diensten m.b.t. correspondentie, informatheek, statisch archief en informaticaondersteuning worden door het ASVP geleverd.

Voorts kan het Instituut voor alle personeelsadministratie, opleiding en bijscholing en alle ondersteuning op sociaal vlak gebruikmaken van de diensten van het Vlaams Parlement. De Raad van Bestuur besliste op 28 maart 2002 bovendien om toe te treden tot het Sociaal Comité van het Vlaams Parlement.

Van bij het begin werd er werk gemaakt van structureel overleg met de andere paraparlementaire instellingen van het Vlaams Parlement: de Vlaamse Ombudsdienst en het Kinderrechtencommissariaat. Ook informeel wordt er op regelmatig basis samenspraak gehouden met de andere instellingen.

3.5. Naam, logo en huisstijl

Al bij de instelling van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Onderzoek werd het probleem van de naamgeving duidelijk. Enerzijds is 'wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek' (WTA) de correcte vertaling van 'science and technology assessment' en geeft het ook precies en exhaustief de doelstellingen en werkmethoden van het Instituut weer.

Daar staat tegenover dat in de vakliteratuur men ondertussen in zowat alle landen, ook in Nederland, veeleer teruggrijpt naar de internationale term 'technology assessment' (TA). Bovendien ligt de uitspraak van de lange officiële benaming of de afkorting V.I.W.T.A. niet steeds voor de hand.

Een belangrijke overweging m.b.t. de publieksgerichte werking van het Instituut was echter dat zowel de naam, de afkorting als het internationale vakbegrip TA bij de bevolking nagenoeg

onbekend is. Het parallelle gebruik van de Nederlandstalige term draagt nauwelijks bij tot de publieksherkenning, terwijl die term ook moeilijk aansluit bij de vakliteratuur.

Daarom werd beslist om een aantal communicatiebureaus aan te schrijven met het verzoek om een nieuwe naam te bedenken voor het Instituut. Na een eerste onbevredigende rondvraag besliste de Raad van Bestuur op 7 maart 2002 om een tweede rondvraag te doen, waarin zowel de naam en het logo als de huisstijl aan bod kwamen.

Op 23 mei stelde men vast dat ook deze tweede ronde geen bevredigend resultaat had opgeleverd. De voorgestelde namen leidden niet tot een beter begrip van de werking van het Instituut noch van het concept TA, en zorgden vaak zelfs nog voor meer verwarring door een 'concurrerende' nieuwe afkorting in te voeren naast de decretaal vastgelegde benaming (en afkorting).

Op basis van een eigen denkoefening binnen het Wetenschappelijk Secretariaat werd daarom op 23 mei 2002 besloten om de ondertussen al gedeeltelijk ingeburgerde afkorting V.I.W.T.A. te behouden in de officiële contacten. Naar de buitenwereld toe wordt deze afkorting aangevuld door een verklarende ondertitel "Samenleving en Technologie", die treffend het werkgebied van het Instituut en het inhoudelijk spanningsveld weergeeft.

Daarnaast werd beslist om de schrijfwijze van de afkorting aan te passen tot viWTA, om zo de nadruk te leggen op het concept WTA waardoor men het ook in de spreektaal kan hebben over het 'Vlaams Instituut voor WTA'. Bovendien zal deze opvallende schrijfwijze mee bijdragen tot de bekendmaking van het Instituut. Op basis van de voorgestelde logo's en huisstijlen besliste de Raad van Bestuur om de verdere uitwerking van de huisstijlopdraacht toe te kennen aan Belgian Advertising B-AD.

DEEL 2 INHOUDELIJK VERSLAG

1. **MISSIEVERKLARING**

De missie is een essentieel onderdeel van de strategische werking. Ze maakt duidelijk waarom een instelling bestaat. Het gaat om een brede visie die de gelijkgerichtheid van allen die betrokken zijn, bewerkstelligt. Op 6 en 7 mei trok het Wetenschappelijk Secretariaat van het viWTA zich terug op het domein Rullingen (Sint-Truiden) om onder meer een voorstel tot missieverklaring op te stellen. Het resultaat werd vervolgens voorgelegd aan de Raad van Bestuur die, na een inhoudelijke discussie en een aantal aanpassingen, op zijn vergadering van 23 mei 2002 de volgende tekst goedkeurde:

Het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek is een instelling verbonden aan het Vlaams Parlement met een onafhankelijke werking. Zij onderzoekt de maatschappelijke aspecten van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen.

Dit gebeurt op basis van studie en analyse, het structureren en stimuleren van het maatschappelijke debat, het observeren van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in binnen- en buitenland, het verrichten van prospectief onderzoek over deze ontwikkelingen, het informeren van doelgroepen en het verlenen van advies aan het Vlaams Parlement op basis van deze activiteiten.

Door deze activiteiten wil het viWTA bijdragen tot het verhogen van de kwaliteit van het maatschappelijk debat en tot een beter onderbouwd besluitvormingsproces.

2. EUROPESE ERVARING MET PARLEMENTAIRE TA

Bij de oprichting kon het viWTA gelukkig terugvallen op een uitgebreide zij het heterogene Europese ervaring inzake parlementaire TA-instituten. In 1972 al richtte het Amerikaanse Huis Van Afgevaardigden het Office of Technology Assessment (OTA) op.

Ondanks een ruime belangstelling in Europa, zou het tot 1983 duren voor het eerste Europese parlementaire TA-instituut werd opgericht: het Office Parlementaire pour l'Evaluation des Choix Scientifiques et Technologiques (OPECST). Daarna volgden Denemarken, Nederland, het Europees Parlement, Groot-Brittannië en de meeste andere Europese landen. In 1990 wordt er zelfs een Europees netwerk van TA-instituten opgericht (EPTA).

Niet alleen institutioneel, maar ook methodologisch waren al die TA-instituten met hun uiteenlopende technieken en methodologische invalshoeken een waardevolle inspiratie bij de oprichting van viWTA. Een uitgebreid overzicht van de geschiedenis, methodologie en werking van de instellingen vindt u in de bijlagen bij dit verslag.

3. PARLEMENTAIRE TECHNOLOGY ASSESSMENT IN VLAANDEREN

Het initiatief tot de oprichting van een parlementair Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek is niet uit het niets ontstaan⁵. Hoewel Vlaanderen voor 1 september 2000 geen instelling kende dat Technology Assessment effectief in het vaandel voerde, bestond er al sinds het einde van de jaren 80 een aanzienlijke TA-praktijk. Het voorstel van decreet dat uiteindelijk leidde tot de oprichting van het viWTA, was ook niet de eerste in zijn soort. Zowel op federaal vlak als op het Vlaamse niveau waren er eerdere pogingen.

3.1. TA-praktijk in Vlaanderen

De meeste Vlaamse universiteiten hadden of hebben in hun geledingen onderzoeksgroepen die TA-gerelateerd onderzoek verrichten. Onder meer de groepen van prof. dr. J-C. Burgelman (VUB), prof. dr. A. Verbruggen (UFSIA) en prof. dr. R. Weiler (KU Leuven) verwierven op dit terrein bekendheid. Ook verschillende niet-universitaire onderzoeksinstituten ontwikkelden in het verleden een TA-praktijk:

- ◆ STV Innovatie & Arbeid: onderzoeksactiviteit vooral gericht op de link tussen technologische innovatie, organisatorische innovatie en inzet van arbeid, coördineerde tijdens de eerste helft van de jaren 90 de TA-gedeelten van de technologieprogramma's van de Vlaamse overheid⁶
- ◆ Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO): belangrijk onderzoekscentrum op het vlak van milieu- en energietechnologie en nieuwe materialen. De focus ligt op

duurzame ontwikkeling. TA kreeg gedurende de jaren 90 meer en meer belang in zijn onderzoeksactiviteiten

- ♦ Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie (VIB): opgericht in 1995, heeft dit instituut als één van zijn kerntaken het stimuleren van maatschappelijke oordeelsvorming over biotechnologie

De verschillende instellingen produceerden reeds TA-projecten, met de eraan gekoppelde inzichten en ervaringen. Op enkele initiatieven na werd bij deze projecten zelden op een interactieve wijze het brede publiek betrokken. Het VIB organiseerde wel in het voorjaar van 2001 twee debatavonden over biotechnologie in landbouw en voeding⁷.

Vlaanderen heeft dan ook een relatief beperkte ervaring met de interactieve TA-aanpak⁸, waarbij de academische analyses over de implicaties van wetenschappelijke en technologische vernieuwing aangevuld worden met de inzichten van zowel belanghebbenden als het brede publiek. Het viWTA is hiermee de eerste Vlaamse instelling die deze interactieve aanpak expliciet tot zijn takenpakket mag rekenen (*'op gepaste wijze en schaal het maatschappelijke debat organiseren'*).

3.2. Eerder wetgevend initiatief

Einde 1993 diende de CVP in de federale Kamer van Volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel in dat moest leiden tot de oprichting van een interne adviesgroep. Die adviesgroep zou uitsluitend bestaan uit parlementsleden, bijgestaan door een kleine wetenschappelijke staf. Het was de bedoeling dat deze adviesgroep zelf TA-onderzoek zou uitvoeren en de resultaten ervan zou communiceren naar alle andere Kamerleden⁹.

Uit dezelfde periode dateert ook een voorstel van de SP, dat voorzag in de oprichting van een gemengd comité van parlementsleden en wetenschappers. Het comité zou worden bijgestaan worden door een team van TA-deskundigen dat over een werkingsbudget zou beschikken¹⁰.

In februari 2001 diende de heer J-P Poncelet (PSC) een nieuw voorstel in om een Adviescomité voor wetenschappelijke en technologische vraagstukken op te richten, dat sterk geïnspireerd was door het oorspronkelijk CVP-voorstel uit 1993. *'Het is de taak van het comité om het parlement te informeren en de parlementaire werkzaamheden voor te bereiden (met name door hoorzittingen te organiseren, rapporten uit te brengen, documentatie te verzamelen, onderzoeksprogramma's op te stellen waarin wetenschappelijke en technologische informatie in een heldere taal wordt gebundeld en geanalyseerd,...)'*¹¹

Ook in dit voorstel gaat het om een intern comité van parlementsleden, dat een beroep doet op bestaande middelen en het personeel van de diensten van de Kamer. Op 16 juli 2001 wordt dit voorstel aangenomen door de Bijzondere Commissie voor het Reglement en voor de Hervorming van de Parlementaire Werkzaamheden.

Een eerste initiatief op Vlaams niveau kwam er in 1996 vanuit de Agalev-fractie. Dit initiatief kreeg echter niet de steun van de toenmalige meerderheid. Een nieuw voorstel van decreet van 30 november 1999 van de parlementsleden Dirk Holemans, Gilbert van Baelen, Robert Voorhamme, Chris Vandenbroecke en Jos Stassen werd op de zitting van 17 juli 2000 goedgekeurd, en resulteerde in de uiteindelijke oprichting van het viWTA (zie eerder).

4. viWTA IN DE EUROPESE CONTEXT

4.1. viWTA als onderdeel van het EPTA-netwerk

Binnen Europa hebben de parlementaire TA-instituten zich verenigd in het EPTA-netwerk, om op die manier overleg te plegen en via comparatief onderzoek en samenwerking tot een betere methodologie en werking te komen. Al op de vijfde bijeenkomst van de Raad van Bestuur (19 juni 2001) werd de toetreding van viWTA op de agenda geplaatst.

Op 10 en 11 oktober 2001 namen ondervoorzitter Trees Merckx-van Goey en directeur Robby Berloznik deel aan de jaarlijkse EPTA Council die plaatsvond in Helsinki (Finland). Op basis van de contacten die werden gelegd, besliste de Raad van Bestuur op 11 december 2001 om het lidmaatschap van het EPTA-netwerk aan te vragen.

In januari 2002 werd een dossier voor toetreding ingediend bij de huidige voorzitter David Cope (POST, het Britse parlementaire TA-instituut) dat gunstig werd onthaald. In maart 2002 werd het viWTA daardoor meteen de eerste regionale parlementaire TA-instelling met volwaardig EPTA-lidmaatschap.

EPTA heeft een jaarlijks wisselend voorzitterschap, dat jaarlijks de EPTA Council en de bijeenkomst van directeurs organiseert. Het viWTA ambieert om in 2005 het EPTA-voorzitterschap op zich te nemen.

4.2. viWTA in het onderzoeksnetwerk TAMI

Daarnaast neemt het viWTA ook deel aan het onderzoeksnetwerk TAMI "Technology Assessment – Methods and Impacts". TAMI is een netwerk van de Europese Commissie dat een gestructureerde dialoog organiseert tussen TA-experten en beleidsmensen uit de overheid en de private sector over de methoden en impact van TA-onderzoek.

Het viWTA heeft hierin de status van waarnemer en treedt op als gastheer voor de startvergadering van dit Europese onderzoeksnetwerk. De bijeenkomsten in Brussel op 20 en 21 juni vonden dan ook plaats in de gebouwen van het Vlaams Parlement.

5. PILOOTPROJECT: GENETISCH GEWIJZIGDE ORGANISMEN

5.1. Achtergrond

Op de vergaderingen van 4 september en 11 december 2001 wisselde de Raad van Bestuur voor het eerst van gedachten over een mogelijk pilootproject voor het viWTA. Aanleiding was de hoorzitting in het Vlaams Parlement van 25 september, waar de adviezen werden besproken van de Vlaamse Adviesraden m.b.t. genetisch gewijzigde organismen.

Op 18 april 2002 ontving de Raad van Bestuur mevrouw dr. Lieve Goorden (UFSIA) om toelichting te geven bij haar onderzoek over publieksparticipatie en GGO's. De Raad van Bestuur besliste daarop om een ad-hoc werkgroep GGO's op te richten, bestaande uit de leden Paul Berckmans, Jean Jacques Cassiman, Dirk Holemans, Nick Van Larebeke-Arschodt en Lodewijk Wyns.

Op 14 mei 2002 kwam deze groep samen om de voorstellen over de thematische afbakening te bespreken. Ook de constructieve aanpak van het pilootproject en de enkele concrete voorstellen van procesverloop en organisatie kwamen ter sprake. Die werden door het Wetenschappelijk Secretariaat verder uitgewerkt en op de Raad van Bestuur van 23 mei bekrachtigd.

De werkgroep vond dat het maatschappelijk debat over genetisch gewijzigde organismen (GGO's) in Vlaanderen op de eerste plaats over GGO's in voeding en landbouw gaat. Daarom werd voorgesteld als eerste, ruwe afbakening van het pilootproject het thema '**GGO's in ons bord en op onze velden**' te nemen.

Een meer nauwkeurige afbakening in subthema's zal integrerend deel uitmaken van het omvattende (participerende) TA-proces, waarin de betrokken partijen uitgenodigd worden om een actieve rol te spelen. In het voorstel van procesverloop en organisatie wordt hiertoe een eerste aanzet gegeven (zie verder).

Beslissingen over het verdere procesverloop worden pas in het najaar van 2002 genomen, op basis van concrete voorstellen voor de volgende fasen en rekening houdend met de tussentijdse resultaten.

5.2. Doelstellingen

De doelstellingen van het pilootproject zijn:

- ♦ Volgen van de aanbevelingen van de vijf adviesraden over GGO's, gesolliciteerd door adviesvraag van 11 februari 2002 van Trees Merckx-Van Goey houdende raadpleging van diverse adviesorganen over de problematiek van genetisch gemodificeerde organismen
- ♦ Verbeteren van de kwaliteit van het maatschappelijk debat over GGO's in voeding en landbouw door het gebruik van participatieve methoden voor technology assessment

- ◆ In kaart brengen van de huidige opinies (en de trends) over deze materie die leven bij de verschillende maatschappelijke groepen in Vlaanderen
- ◆ Betere verhouding tussen beleid, wetenschappers, middenveld en burger
- ◆ Onderbouwen van het beleid door vergroting van maatschappelijk draagvlak
- ◆ Opstarten van een intern leerproces rond de organisatie van participatieve technology assessment-projecten
- ◆ Bekendmaking en zichtbaarheid viWTA verhogen

Om dit te realiseren, werd gekozen voor een 'constructieve' aanpak. Voortbouwend op de uiteenzetting van dr. Lieve Goorden op de Raad van Bestuur (18 april 2002) werd bewust gekozen om een constructieve logica te hanteren voor dit pilootproject. Dat vereist een procesverloop dat de nodige ruimte geeft aan mogelijke keuzes, alternatieven, opties, enz. Deze formule staat tegenover de aanvaardingslogica, waarbij het resultaat uitmondt in een ja/nee-keuze in de vorm van een advies of besluit.

De keuze voor een constructieve logica impliceert dat we in de selectie van deelnemers aandacht hebben voor een zo hoog mogelijke 'probleemrepresentativiteit'. De selectie omvat alle relevante belangen, opinies en ideeën, rekening houdend met hun relatieve gewicht in de samenleving.

5.3. Procesverloop

Bij een eerste 'pilotproject' zijn de creativiteit en de intensiteit van het leerproces maximaal. Daarom zijn de openheid van de planning en de flexibiliteit ervan doorslaggevende troeven voor succes. Het zou contraproductief zijn zich van meet af aan vast te pinnen op een te strikt procesverloop.

Gaandeweg zullen we via een iteratieve aanpak (uitvoeren, evalueren, bijsturen) de noodzakelijke knowhow opbouwen om de toekomstige kwaliteit van werking te verhogen. Het procesverloop heeft dus enkel een indicatieve waarde, en omschrijft een hele reeks complementaire procedures en middelen die deels parallel worden ingezet.

Ervaring in het buitenland leert dat er voldoende tijd en bijsturing nodig is om dit soort van participatieve projecten tot een goed einde te kunnen brengen. Op de Raad van Bestuur van 23 mei 2002 werden de twee eerste, voorbereidende fasen van het procesverloop omschreven.

Fase 1: Voorbereiding (mei - oktober 2002)

- ◆ Synthese van bestaande kennis betreffende de inhoud van het thema (literatuur, studies, opiniepeilingen, conferenties, enzovoort ...)
- ◆ Methodologische systematiek en casuïstiek parlementaire TA (zie bijlagen)
- ◆ Uitbesteden van een kortlopende studieopdracht 'Retrospectieve trendanalyse maatschappelijk GGO-debat in Vlaanderen vanaf 1995': inventariseren van subthema's;

inventariseren van besluitvormingsmomenten met bijbehorende consultatieprocedures en het opstellen van een sociale kaart i.v.m. het thema

- ◆ Ondersteuning door collega's uit Denemarken (Danish Board of Technology)
- ◆ Interne discussies Wetenschappelijk Secretariaat - Raad van Bestuur
- ◆ Informele contacten en netwerking

Verwachte resultaten fase 1:

a. basisinformatie over het thema

b. sociale kaart voor georganiseerde deelnemers, representatief voor het thema

c. trends maatschappelijk GGO-debat in Vlaanderen voor niet-georganiseerde burgers/thema-afbakening

d. voorstel voor samenstelling organiserend comité en begeleidingscomité

Fase 2: Bekendmaking (november 2002)

De publieke lancering van het pilootproject zal worden geaccentueerd door het organiseren van een internationaal ééndagssymposium van (TA)-experten en mensen met een bijzondere ervaring in publieksdebat GGO's in het Vlaams Parlement. Die activiteit zal ook waardevolle informatie opleveren. Meteen zullen de resultaten van het onderzoek "Retrospectieve trendanalyse maatschappelijk GGO-debat in Vlaanderen" publiek gemaakt worden. Dit evenement zal tevens een rol spelen in de bekendmakingsstrategie van het viWTA als instelling.

Zoals eerder gesteld, worden de volgende fasen van het pilootproject pas in het najaar ingevuld. De voorlopige werkhypothese die gehanteerd wordt, omvat ruwweg een verdere participatieve afbakeningsprocedure (mogelijk via focusgroepen) in fase 3, een publiek debat (via de formule 'consensusconferentie') in fase 4. Uiteindelijk volgt de verspreiding en valorisering van de resultaten, met o.m. een advies aan het Vlaams Parlement (fase 5).

De verdere beslissing over deze fasen, de organisatorische voorstellen m.b.t. een organiserend comité en een begeleidingscomité en het verzorgen van de kwaliteitsborging, wordt genomen door de Raad van Bestuur na het zomerreces 2002.

DEEL 3 ACTIVITEITENVERSLAG

1. viWTA IN HET VLAAMS PARLEMENT

- 17 juli 2000 Decreet houdende de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek
- 21 februari 2001 Samenstelling Raad van Bestuur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek
- 6 juni 2001 Goedkeuring Huishoudelijk Reglement van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek
- 10 oktober 2001 Benoeming van de directeur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek
- 27 maart 2002 Goedkeuring personeelsformatie van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek

2. VOORSTELLINGEN EN PRESENTATIES

2.1. Presentaties

- 28 januari 2002 presentatie Robby Berloznik: Het VIWTA en het Voorzorgsbeginsel, Het Technologisch Instituut – Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging. Lezing in het kader van reeks 'Het voorzorgsbeginsel: antwoord op de risicomaatschappij' (Antwerpen)
- 15 mei 2002 presentatie Robby Berloznik: Introducing the new Flemish Parliamentary Technology Assessment Institute viIWTA, 3rd European Workshop for practitioners in the field of Parliamentary Technology Assessment Finding and defining TA relevant Projects" Zentrum für Technologiefolgen-Abschätzung, (Bern, Zwitserland)

2.2. Lidmaatschap expertengroepen

High-level expert group on Developing Foresight to strengthen the Strategic Basis of the European Research Area (Europese Commissie – DG Research)

Begeleidingscomité DWTC-project Duurzaamheidsvaluatie van technologieën en modi voor de transportsector in België (Federale Diensten voor Wetenschappelijk, Culturele en Technische Aangelegenheden – DWTC)

3. CONTACTEN

3.1. Contacten met Vlaams Parlement

20 december 2001 Kennismakingsgesprek met Bernard Hubeau, Vlaams Ombudsman

20 december 2001 Bespreking selectieprocedure aanwervingen met Jan Haex (Jobpunt Vlaanderen) & Leo Verschueren (Linking)

10 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Norbert De Batselier, voorzitter Vlaams Parlement

15 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Etienne Van Vaerenbergh, fractieleider

21 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Ludo Sannen, fractieleider

23 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Filip Dewinter, fractieleider

23 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Ankie Vandekerckhove, Kinderrechtencommissaris

23 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Bruno Tobback, fractieleider

24 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Eric Van Rompuy, fractieleider

28 januari 2002 Vergadering met Mija Simoens, Informatheek

4 februari 2002 Vergadering met Directieraad, bespreking problematiek detachering secretariael medewerker

13 februari 2002 Kennismakingsgesprek met Ann Schoeters, kabinetschef voorzitter Vlaams Parlement

7 maart 2002 Vergadering ter voorbereiding structureel overleg Algemeen Secretariaat Vlaams Parlement – Kabinet Voorzitter Vlaams Parlement - Paraplementaire instellingen

- 25 maart 2002 Bijwonen vergadering Uitgebreid Bureau Vlaams Parlement – voorstelling personeelsformatie door voorzitter Raad van Bestuur Robert Voorhamme en de directeur Robby Berloznik
- 27 maart 2002 Bijwonen voorstelling jaarverslag Vlaamse Ombudsdienst
- 18 april 2002 Eerste algemeen structureel overleg van paraparlementaire instellingen en Algemeen Secretariaat Vlaams Parlement, vertegenwoordigd door de griffier Wim Tessier
- 28 juni 2002 Tweede structureel overleg van paraparlementaire instellingen en Algemeen Secretariaat Vlaams Parlement, vertegenwoordigd door de griffier Wim Tessier

3.2. Contacten met de Vlaamse administratie en Vlaamse Instellingen

- 10 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Michèle Oleo, kabinet minister Van Mechelen
- 24 januari 2002 Kennismakingsgesprek met Freddy Colson en Veerle Lories, Administratie Wetenschap en Innovatie
- 14 maart 2002 Kennismakingsgesprek met de heer Keynaert, Danielle Van Mierlo en Marleen Govaert Mobiliteitscel Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap,
- 7 februari 2002 Kennismakingsgesprek met Roger Dillemans, voorzitter Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid
- 3 juni 2002 Kennismakingsgesprek met de heer Jo Bury en René Custers, Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie,

4. DEELNAME AAN CONGRESSEN EN SYMPOSIA

- 10–11 oktober 2001 EPTA-conferentie en 'Council Meeting' (Helsinki, Finland)
Aan de jaarlijkse EPTA-conferentie nam een delegatie van viWTA deel, met de ondervoorzitter Trees Merckx-Van Goey en de directeur Robby Berloznik. Het thema "Technology Assessment and Technology Foresight as a Part of the Work of Parliaments" vestigde de aandacht op de complementariteit tussen toekomstgeoriënteerde technologieverkenningen en parlementaire technology assessment. Op de 'Council Meeting' stelde viWTA zich kandidaat om volwaardig lid van het EPTA-netwerk te worden.
- 17 december 2001 Internationale conferentie 'Public Awareness of Science & Technology in Europe and its Regions: building bridges with society' (Brussel)
Conferentie georganiseerd door de Europese Commissie en het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, in het kader van het Europese voorzitterschap van België over de Europese en regionale programma's en activiteiten inzake wetenschapsvoorlichting en -communicatie. Voor viWTA nam de directeur Rpbby Berloznik deel.
- 14 januari 2002 Colloquium Parlementair Forum Internet, Federale Kamer van Volksvertegenwoordigers (Brussel)
Bijeenkomst met nationale experts inzake het gebruik van internet, georganiseerd door het Adviescomité voor wetenschappelijke en technologische vraagstukken van het Federaal parlement met bijzondere belangstelling voor de specifieke problemen van het e-mailverkeer. Voor viWTA nam de directeur R. Berloznik deel.
- 17 januari 2002 Internationale conferentie 'Debating Privacy and ICT', georganiseerd door het Rathenau Instituut (Amsterdam, Nederland)
Een conferentie van de Nederlandse organisatie voor parlementaire technology assessment met vnl. bijdragen uit de VS. en Canada over de implicaties van 11 september op het verkeer van informatie en de gevolgen hiervan op de privacy van de gebruiker. Voor viWTA nam de directeur R. Berloznik deel.
- 19-20 maart 2002 Vergadering van de EPTA-directeurs (Belfast, Noord-Ierland).
Aan deze jaarlijkse vergadering nemen de directeurs van de respectievelijke EPTA-leden en geassocieerden deel. Op deze vergadering werd het viWTA samen met Zwitserland en Noorwegen volwaardig lid van dit Europese netwerk. Voor viWTA nam de directeur Robby Berloznik deel.
- 23 april 2002 Academische zitting & oprichting 'Centre for comparative Regional Studies United Nations University' (Brugge)
De directeur R. Berloznik nam hieraan deel als lid van het Wetenschappelijk Comité van dit nieuwe door de Vlaamse Overheid gesteunde centrum van de Universiteit van de Verenigde Naties.

- 26 april 2002 Symposium 'Voedselveiligheid en communicatie' georganiseerd door de CERA Foundation, VILT, Vlaamse Vereniging voor Biologie en MENS (Brussel)
Dit symposium vond plaats in het Vlaams Parlement en werd bijgewoond door de directeur R. Berloznik, als informatieve voorbereiding op de activiteiten inzake GGO's in voeding en landbouw.
- 13-14 mei 2002 Internationale conferentie 'The role of foresight in the selection of research policy priorities' georganiseerd door Europese Commissie (Sevilla, Spanje)
Voor het viWTA nam de directeur R. Berloznik deel die uitgenodigd werd als lid van een expertencomité van de Europese Commissie omtrent de ontwikkeling van technologieverkenningen ten behoeve van een Europese onderzoeksruimte.
- 30 mei 2002 Internationaal colloquium 'Ethics & Socio-technical complexity' (Louvain-La-Neuve).
Internationale uitwisseling van praktijkervaringen over methodes i.v.m. TA in het algemeen, en publieke GGO-debatten in het bijzonder. Interface maatschappij, wetenschap en beleid. De rol van toegepaste ethiek. Het viWTA was vertegenwoordigd door Willy Weyns.
- 15 mei 2002 Internationale Workshop: Introducing the new Flemish Parliamentary Technology Assessment Institute viIWTA, 3rd European Workshop for practitioners in the field of Parliamentary Technology Assessment Finding and defining TA relevant Projects" Zentrum für Technologiefolgen-Abschätzung, (Bern, Zwitserland)
Om de twee jaar organiseert het EPTA-netwerk een seminarie, gericht op de uitwisseling van ervaringen tussen projectleiders en programma-verantwoordelijken van de respectievelijke ledenorganisaties. Voor viWTA namen Stef Steyaert en de directeur Robby Berloznik deel.
- 20 juni 2002 Seminarie 'Technology Assessment in Europe, between Method and Impact (TAMI), Europäische Akademie zur Erforschung von Folgen wissenschaftlich-technischer Entwicklungen Bad Neuenahr- Ahrweiler GmbH. (Vlaams Parlement, Brussel)
TAMI is een netwerk van de Europese Commissie dat een gestructureerde dialoog organiseert tussen TA-experten en beleidsmensen uit de overheid en de privé-sector over de methoden en impact van TA-onderzoek. Het Wetenschappelijk Secretariaat van het viWTA treedt als gastheer op voor de bijeenkomsten in Brussel.

DEEL 4 FINANCIEEL VERSLAG

De financiële rapportering in dit jaarverslag beperkt zich tot de weergave van de effectieve uitgaven voor het jaar 2001. Deze periode loopt van maart tot december 2001, d.i. vanaf de aanstelling van de Raad van Bestuur tot het einde van het boekjaar 2001.

De dienst Financiën van het Vlaams Parlement voorzag op de begroting van 2001 een bedrag van 5 miljoen frank voor de start van het viWTA gedurende het werkjaar 2001. Hierin werd in de eerste plaats voorzien in de essentiële kosten voor de selectie en het examen van een directeur. Voor de overige kosten die zich in 2001 aandienden afhankelijk van de behoeften en voortgang van de start, werd een post Varia als reserve opgenomen.

<i>Kostenpost (in BEF)</i>	<i>BEGROTING</i>	<i>UITGAVEN</i>
PERSONEEL		
<i>salaris</i>	0	334.260
<i>haard- of standplaatstoelage</i>	0	1.535
<i>schooltoelage</i>	0	2.378
<i>patronale bijdrage</i>	0	32.557
<i>onkostenvergoeding</i>	0	15.651
Totaal	0	386.381
WERKINGSKOSTEN		
<u>Algemeen</u>		
<i>reis- en verblijfskosten</i>	0	162.725
<i>erelonen en vergoedingen voor expertises</i>	0	312.191
<i>Papier</i>	0	8.772
<i>telefoonkosten</i>	0	1.074
<i>beheers- en werkingskosten informatica</i>	0	318.840
<i>aanwervingen, examens</i>	475.000	1.656.489
<i>broodjes en kleine maaltijden</i>	0	540
<i>Varia</i>	4.525.000	36.910
Totaal	5.000.000	2.497.541
INVESTERINGEN		
<u>Algemeen</u>		
<i>ander meubilair</i>	0	2.441
<i>fax- en telefoniemateriaal</i>	0	52.969
<i>informaticamateriaal</i>	0	329.126
<i>kleine toestellen</i>	0	26.461
Totaal	0	410.997
ALGEMEEN TOTAAL	5.000.000	3.294.919

In totaal werd een bedrag van 5.000.000 frank begroot, waarvan aan het einde van het jaar effectief 3.294.919 frank was uitgegeven. De belangrijkste uitgavenpost is de post selectie van de directeur. De effectieve uitgaven (aanwervingen, examens) liggen hier met 1.656.489 frank aanzienlijk hoger dan het begrote bedrag, wat vooral toe te schrijven is aan de intensiteit en de kwaliteitseisen, gesteld voor de selectieprocedure.

In de personeelskosten (salaris) zijn de effectieve kosten begrepen voor de uitkering van het salaris van de directeur en van de secretariael medewerker voor de maand december.

De 312.191 frank die besteed werd aan erelonen en vergoedingen voor expertises betreffen de zitpenningen die uitgekeerd werden aan de rechthebbende leden van de Raad van Bestuur voor de vergaderingen, gehouden in 2001. Aan de logistieke uitrusting en de inrichting van het Wetenschappelijk Secretariaat werden diverse sommen besteed, waaronder de aanschaf van

informaticamateriaal (329.126 frank) en de daaraan verbonden beheers- en werkingskosten (318.840 frank). Daarnaast waren er nog kleinere uitgaven voor de aanschaf van telefoons, een fax, kleine toestellen en meubilair (81.871 frank).

De aanwezigheid van de ondervoorzitter Trees Merckx-Van Goey en de directeur Robby Berloznik op de 'EPTA Council Meeting' in november 2001 in Helsinki is de belangrijkste uitgave voor de reis- en verblijfskosten voor het jaar 2001.

Noten

- ¹ Stuk 109 (1999-2000) nr. 1 dd. 30 november 1999
- ² Stuk 109 (1999-2000) nr. 3, bijlage 2 dd. 31 mei 2000
- ³ Belgisch Staatsblad op 1 september 2000.
- ⁴ Belgisch Staatsblad van 16 juni 2001.
- ⁵ Dirk Holemans, één van de indieners van het decreet, beschrijft de voorgeschiedenis van het viWTA in een vorig jaar verschenen artikel. HOLEMANS, D. "The Long Awaited birth of a Flemish TA-institute" in: *TA-Datenbank-Nachrichten*, Karlsruhe, Institut für Technikfolgenabschätzung und Systemanalyse, 3 (10), 2001, p. 61-65.
- ⁶ De ervaring die doorheen de coördinatie en begeleiding van deze TA-luiken is opgedaan, werd neergeschreven in STV informatiedossier. GOORDEN, L., BRUGGEMAN, P., STEYAERT, S., *De Vlaamse technologieprogramma's: enkele ervaringen met Technology Assessment*. Brussel, SERV/STV, 1994, 74 p. + bijlagen.
- ⁷ Een evaluatie van dit initiatief vindt u in: VANDENABEELE, J., GOORDEN, L., *Leken en expertsen uitgedaagd. Evaluatie van door VIB georganiseerde debatavonden over biotechnologie in landbouw en voeding* Zwijnaarde, VIB, 2001, 46 p. + bijl.
- ⁸ De verschillende TA aanpakken en een toelichting bij verschillende methoden en technieken hierbij vindt u in de annex bij dit jaarverslag: 'Parlement, samenleving en technologie. Ervaringen en methoden voor parlementaire technology assessment', Hoofdstuk I en II.
- ⁹ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1993: Voorstel tot wijziging van het Reglement van de Kamer houdende invoeging van een artikel 100ter tot oprichting van een Adviescomité voor wetenschappelijke en technologische vraagstukken (gewone zitting 1993 - 1994, 3 november 1993, 1203/1 - 93/94).
- ¹⁰ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1994: Wetsvoorstel betreffende de oprichting van een gemengd Comité voor de Evaluatie van Wetenschappelijke en Technologische Keuzes in de schoot van het Belgische Parlement (gewone zitting 1993 - 1994, 9 november 1993, 1212/1, 93/94).
- ¹¹ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1 februari 2001: Voorstel tot wijziging van het Reglement van de Kamer houdende invoeging van een artikel 100ter tot oprichting van een Adviescomité voor wetenschappelijke en technologische vraagstukken (Doc 50 1074/001).

BIJLAGEN

BIJLAGE 1	OPRICHTINGSDECREET	45
------------------	---------------------------	-----------

BIJLAGE 2	HUISHOUDELIJK REGLEMENT	49
------------------	--------------------------------	-----------

BIJLAGE 3	PROTOCOLOVEREENKOMST	57
------------------	-----------------------------	-----------

BIJLAGE 4	PARLEMENT, SAMENLEVING EN TECHNOLOGIE	65
	Ervaringen en methoden voor parlementaire technology assessment	

HOOFDSTUK 1 DE GESCHIEDENIS VAN TECHNOLOGY ASSESSMENT

1.	Het startschot.....	67
2.	TA-benaderingen.....	67
2.1.	De knipperlichtfunctie.....	68
2.2.	Een nieuwe TA-benadering.....	69
2.3.	Co-existentie.....	70
3.	TA in Europa.....	70
4.	Diverse institutionele modellen.....	71
5.	Besluit.....	72

HOOFDSTUK 2 METHODOLOGISCH OVERZICHT

1.	Methoden en technieken.....	73
1.1.	Effectanalyses.....	73
1.1.1.	Kosten-batenanalyse.....	73
1.1.2.	Risicoanalyse.....	74
1.1.3.	Levenscyclusanalyse.....	74
1.1.4.	Scenariomethode.....	75
1.2.	Participatieve methoden.....	76
2.	Publieke participatieve methoden.....	77
2.1.	Consensusconferentie.....	77
2.2.	Burgerjury.....	84
3.	Participatieve methoden met experts en belanghebbenden.....	85
3.1.	Focusgroepen.....	85
3.2.	Delphi-enquête:.....	86
4.	Een overzicht van de methoden.....	87
5.	Participatief Technology Assessment in Europa: enkele beschouwingen.....	88

HOOFDSTUK 3 TA-INSTELLINGEN EN HUN WERKING

1.	Denemarken.....	91
2.	Duitsland.....	93
3.	Finland.....	95
4.	Frankrijk.....	97
5.	Italië.....	99
6.	Groot-Brittannië.....	100
7.	Nederland.....	102
8.	Noorwegen.....	104
9.	Oostenrijk.....	106
10.	Zwitserland.....	108
11.	STOA.....	110
12.	EPTA: Een Europees netwerk van TA-instellingen.....	112
13.	IPTS en het Joint Research Center van de EC.....	114

HOOFDSTUK 4 ENKELE CONCRETE VOORBEELDEN

1.	Publiek debat 'Eten & Genen': Nederland2001	116
1.1.	Krachtlijnen van het publiek debat 'eten & genen':.....	116
1.2.	Instrumenten	117
1.3.	Verloop en resultaten	118
1.4.	Resultaten	120
2.	Een Deense Consensusconferentie over Voedselbestraling.....	122
2.1.	Opzet en verloop van de consensusconferentie	122
2.2.	Methodologische aanpak	122
2.3.	Resultaten	123
3.	'Publiforum' over transplantatiegeneeskunde: Zwitserland 2000.....	124
3.1.	Opzet	124
3.2.	Methodologische aanpak	124
3.3.	Verloop en resultaten	125
3.4.	Resultaten	126
4.	Focusgroepen mobiliteitsplan Vlaanderen 2001	127
4.1.	Opzet	127
4.2.	Aanpak	127
4.3.	Verloop en resultaten	128

17 JULI 2000. — DECREET HOUDENDE DE OPRICHTING
VAN EEN VLAAMS INSTITUUT VOOR WETENSCHAPPELIJK EN
TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK (1)

Het Vlaams Parlement heeft aangenomen en Wij, regering, bekrachtigen hetgeen volgt

HOOFDSTUK I. — *Algemene bepaling en oprichting*

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschaps- en gewestaangelegenheid.

Art. 2. In dit decreet wordt verstaan onder wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek (WTA) : het geheel van activiteiten en alle daarbij gebruikte methoden om zo vroeg mogelijk de verschillende aspecten en gevolgen van een wetenschappelijke en technologische ontwikkeling, liefst in hun onderlinge samenhang, te bestuderen in het licht van de maatschappelijke inpasbaarheid ervan.

Art. 3. Er bestaat bij het Vlaams Parlement een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, hierna het Instituut te noemen. Het Instituut bestaat uit een Raad van Bestuur en een Wetenschappelijk Secretariaat.

HOOFDSTUK II. — *Opdrachten*

Art. 4. De Raad van Bestuur heeft volgende algemene opdrachten :

1° korte voorbereidende evaluaties laten uitvoeren door het Wetenschappelijk Secretariaat;

2° langere, meer omvattende evaluaties en/of aanvragen tot advies uitbesteden aan nationale of internationale experts. Over elke uitbesteding of aanvraag tot advies wordt beslist op basis van een aanbesteding met uitsluiting van belangenvermenging;

3° aan de hand van deze evaluaties, op gepaste wijze en schaal, een maatschappelijk debat organiseren;

4° aanbevelingen ten behoeve van het Vlaams Parlement formuleren op basis van bovengenoemde evaluaties en het eventueel hierbij aansluitende maatschappelijke debat;

5° contacten onderhouden met regionale, nationale en internationale organisaties, betrokken bij wetenschappelijke en technologische keuzes;

6° jaarlijks een analyse van de behoeften aan onderzoek en ontwikkeling opstellen.

Art. 5. § 1. Binnen zijn algemene opdrachten kan het Instituut, op eigen initiatief of in opdracht van het Vlaams Parlement, specifieke opdrachten vervullen.

§ 2. De specifieke opdrachten vanwege het Vlaams Parlement worden geformuleerd op de door het Reglement van het Vlaams Parlement bepaalde wijze. Voor de specifieke opdrachten op eigen initiatief stelt het Wetenschappelijk Secretariaat een jaarlijks werkplan op dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de Raad van Bestuur.

HOOFDSTUK III. — *Samenstelling*

Art. 6. De Raad van Bestuur bestaat uit 16 leden, de helft Vlaamse volksvertegenwoordigers en de andere helft personaliteiten uit de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

Art. 7. Het Vlaams Parlement wijst de Vlaamse volksvertegenwoordigers aan die deel uitmaken van de Raad van Bestuur, derwijze dat elke erkende politieke fractie is vertegenwoordigd. Het mandaat van de aangeduide Vlaamse volksvertegenwoordigers verstrijkt bij de installatie van het Parlement na vernieuwing.

Art. 8. § 1. Het Vlaams Parlement benoemt de personaliteiten uit de wetenschappelijke en technologische wereld op basis van een dubbele lijst. De lijst wordt zodanig opgesteld dat de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, de Milieu- en Natuurraad voor Vlaanderen en de Vlaamse Gezondheidsraad elk een kwart van de leden voordragen.

§ 2. De groep van personaliteiten uit de wetenschappelijke en technologische wereld wordt multidisciplinair samengesteld. Hun mandaat loopt voor een periode van vijf jaar en is éénmaal hernieuwbaar.

HOOFDSTUK IV. — *Organisatie*

Art. 9. De Raad van Bestuur benoemt een voorzitter onder de leden, vermeld in artikel 7, en twee ondervoorzitters, de ene onder de leden, vermeld in artikel 7, de andere onder de leden, vermeld in artikel 8.

Art. 10. De mandaten van de leden, vermeld in artikel 7, zijn onbezoldigd. Er wordt voorzien in een onkostenvergoeding voor de leden, vermeld in artikel 8.

HOOFDSTUK V. — *De directeur en het Wetenschappelijk Secretariaat*

Art. 11. § 1. De Raad van Bestuur wordt bijgestaan door het Wetenschappelijk Secretariaat, dat multidisciplinair is samengesteld en onder leiding staat van een directeur.

De directeur is belast met het dagelijks beheer en regelt de samenwerking tussen de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat, voorzover dat niet in het huishoudelijk reglement bepaald is.

§ 2. De directeur wordt na een openbare oproep tot kandidaatstelling benoemd door het Vlaams Parlement voor een periode van 5 jaar. Het mandaat kan éénmaal voor eenzelfde periode verlengd worden.

§ 3. Om tot directeur te kunnen worden benoemd, moet de kandidaat aan de volgende voorwaarden voldoen :

1° van onberispelijk gedrag zijn en de burgerlijke en politieke rechten genieten;

2° houder zijn van een diploma dat toegang verleent tot een ambt van niveau A bij de diensten van het Vlaams Parlement;

3° ten minste vijf jaar nuttige beroepservaring hebben;

4° slagen voor de vergelijkende selectieproeven die door of in opdracht van het Vlaams Parlement worden georganiseerd.

Art. 12. De personeelsleden van het Wetenschappelijk Secretariaat vervullen hun opdracht onder leiding van de directeur. De personeelsformatie van het Wetenschappelijk Secretariaat wordt door het Vlaams Parlement vastgesteld op voorstel van de Raad van Bestuur.

De Raad van Bestuur bepaalt de aanwervingsvoorwaarden van het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat, legt de onverenigbaarheden vast en werft het personeel contractueel aan.

Art. 13. Om zijn opdrachten uit te oefenen heeft het Instituut het recht om officiële documenten en rapporten op te vragen met betrekking tot zijn opdrachten.

Het Instituut kan een beroep doen op ad-hoccommissies van experts.

Art. 14. De directeur brengt ten minste éénmaal per jaar vóór 30 juni schriftelijk verslag uit bij het Vlaams Parlement over de werkzaamheden van het Instituut. Dat verslag bevat de aanbevelingen die het Instituut nuttig acht.

Het verslag van het Instituut wordt door het Vlaams Parlement openbaar gemaakt.

Art. 15. De directeur kan al dan niet op eigen verzoek te allen tijde door het Vlaams Parlement worden gehoord.

HOOFDSTUK VI. — *Diverse bepalingen*

Art. 16. Het Vlaams Parlement stelt jaarlijks op voorstel van het Instituut de kredieten vast die nodig zijn voor de werking van de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat.

Art. 17. De Raad van Bestuur stelt een huishoudelijk reglement op voor zijn werking en voor de werking van het Wetenschappelijk Secretariaat en voor de samenwerking tussen beiden.

Dat reglement wordt aan het Vlaams Parlement ter goedkeuring voorgelegd. Het goedgekeurde reglement wordt bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*.

Art. 18. Vijf jaar na de eerste volledige samenstelling van de Raad van Bestuur, wordt de werking ervan door het Vlaams Parlement geëvalueerd.

Art. 19. Dit decreet treedt in werking drie maanden na de bekendmaking ervan in het *Belgisch Staatsblad*.

Kondigen dit decreet af, bevelen dat het in het *Belgisch Staatsblad* zal worden bekendgemaakt.

Brussel, 17 juli 2000.

De minister-president van de Vlaamse regering,

P. DEWAEL

De Vlaamse minister van Economie, Ruimtelijke Ordening en Media,

D. VAN MECHELEN.

VLAAMS INSTITUUT VOOR WETENSCHAPPELIJK EN TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK

HUISHOUELIJK REGLEMENT

De Raad van Bestuur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek,

gelet op het decreet van 17 juli 2000 houdende de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, inzonderheid op artikel 17,

na beraadslaging,

BESLUIT

HOOFDSTUK 1 Algemene bepaling

Artikel 1

In dit Huishoudelijk Reglement wordt verstaan onder:

1° het decreet : het decreet van 17 juli 2000 houdende de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek;

2° het Instituut : het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek;

3° de voorzitter : de voorzitter van de Raad van Bestuur, bedoeld in artikel 9 van het decreet;

4° de directeur : de directeur van het Wetenschappelijk Secretariaat, bedoeld in artikel 11 van het decreet.

HOOFDSTUK 2 *De Raad van Bestuur*

Afdeling 1

Benoeming van de voorzitter en de ondervoorzitters

Artikel 2

§ 1. De Raad van Bestuur verkiest uit zijn leden de voorzitter en de twee ondervoorzitters, bedoeld in artikel 9 van het decreet. Die verkiezing gebeurt bij volstreekte meerderheid en de stemming is geheim. De verkiezing kan alleen plaatsvinden indien negen leden aanwezig zijn, van wie minimaal vier leden vermeld in artikel 7 van het decreet en minimaal vier leden vermeld in artikel 8 van het decreet.

Bij staking van stemmen wordt een tweede stemming gehouden.

Bij staking van stemmen na de tweede stemming geldt de volgende voorkeurregeling :

- voor de mandaten van voorzitter en van ondervoorzitter, benoemd onder de leden vermeld in artikel 7 van het decreet, geniet de kandidaat die het langst lid van het Vlaams Parlement is geweest, en bij gelijke anciënniteit de jongste kandidaat in jaren, de voorkeur;
- voor het mandaat van de ondervoorzitter, benoemd onder de leden, vermeld in artikel 8 van het decreet, geniet de oudste kandidaat in jaren de voorkeur.

§ 2. De mandaatstermijn van de voorzitter en van de ondervoorzitters loopt tot het einde van hun mandaat als lid van de Raad van Bestuur.

Afdeling 2

Werkwijze

Artikel 3

De Raad van Bestuur vergadert ten minste vijf maal per jaar en ten minste éénmaal per drie maanden; hij wordt samengeroepen door de voorzitter, of in geval van verhindering door de ondervoorzitter, benoemd onder de leden vermeld in artikel 7 van het decreet.

Ten laatste vijftien werkdagen voor de vergadering kunnen de leden van de Raad van Bestuur en de directeur bij de voorzitter onderwerpen indienen die zij wensen te agenderen.

Daarbuiten roept de voorzitter, of in geval van verhindering de ondervoorzitter, bedoeld in het eerste lid, de Raad van Bestuur samen indien vier leden van de Raad van Bestuur gezamenlijk daarom schriftelijk verzoeken. Een dergelijk verzoek moet de onderwerpen vermelden die de verzoekers wensen te agenderen.

Artikel 4

De uitnodiging vermeldt de agenda en wordt ten minste tien werkdagen voor de vergadering, samen met de bijbehorende documenten, aan de leden van de Raad van Bestuur en de directeur toegezonden.

Artikel 5

Nieuwe punten kunnen ter vergadering alleen aan de agenda worden toegevoegd indien de helft van de aanwezige leden daarmee instemt als het gaat om een vraag van de voorzitter of van de ondervoorzitter bedoeld in artikel 3, en indien twee derde van de aanwezige leden daarmee instemt als het gaat om een vraag van een ander lid van de Raad van Bestuur. De agenda kan in dat geval, bij het begin van de vergadering worden aangevuld.

Artikel 6

De Raad van Bestuur vergadert op de zetel van het Instituut, tenzij hij er anders over beslist.

Artikel 7

De directeur neemt met raadgevende stem deel aan de vergaderingen van de Raad van Bestuur.

Artikel 8

Bij afwezigheid van de voorzitter wordt de vergadering voorgezeten door de ondervoorzitter bedoeld in artikel 3. Wanneer die ondervoorzitter eveneens afwezig is, wordt de vergadering voorgezeten door de ondervoorzitter benoemd onder de leden vermeld in artikel 8 van het decreet.

Artikel 9

§ 1. De Raad van Bestuur kan alleen geldig beraadslagen indien de voorzitter of bij verhindering van de voorzitter, een ondervoorzitter aanwezig is, en indien 9 leden aanwezig zijn, van wie minimaal 4 leden vermeld in artikel 7 van het decreet, en minimaal 4 leden vermeld in artikel 8 van het decreet.

Wanneer het in het eerste lid bepaalde quorum niet wordt bereikt, wordt binnen minimaal vijf en maximaal tien werkdagen een tweede vergadering met dezelfde agenda gehouden, die over de punten die voor de tweede maal op de agenda komen kan beslissen, ongeacht het aantal aanwezigen, mits van de leden vermeld in artikel 7 van het decreet, en van de leden, vermeld in artikel 8 van het decreet, telkens minimaal 1 lid aanwezig is. De uitnodiging voor die vergadering wordt aangetekend verstuurd.

§ 2. De Raad van Bestuur beslist bij volstreekte meerderheid. Onthoudingen tellen niet mee voor het bepalen van de meerderheid.

In geval van staking van stemmen, is de stem van de voorzitter en, bij verhindering van de voorzitter, van de ondervoorzitter die de vergadering voorziet conform artikel 8, doorslaggevend.

De stemming is geheim als er over personeelsaangelegenheden wordt beslist en telkens wanneer een lid erom verzoekt. Bij geheime stemming is in geval van staking van stemmen het voorstel verworpen.

Artikel 10

§ 1. Van de vergaderingen van de Raad van Bestuur worden beslissingsnotulen opgesteld.

§2. In de notulen wordt het resultaat van de stemmingen opgenomen.

§ 3. Het voorbehoud van een lid ten aanzien van een beslissing kan worden genotuleerd, als het lid daarom verzoekt.

§4. De notulen zijn definitief als ze tijdens de volgende vergadering van de Raad van Bestuur zijn goedgekeurd.

§5. De notulen worden na goedkeuring ondertekend door de voorzitter en bij verhindering van de voorzitter, door de ondervoorzitter die de vergadering voorziet conform artikel 8.

§6. De goedgekeurde notulen worden meegedeeld aan de voorzitter van het Vlaams Parlement.

Afdeling 3 Bevoegdheden

Artikel 11

§ 1. Onverminderd de bevoegdheden van de Raad van Bestuur, hem toegekend door de bepalingen van het decreet, is de Raad van Bestuur bevoegd voor :

1° de goedkeuring van het in artikel 14 van het decreet bedoelde schriftelijke verslag over de werkzaamheden van het Instituut;

2° het opstellen van de begroting van het Instituut ter uitvoering van artikel 16 van het decreet en het afsluiten van de jaarrekeningen;

3° de beslissingen inzake de verwerving en de vervreemding van onroerende goederen;

4° de beslissingen over bestellingen of overeenkomsten namens het Instituut en over de aanbestedingen die binnen het raam van die bestellingen en overeenkomsten conform de wetgeving op de overheidsopdrachten worden uitgeschreven;

5° het afsluiten van overeenkomsten en onderzoekscontracten, uitbesteed conform artikel 4,2° van het decreet;

6° de voordracht aan het Vlaams Parlement voor benoeming van de kandidaat directeur;

7° het afsluiten van de arbeidsovereenkomsten met het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat, met uitzondering van de directeur;

8° de benoeming van de ad-hoccommissies van experts, bedoeld in artikel 13, tweede lid van het decreet;

9° het afsluiten van een samenwerkingsprotocol met het Vlaams Parlement inzake de algemene logistieke ondersteuning van het Instituut;

10° De voorbereiding van de hernieuwing van de Raad van Bestuur, bij het beëindigen van het mandaat van de leden van de Raad van Bestuur en bij de vervanging van ontslagnemende leden.

§2. De Raad van Bestuur kan delegatie verlenen aan de voorzitter en/of de directeur voor de bevoegdheden of een gedeelte van de bevoegdheden, vermeld in punt 1° tot 6° en 8° tot 10° van paragraaf 1. De delegatie van bevoegdheden wordt beschreven in een delegatiebesluit dat door de Raad van Bestuur moet worden aangenomen met twee derde van de stemmen.

Afdeling 4 Voorzitter

Artikel 12

Onverminderd de bepalingen van artikel 3, 11, §2 en 14 is de voorzitter bevoegd voor:

1° het opstellen van het ontwerp van notulen van de vergaderingen van de Raad van Bestuur, daarin bijgestaan door de directeur;

2° het toezicht op de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur;

3° de ondertekening van de overeenkomsten, die uitvoering geven aan de beslissingen van de Raad van Bestuur;

4° de vertegenwoordiging in rechte van het Instituut.

Artikel 13

Als de voorzitter meer dan 3 maanden afwezig is, wordt hij vervangen door de ondervoorzitter, benoemd onder de leden, vermeld in artikel 7 van het decreet.

Afdeling 5 Dagelijks Bestuur

Artikel 14

§ 1. Het Dagelijks Bestuur van het Instituut bestaat uit de voorzitter, de ondervoorzitters en de directeur.

§ 2. Het Dagelijks Bestuur is bevoegd voor

- de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur;
- de voorbereiding van de beleidsaspecten ten behoeve van de Raad van Bestuur.

§ 3. Het Dagelijks Bestuur handelt als college en beslist éénparig. Betwistingen in het Dagelijks Bestuur worden ter beslechting aan de Raad van Bestuur voorgelegd.

Artikel 15

Het Dagelijks Bestuur wordt in zijn werking bijgestaan door een administratief secretariaat, bestaande uit één of meer administratieve medewerkers van het Wetenschappelijk Secretariaat.

Afdeling 6 Vergoedingen

Artikel 16

§ 1. De onkostenvergoeding voor de leden van de Raad van Bestuur, conform artikel 10 van het decreet, bedraagt 121 Euro per zitting. Dat bedrag tegen 100 procent wordt verhoogd volgens de voor de wedden van het Vlaams Parlement geldende regels van indexkoppeling.

§ 2. Voor de terugbetaling van de reis- en verblijfskosten bij buitenlandse reizen in opdracht van het Instituut, geldt de onkostenvergoeding die betaald wordt aan de leden van het Vlaams Parlement.

HOOFDSTUK 3 Wetenschappelijk Secretariaat

Afdeling 1 Samenstelling

Artikel 17

Het Wetenschappelijk Secretariaat is samengesteld uit de directeur, de wetenschappelijke medewerkers en de administratieve personeelsleden die de werking van het Wetenschappelijk Secretariaat ondersteunen.

Afdeling 2 De directeur

Artikel 18

Onverminderd de bepalingen van artikel 11, §1, 12, 14 en 15 van het decreet en van artikel 7, 11, § 1, 12, 1° en 14 van dit reglement is de directeur bevoegd voor :

1° de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur, na collegiaal overleg in het Dagelijks Bestuur;

2° de administratieve leiding over het Wetenschappelijk Secretariaat en de personeelszaken inzonderheid:

- het verlenen van advies over de voorgestelde aanwervingen, ontslagen, aanstellingen en bevorderingen van de personeelsleden van het Wetenschappelijk Secretariaat;
- de aanwerving van tijdelijke personeelsleden voor maximaal zes maanden, die personeelsleden vervangen die langer dan een maand afwezig zijn;
- de evaluatie van de personeelsleden van het Wetenschappelijk Secretariaat, met uitzondering van de medewerkers van het administratief secretariaat, bedoeld in artikel 15;

3° de voorbereiding van het jaarlijkse werkplan inbegrepen de externe communicatie van het Instituut, bedoeld in artikel 5, §2, tweede lid van het decreet. Het werkplan moet voor 1 oktober bij de Raad van Bestuur worden ingediend.

Artikel 19

Het functioneren van de directeur wordt jaarlijks in de loop van de maand januari besproken door de Raad van Bestuur.

De Raad van Bestuur kan een voorstel tot beëindiging van het mandaat van de directeur aan de voorzitter van het Vlaams Parlement bezorgen, na een schriftelijk evaluatieverslag.

HOOFDSTUK 4

Samenwerking tussen de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat

Afdeling 1

Beleidsvoorbereidend overleg

Artikel 20

De Raad van Bestuur kan beslissen gezamenlijke werkgroepen van de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat op te richten, met het oog op de voorbereiding van de beleidsbeslissingen van de Raad van Bestuur.

Afdeling 2

Inzagerecht in de documenten

Artikel 21

De leden van de Raad van Bestuur hebben inzagerecht in alle werkdocumenten van het Wetenschappelijk Secretariaat en van het Administratief Secretariaat van het Dagelijks Bestuur.

Artikel 22

Het Dagelijks Bestuur oordeelt over het inzagerecht van de personeelsleden van het Wetenschappelijk Secretariaat en van het Administratief Secretariaat in de documenten van de Raad van Bestuur.

Artikel 23

De leden van de Raad van Bestuur, de directeur en de personeelsleden van het Wetenschappelijk Secretariaat en de personeelsleden van het Administratief Secretariaat behandelen op vertrouwelijke wijze de gegevens die hun op grond van hun inzagerecht in de documenten kenbaar zijn gemaakt.

De Raad van Bestuur beslist omtrent de mededeling aan derden van die vertrouwelijke gegevens. De Raad van Bestuur kan voor die bevoegdheid delegatie verlenen aan het Dagelijks Bestuur.

(éénparig aangenomen door de Raad van Bestuur op 8 mei 2001 en goedgekeurd door het Vlaams Parlement op 6 juni 2001)

BIJLAGE 3. PROTOCOLOVEREENKOMST

PROTOCOL TUSSEN HET VLAAMS PARLEMENT EN HET VLAAMS INSTITUUT VOOR WETENSCHAPPELIJK EN TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK BETREFFENDE DE ALGEMEEN LOGISTIEKE ONDERSTEUNING VAN HET INSTITUUT DOOR HET ALGEMEEN SECRETARIAAT VAN HET VLAAMS PARLEMENT

Overwegende dat bij decreet van 17 juli 2000 een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, hierna het Instituut te noemen, bij het Vlaams Parlement opgericht werd;

overwegende dat het Instituut krachtens de bepalingen van dit decreet opgericht werd als een autonome en onafhankelijke dienst, geleid door zijn Raad van Bestuur;

overwegende dat die autonomie en onafhankelijkheid evenwel niet beletten dat op organisatorisch en materieel gebied een beroep gedaan wordt op ondersteuning door de diensten van het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement;

overwegende dat een dergelijke algemeen logistieke ondersteuning door het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement op geen enkele wijze een inmenging in de werking van het Instituut impliceert;

is tussen

het VLAAMS PARLEMENT, vertegenwoordigd door de heer Norbert DE BATSELIER, Voorzitter en de heer Wim TESSIER, Griffier,

en

het INSTITUUT, vertegenwoordigd door de heer Robert VOORHAMME, Voorzitter van de Raad van Bestuur van het Instituut,

het volgende overeengekomen :

HOOFDSTUK I ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1 Dit protocol regelt de modaliteiten betreffende de algemeen logistieke ondersteuning van het Instituut door het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement.

Artikel 2 Voor de toepassing van dit protocol wordt verstaan onder :

- ◆ Algemeen Secretariaat : de diensten van het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement;
- ◆ Het Instituut : het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, zoals ingesteld bij decreet van 17 juli 2000 houdende de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek en de personen of instanties die door de Raad van Bestuur zijn aangewezen om in naam van het Instituut op te treden;

decreet van 17 juli 2000 : het decreet van 17 juli 2000 houdende de oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek;

Raad van Bestuur : de Raad van Bestuur van het Instituut, zoals omschreven in de bepalingen van het decreet van 17 juli 2000

HOOFDSTUK II ALGEMENE PRINCIPES INZAKE DE ONDERSTEUNING VAN HET INSTITUUT DOOR HET ALGEMEEN SECRETARIAAT

Artikel 3 Het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement verleent algemeen logistieke ondersteuning aan het Instituut zoals bepaald in hoofdstuk III en tegen de vergoeding zoals bepaald in artikel 20. Deze ondersteuning wordt verleend volgens dezelfde criteria en normen als deze die gelden voor de ondersteuning van de eigen diensten van het Vlaams Parlement.

Artikel 4

a) Onverminderd de beginselen van autonomie en onafhankelijkheid van het Instituut en zijn raad van bestuur, vervat in het decreet van 17 juli 2000 maakt het Instituut gebruik van de in het vorige artikel bedoelde ondersteuning door het Algemeen Secretariaat.

b) Indien nodig en na onderzoek en overleg tussen de partijen kunnen evenwel opdrachten aan derden worden uitbesteed.

Alle overeenkomsten met derden worden door het Algemeen Secretariaat voorbereid ten behoeve van het Instituut.

De overeenkomsten worden gesloten door het Instituut. Dit betekent dat de uiteindelijke beslissing tot het al dan niet aangaan van een bepaalde verbintenis en de handtekenbevoegdheid op contractuele en andere officiële stukken integraal bij de door de Raad van Bestuur aangewezen personen berusten.

Het Algemeen Secretariaat en het Instituut leven hierbij de wettelijke en reglementaire verplichtingen na. Het Instituut waakt over de goede uitvoering van de overeenkomsten.

Artikel 5 Het Instituut kan het Algemeen Secretariaat steeds verzoeken bijkomende of verdergaande ondersteuning te verlenen voor zover het verzoek kadert binnen dit protocol.

In de mate van het mogelijke gaat het Algemeen Secretariaat op dergelijk verzoek in.

Indien dit niet mogelijk is, wordt het Instituut hiervan onverwijld op de hoogte gesteld. In dat geval is artikel 4.2 van toepassing.

HOOFDSTUK III INHOUD VAN DE ONDERSTEUNING

Afdeling 1

De ondersteuning op het vlak van het financieel en budgettair beheer

Artikel 6

a) Het Algemeen Secretariaat ondersteunt het Instituut bij de opmaak van de begroting en staat in voor de boekhouding, het kasbeheer en de begrotingscontrole.

b) Het Algemeen Secretariaat houdt het Instituut op de hoogte van de stand van de rekeningen door middel van een maandelijkse uitdraai uit het grootboek en van een maandelijks overzicht van de op de begroting aan te rekenen uitgaven.

Onduidelijkheden of problemen worden in onderling overleg besproken. De interne audit van het Algemeen Secretariaat is niet bevoegd voor het Instituut.

Artikel 7 Het Algemeen Secretariaat stelt, uit de middelen van de begroting van het Instituut, liquiditeiten en andere betaalmiddelen ter beschikking die nodig zijn voor de dagelijkse werking van het Instituut.

AFDELING 2

De ondersteuning op logistiek vlak

Artikel 8

a) Het Instituut staat zelf in voor de invulling van zijn normale onthaalfunctie, zowel balie als telefoon.

In uitzonderlijke omstandigheden en na afspraak kan het Algemeen Secretariaat zorgen voor versterking of tijdelijke vervanging.

b) Na afspraak met het Instituut kan het Algemeen Secretariaat een beroep doen op de personeelsleden van het Instituut voor geleide bezoeken in het Vlaams Parlement.

Artikel 9 De voorzitter en de ondervoorzitters van de Raad van Bestuur en de directeur van het Wetenschappelijk Secretariaat van het Instituut kunnen voor dienstverplaatsingen in de mate van beschikbaarheid gebruik maken van de wagens en chauffeurs van het Algemeen Secretariaat.

Artikel 10 Het Algemeen Secretariaat zorgt voor kantoor- en parkeerruimte ten behoeve van het Instituut en staat in voor het onderhoud en het beheer van deze ruimten. Aanpassingen gebeuren in onderling overleg. De hierbij gehanteerde normen zijn dezelfde als deze geldend voor het personeel van het Algemeen Secretariaat.

Artikel 11 Het Algemeen Secretariaat koopt, installeert en onderhoudt het kantoormeubilair, de kantoor machines en het communicatiemateriaal ten behoeve van het Instituut, volgens de voor het Algemeen Secretariaat vigerende richtlijnen en overeenkomsten.

Artikel 12 Het Algemeen Secretariaat koopt binnen het bestaande contractuele kader kantoorbenodigdheden ten behoeve van het Instituut aan.

Artikel 13 Het Instituut staat zelf in voor de behandeling en frankering van de correspondentie. Het Algemeen Secretariaat zorgt voor de verzending.

Artikel 14 Het Instituut kan gebruik maken van de diensten die verleend worden door de Informatheek van het Algemeen Secretariaat. Het statische archief van het Instituut wordt in een overzichtelijke staat in bewaring gegeven aan de archiefdienst van het Algemeen Secretariaat.

AFDELING 3

De ondersteuning op het informaticavlak

Artikel 15 Het Instituut wordt aangesloten op het interne informaticanetwerk van het Algemeen Secretariaat. De informaticawerking van het Instituut wordt door het Algemeen Secretariaat ondersteund. Voor specifieke toepassingen kan na onderzoek en overleg een beroep worden gedaan op de mogelijkheid voorzien in artikel 4.2.

De wederzijdse rechten van toegang worden in onderling overleg geregeld. Het Instituut heeft in elk geval toegang tot alle bestanden van het interne netwerk, die voor algemene verspreiding binnen het Vlaams Parlement bestemd zijn.

AFDELING 4

De ondersteuning op het vlak van de personeelsadministratie

Artikel 16 Het Algemeen Secretariaat staat in voor de personeelsadministratie van het personeel van het Instituut.

Bij benoeming, aanstelling of ontslag van zijn personeel maakt het Instituut gebruik van de diensten van het Algemeen Secretariaat. Het Instituut sluit aan bij het Vlaams Selectiecentrum voor Overheidspersoneel, voor het uitvoeren van selectieopdrachten.

AFDELING 5

De ondersteuning op sociaal vlak

Artikel 17 Het personeel van het Instituut kan gebruik maken van alle faciliteiten die het Algemeen Secretariaat aan zijn personeel biedt.

Over het gebruik door de personeelsleden van het Instituut van de voordelen van het sociaal comité wordt een afzonderlijke overeenkomst gesloten. Die overeenkomst gaat uit van de gelijke behandeling tussen het personeel van het Instituut en het personeel van het Algemeen Secretariaat.

Afdeling 6

Ondersteuning op het aankoopvlak

Artikel 18

a) Teneinde de ondersteuning door het Algemeen Secretariaat zoals bedoeld in artikel 4.2 te kunnen optimaliseren, wordt jaarlijks in gemeen overleg een aankoopplan opgesteld voor het volgende jaar.

b) In afwijking van artikel 4.2, tweede lid, kunnen aankopen tot 200.000 BEF door het Instituut zelf voorbereid en verricht worden met respect voor alle wettelijke en reglementaire bepalingen.

AFDELING 7

De ondersteuning op het vlak van opleiding en bijscholing

Artikel 19 Het Instituut kan gebruik maken van de dienstverlening op het vlak van opleiding en bijscholing, die wordt aangeboden door de daartoe bevoegde dienst van het Algemeen Secretariaat.

HOOFDSTUK IV

DE VERGOEDING VOOR DE ONDERSTEUNING

Artikel 20 Het Instituut betaalt voor de in de artikelen 6 tot en met 18 omschreven en door het Algemeen Secretariaat verleende ondersteuning een vergoeding die naar gelang van het geval als volgt bepaald wordt :

voor alle door derden geleverde goederen en diensten bedraagt de vergoeding de aan deze derden betaalde prijs, zonder enige verhoging;

voor de door het Algemeen Secretariaat verleende diensten wordt de kostprijs in rekening gebracht. Het Algemeen Secretariaat ontwikkelt een passend

instrumentarium om deze kostprijs op eenvoudige en sluitende manier te bepalen. Zolang dit niet uitgewerkt is, wordt jaarlijks vooraf, ten laatste voor de opmaak van de begroting, en in onderling overleg een forfaitair bedrag afgesproken;

in afwijking op het vorige lid wordt, voor publicaties die door het Algemeen Secretariaat ook aan derden worden verkocht, de externe prijs in rekening gebracht.

HOOFDSTUK V

SLOTBEPALINGEN

Artikel 21 De partijen voeren deze overeenkomst te goeder trouw uit. De partijen verbinden zich ertoe om bij onenigheid over één of meer elementen van de overeenkomst een voor beide partijen bevredigende oplossing voor het geheel of een gedeelte te zoeken. In het geval er een oplossing voor slechts een gedeelte gevonden wordt, kan dit niet aangevoerd worden als een eenzijdige wijziging van deze overeenkomst, die de ontbinding ervan tot gevolg kan hebben.

Artikel 22 Deze overeenkomst is gesloten voor onbepaalde duur.

Zij kan op verzoek van de meest gereede ondertekenende partij worden herzien of opgezegd mits inachtneming van een opzeggingstermijn van zes maanden.

De partij die het initiatief tot herziening of opzegging neemt, verbindt er zich toe vooraf grondig overleg te plegen.

Opgemaakt te Brussel op 21 november 2001 in twee exemplaren. Iedere partij verklaart een exemplaar ontvangen te hebben.

Voor het Instituut,

Voor het Vlaams Parlement,

Robert VOORHAMME

Norbert DE BATSELIER

Wim J.S. TESSIER

Eind jaren zestig, begin jaren zeventig wordt de invloed van nieuwe ontwikkelingen in wetenschap en technologie meer en meer zichtbaar in de brede samenleving. Atoomenergie, de eerste stappen in het domein van de biotechnologie, informatica en telecommunicatietechnologieën, chemische technologie en ruimtevaarttechnologie. Denken we maar aan de live uitgezonden maanlanding of de automatisering van werk waarmee alsmear meer mensen worden geconfronteerd. Met die verhoogde zichtbaarheid stijgt ook de gevoeligheid voor de mogelijke risico's en gevaren. Kan men dit alles nog allemaal onder controle houden ?

Het Rapport van Rome (MIT, februari 1972) toont aan dat er natuurlijke en sociale beperkingen zijn aan technologische ontwikkelingen. Het zoeken en beoordelen van alternatieven voor die ontwikkelingen wordt almaar sterker als een maatschappelijke noodzaak geponeerd, zowel op sociaal vlak (kleinschalige bedrijven) als op het vlak van technologische keuzes (alternatieve technologieën, vooral in de energieproductie). Ook de samenleving staat intussen niet stil. Onder invloed van de beschreven verschuivingen ontstaan er nieuwe sociale organisaties: milieubewegingen, burgerrechtenbewegingen, vredesbewegingen. Het is tegen die achtergrond dat er ruimte ontstaat voor een innovatie op het gebied van beleidsondersteunend onderzoek: technology assessment (TA), eerst in de Verenigde Staten maar later ook in Europa en andere landen.

In deze uitgebreide synthesesnota geven we een overzicht van de ervaringen en verschillende methodieken uit dertig jaar technology assessment in Europa en daarbuiten. In het eerste hoofdstuk bespreken we de voorgeschiedenis en evolutie van de 'traditionele' naar de moderne methodieken en de heterogene institutionele situatie vandaag. Het tweede hoofdstuk behandelt meer gedetailleerd de verschillende methodieken en ervaringen van publieke, participatieve en parlementaire technology assessment vanuit het perspectief van hun toepasbaarheid en inpasbaarheid in de werking van viWTA. Het derde hoofdstuk overloopt de verschillende Europese TA-instellingen in hun institutionele, methodologische en inhoudelijke context. Het vierde hoofdstuk geeft een aantal uitgewerkte voorbeelden van publiek-participatieve TA-projecten.

HOOFDSTUK 1 DE GESCHIEDENIS VAN TECHNOLOGY ASSESSMENT

1. HET STARTSCHOT

Het verhaal wil dat het concept van *Technology Assessment* (TA) voor het eerst wordt opgeworpen in 1965, tijdens een gesprek tussen de legendarische solovlieger Charles Lindbergh en zijn vriend Emilio Q. Daddario, lid van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden. Deze laatste heeft het idee van beleidsondersteunend onderzoek naar technologische ontwikkeling en de maatschappelijke impact ervan verder uitgewerkt. In 1967 diende hij een concreet wetsvoorstel in bij het Huis van Afgevaardigden. Zijn motivatie verwoordde hij als volgt:

*"to strengthen the role of the Congress in making judgments among alternatives for putting science to work for human benefit"*¹

Vijf jaar later wordt dit voorstel, dat ondertussen vele malen herzien is, een wet. Het Office of Technology Assessment (OTA) ziet op 13 oktober 1972 het levenslicht, als eerste TA-instelling. En hoewel technology assessment in de komende drie decennia nooit gevat zal kunnen worden onder één definitie, maar integendeel vele benaderingen en aanpakken zal overkoepelen, omvat de geciteerde motivatie van meet af aan de wezenlijke elementen van technology assessment: hoe kunnen de wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen zo goed mogelijk worden ingezet voor het menselijke welzijn en hoe kan informatie worden aangedragen die beslissingsnemers helpt om goed geïnformeerde keuzes te maken?

2. TA-BENADERINGEN

TA is niet onder één noemer te vatten. In de literatuur zijn er verschillende definities, de ene al wat gedetailleerder of specifieker dan de andere². Alle indelingen zijn echter terug te voeren tot een algemeen aanvaarde tweedeling: een meer klassieke, traditionele TA-benadering en de nieuwe, 'moderne' TA-benaderingen.

Deze formulering laat ten onrechte vermoeden dat er een chronologisch en methodologisch groeiproces is tussen de verschillende benaderingen. De opdeling klassiek/modern is echter in de eerste plaats bedoeld voor analytische doeleinden³. In praktijk blijken de verschillende benaderingen naast elkaar te bestaan of zelfs met elkaar verweven te zijn, binnen eenzelfde TA-instituut of methodologisch binnen eenzelfde TA-project.

2.1. De knipperlichtfunctie

Bij de oprichting van het OTA wordt TA vooral bekeken als 'een instrument (a tool) om de potentiële gevolgen van technologische verandering op de samenleving en het milieu te voorspellen en mogelijke beleidsopties aan het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden voor te stellen. Op die manier worden de leden van het Huis van Afgevaardigden ondersteund in het maken van keuzes die de voordelen van technologische veranderingen maximaliseren en de nadelen minimaliseren. En hoewel TA aandacht zou moeten hebben voor zowel de positieve als de negatieve gevolgen, lag de klemtoon toch op de knipperlichtfunctie voor potentieel negatieve gevolgen⁴.

Deze benadering raakt bekend als 'early warning TA' of knipperlicht-TA. Eén van de meest geciteerde definities met betrekking tot dit TA-concept is die uit 1975 van Vary T. Coates, één van de grondleggers van het Amerikaanse TA:

"Technology Assessment is the systematic identification, analysis and evaluation of the potential secondary consequences (whether beneficial or detrimental) of technology in terms of its impacts on social, cultural, political and environmental systems and processes. Technology Assessment is intended to provide a neutral, factual input to decision making."

Twee aspecten vallen onmiddellijk op. In de eerste plaats is het een positieve wetenschappelijke definitie (systematische identificatie, analyse en evaluatie): ze gaat ervan uit dat het mogelijk is om alle beschreven effecten te voorspellen. Bovendien zal dat op een objectieve wijze, neutraal en gebaseerd op feiten, gebeuren. Het is net op die twee vlakken dat 'early warning TA' niet aan de verwachtingen voldoet.

Het blijkt al snel onmogelijk om alle mogelijke effecten van technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen te kunnen voorspellen. En ook het 'objectief' vaststellen van positieve en negatieve gevolgen blijkt een onhaalbare kaart. 'Snel werd duidelijk dat de experten, die werden verondersteld deze neutrale informatie aan te leveren, zelf niet objectief waren. Op welke wijze een bepaald effect geëvalueerd wordt, is immers afhankelijk van het perspectief van waaruit naar een bepaalde ontwikkeling gekeken wordt. Zowel de evaluatie van voorziene als van onvoorziene effecten wordt bepaald door het tijdstip waarop men evalueert en de positie die de evaluator inneemt⁵.

Het 'sturen' van technologische ontwikkelingen op basis van deze TA-aanpak botst duidelijk op grenzen: het is onmogelijk om alle gevolgen te voorzien en om objectieve uitspraken over de aard van de gevolgen (positief of negatief) te doen.

Ook de praktijk van 'early warning TA' ademt deze sterk academische benadering uit. Onderzoekers verrichten vanachter hun bureau analyses en schrijven rapporten waarop de politieke beleidsmakers hun technologische keuzes baseren. Zo telde het OTA op zijn hoogtepunt - eind jaren 80 - meer dan 200 onderzoekers⁶.

Zelden of nooit betreft men de maatschappelijk betrokkenen (stakeholders) bij de wetenschappelijke of technologische ontwikkelingen bij een TA-project, laat staan het brede

publiek. Wanneer in de jaren tachtig in Europa steeds meer TA-instituten worden opgericht, is men zich sterk bewust van deze Amerikaanse ervaringen en er ontstaat een nieuwe benadering van TA.

2.2. Een nieuwe TA-benadering

Hoewel in Europa de eerste TA-instituten inderdaad pas in de jaren 80 worden opgericht, is het allerm minst zo dat men zich in Europa niet bewust is van de noodzaak tot *'een meer effectief managen en controleren van technologische ontwikkeling in het algemeen belang'*⁷. Al in 1971 wordt de noodzaak voor TA besproken op een OESO-vergadering van de ministers van Wetenschap. Nog geen jaar later vindt er een follow-upseminarie met als thema TA plaats op het OESO-hoofdkwartier in Parijs, voorgezeten door Emilio Daddario, met een uitvoerig rapport als resultaat.⁸

In Zweden wordt in 1973 het 'Secretariat for Futures Studies' opgericht (binnen het kabinet van de Eerste Minister). Eén van de taken van dat instituut is om TA in Zweden te ontwikkelen. De principes hiervoor worden in 1975 neergeschreven in een rapport:

- TA moet bijna een natuurlijk onderdeel zijn van alle besluitvormingsprocessen die invloed hebben op technologische systemen. Het mag geen geïsoleerde of hooggespecialiseerde activiteit zijn, maar moet gebeuren in een voortdurende interactie met de omgeving waarbinnen de technische systemen vorm krijgen. TA moet meer een filosofie dan een wetenschappelijke methode (a fixed array of methods) zijn;
- TA mag niet de ambitie hebben de 'beste oplossingen' voor te stellen aan de beleidsmakers. Het moet de politici helpen door hen verschillende alternatieven voor te stellen en door de waardeoordelen en de opties die voorliggen hierover, expliciet te maken. Het doel moet zijn beleidsvoerders te ondersteunen, niet hun werk over te nemen;
- TA moet interdisciplinair gebeuren en mag geen praktijk zijn die wordt gemonopoliseerd door ingenieurs of andere professionele groepen.

Het rapport besluit met te stellen dat men naast het 'early warning'-concept van TA, ook een meer pro-actieve aanpak moet ontwikkelen⁹

"Systematic feedback from general studies of societal environment to people representing technical competence would give a much richer base of ideas."

In dit rapport zitten reeds duidelijke aanzetten tot wat men later 'constructieve TA' is gaan noemen, waarbij TA vooral beschouwd wordt als een proces dat nauw verbonden is met technologiebeleid. TA wordt beschouwd als een middel om de ontwikkeling van sociaal wenselijke en aanvaardbare technologieën te ondersteunen¹⁰. Een veel geciteerde definitie hier is die van Smits & Leyten uit 1991¹¹:

"TA is een proces van analyse van technologische ontwikkelingen en hun gevolgen én het debat dat gepaard gaat met deze analyses."

Vig en Paschen stellen dat deze nieuwe TA-aanpak meer gericht is op het 'bruikbaar', 'gebruiksvriendelijker' en 'meer democratisch' maken van TA. Ze onderscheiden vier wezenlijke kenmerken¹²:

- Het stimuleren van bewustzijn over voorliggende technologische opties
- Het kiezen voor eerder probleemgericht assessment (*existing or emerging social, economic, resource or environmental problems*) dan voor technologiegedreven assessment
- Het ontwikkelen en onderzoeken van verschillende opties om de betrokken actoren bij (een) technologische ontwikkeling te helpen strategieën te ontplooiën om de kloof tussen het aanbod aan wetenschappelijke en technologische mogelijkheden en de wensen en noden van de samenleving te dichten
- Het meer democratisch maken van technologiebeleid.

2.3. Co-existentie

Er is dus een evolutie waar te nemen van een meer analytische, traditionele aanpak naar een meer moderne procesgerichte aanpak. Maar zoals boven vermeld, is dit eerder een theoretisch dan een praktisch onderscheid. In de eerste plaats toont het verhaal van Zweden aan dat er reeds in de jaren 70 pleidooien waren voor een meer interactieve en open benadering. Ten tweede is het zeker niet zo dat de meer analytische, traditionele aanpak vandaag niet meer beoefend wordt, integendeel. De bespreking van de instituten verderop toont dat de twee benaderingen in verschillende TA-instituten naast elkaar bestaan. Daarom zullen we verder bij het overzicht van TA-methodieken ook aandacht hebben voor enkele meer analytische technieken.

Tabel 1: Traditionele TA versus constructieve TA

Traditioneel TA-concept	Nieuw TA-concept
<ul style="list-style-type: none"> • Dominerende rol voor wetenschappers • Hoge verwachtingen t.a.v. de resultaten van het onderzoek • TA-output: wetenschappelijk studie • Weinig aandacht voor probleemdefinitie • Eén TA-instelling • Instrumenteel gebruik van TA-informatie • TA-resultaten worden geïncorporeerd in besluitvorming • Technologie is een autonoom gebeuren 	<ul style="list-style-type: none"> • Gelijke inbreng wetenschappers en publiek • Bescheiden verwachtingen t.o.v. TA-onderzoek • TA-output: studie en discussie • Veel aandacht voor probleemdefinitie • Veelzijdige TA-onderzoekscapaciteit • Conceptueel gebruik van TA-informatie • TA-resultaten voeden het besluitvormingsproces • Technologie is een menselijk iets

3. TA IN EUROPA

Ondanks de ruime aandacht die in het begin van de jaren 70 uitgaat naar TA en het feit dat er reeds eerdere initiatieven zijn om TA-instituten, verbonden aan het parlement op te richten (1973, Duitse Bundestag), duurt het nog tot 1983 voor in Frankrijk het eerste parlementaire TA-instituut een feit is. Denemarken, Nederland en het Europees Parlement volgen in 1987, Oostenrijk in 1988. Groot-Brittannië houdt in 1989 zijn parlementaire TA-instituut boven de doopvont. Italië, Noorwegen, Zwitserland richten in de jaren 90 hun parlementaire TA-instituut op.

De voornaamste reden waarom het in Europa zo lang duurt voor er daadwerkelijk parlementaire TA-instituten worden opgericht, is vooral van politiek institutionele aard. In tegenstelling tot de VS, waar het Huis van Afgevaardigden een sterke positie heeft, is de verwevenheid tussen regeringen en parlementen in Europa veel sterker. Regeringen en ministeries staan afwerend om parlementen middelen te geven om voor een beter controle, zeker omdat ook de oppositie gebruik kan maken van deze 'parlementaire' middelen.

Maar de groeiende publieke bezorgdheid over de mogelijke gevaren en risico's van nieuwe technologieën (gevoed door Bhopal, Tsjernobyl, zure regen, het gat in de Ozonlaag) gecombineerd met het belang dat technologische ontwikkeling kreeg om de Europese economieën uit de depressie te halen, zorgde uiteindelijk voor voldoende druk in de verschillende landen om initiatieven te ontplooiën.¹³

In tegenstelling tot de VS kiest men in Europa niet voor grote instellingen met een indrukwekkende wetenschappelijke staf, maar voor kleinere, meer flexibele entiteiten die de gangmaker kunnen zijn voor de TA-praktijk in hun land. Kenmerkend is dat de opdrachtschrijving van de meeste instellingen doelbewust vrij ruim is gehouden. In de conclusie van een belangrijke TA-conferentie in Bonn, in 1982 georganiseerd door de Duitse overheid, staat het als volgt weergegeven.¹⁴

"It is considered neither feasible – as TA praxis shows – nor even desirable to prescribe a strict and uniform definition of the concept, the organisational form, the procedural steps and foci of TA analysis. Rather, a variety of approaches and emphases is favoured in order to do justice to the different political cultures of the various countries and to the real diversity of problems to be studied."

In die eerste fase van de ontstaansgeschiedenis van de Europese TA-instellingen zijn de ECTA (European Congress on Technology Assessment)-bijeenkomsten in Amsterdam (1987), Milaan (1990) en Kopenhagen (1992) belangrijke katalysatormomenten. Die congressen, telkens georganiseerd door de Europese Commissie (DG XII, FAST/MONITOR-programma's) en de respectieve lokale TA-organisatie, zijn cruciaal voor de verspreiding van TA-kennis in Europa. Naast de voorstelling van de resultaten van belangrijke Europese TA-onderzoeken en activiteiten (o.a. de eerste Deense consensusconferentie 'Genentechnologie in voeding en landbouw'), wordt er ook heel wat informatie uitgewisseld over conceptuele, methodologische en institutionele ontwikkelingen.

4. DIVERSE INSTITUTIONELE MODELLEN

Het kenmerk van **parlementaire TA** is uiteraard de verbondenheid met de wetgevende macht. Binnen parlementaire TA-instellingen wordt TA in de eerste plaats uitgevoerd als ondersteuning voor politieke beslissingprocessen op het vlak van wetenschap en technologie. Die ondersteuning kan bestaan uit het verstrekken van informatie door de instelling of het gericht adviseren op verzoek van het parlement (individuele leden, commissies, fracties, enzovoort). De organisatiemodellen van de verschillende Europese parlementaire TA-instellingen verschillen.

Sommige instellingen zijn rechtstreeks verbonden met het parlement, andere hebben minder directe banden. Het gemeenschappelijke is dat het resultaat van hun werk altijd een vertaling kent naar het parlement.

Verschillende Europese universiteiten, ook Vlaamse (bijvoorbeeld UFSIA en STEM), hebben een eigen TA-afdeling. De **academische TA** richt zich vooral op meer fundamenteel werk: theorieontwikkeling rond TA, ontwikkelen en onderzoeken van TA-methoden, en -technieken, evaluatie van TA-praktijk, enzovoort

Ook in heel wat Europese bedrijven bestaat er een TA-praktijk. De **industriële of toegepaste TA** wordt beschouwd als een onderdeel van de strategische planningscyclus van bedrijven. Bedrijven onderzoeken – met het oog op hun innovatie en afhankelijk van de investeringsstrategie – de impact die hun producten en/of diensten (en de productieprocessen waardoor ze tot stand komen) kunnen hebben op de samenleving (gezondheid en welzijn, ecosystemen, enzovoort).

Naast parlementaire instellingen zijn er ook een aantal instellingen of initiatieven die uitgaan van de **uitvoerende macht**. Zo kunnen regeringen beslissen om TA te integreren in wetenschap- en technologieprogramma's (cf. Vlaamse Actie- en Impulsprogramma's eind jaren 80, begin jaren 90). Ook kunnen regeringen specifieke instituten oprichten om hun beleid te ondersteunen en te evalueren. Een bekend voorbeeld is het 'Institute of Prospective Technology Studies' (IPTTS) in Sevilla dat werkt voor de Europese Commissie.

Tot slot bestaat er ook een TA-praktijk binnen de R&D-omgevingen van wetenschappers en ingenieurs. Het zijn de onderzoekers zelf die dit **laboratorium-TA** uitvoeren. Enerzijds willen zij de efficiëntie van het onderzoekswerk dat ze doen zoveel mogelijk maximaliseren. Anderzijds gebeurt deze vorm van TA omdat ook onderzoekers meer en meer de verantwoordelijkheid die ze hebben t.a.v. de samenleving, willen opnemen.

5. **BESLUIT**

Er bestaat in Europa een breed pallet van TA-instellingen en TA-praktijken. Die gaan hand in hand, omdat de wijze waarop TA wordt bedreven sterk bepaald wordt door de institutionele context waarvan het uitgaat. Zo zal industrieel TA of laboratorium-TA veeleer een analytische aanpak volgen, terwijl parlementair TA ook aandacht zal hebben voor meer constructief TA.

Maar ook tussen de Europese parlementaire TA-instellingen bestaan verschillen die te maken hebben met de verschillen in cultuur, institutionele setting, politieke zeden, enzovoort. Verderop in dit rapport is er een hoofdstuk over belangrijke TA-instellingen. Dat zijn vaak, maar zeker niet uitsluitend, parlementaire instellingen.

HOOFDSTUK 2 *METHODOLOGISCH OVERZICHT*

1. *METHODEN EN TECHNIEKEN*

Wat voor de verschillen in TA-benaderingen geldt, geldt evenzeer voor de methoden en technieken die gebruikt worden in de TA-praktijk. In de literatuur vindt men een zeer brede waaier van opsommingen, indelingen, benamingen, die elk een eigen, specifieke klemtoon leggen (kwantitatief/kwalitatief, naar gelang van de doelgroep waarnaar men zich richt, enzovoort). Maar ook hier hangt men de meeste indelingen op aan het onderscheid tussen de meer traditionele en analytische TA-aanpak ('early warning-TA') en de nieuwe, constructieve TA-aanpak.

1.1. *Effectanalyses*

Analytische TA wil de gevolgen van nieuwe wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen 'systematisch identificeren, analyseren en evalueren'. Hiervoor worden een groot aantal methoden gebruikt die we onder de gemeenschappelijke noemer van '**effectanalyses**' kunnen groeperen. De bedoeling is telkens een antwoord te vinden op de vraag welke effecten verwacht kunnen worden wanneer een bepaalde technologie wordt toegepast. Enkele voorbeelden van effectanalyses – die we hieronder kort bespreken – zijn: kosten-batenanalyses, risicoanalyse, levenscyclusanalyse en de scenariomethode (foresight).

1.1.1. *Kosten-batenanalyse* ¹⁵

Een kosten-batenanalyse is een economische analyse om te bepalen of de baten (opbrengsten) van een project opwegen tegen de kosten van dat project. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de methode haar oorsprong vindt in de investeringsbeslissingen van ondernemingen: investeringsbeslissingen worden genomen op basis van een afweging van verwachte kosten en opbrengsten.

Maar terwijl de oorspronkelijke methode strikt beperkt blijft tot bijvoorbeeld de investeringen in grondstoffen, personeel en machines versus de opbrengsten uit de te verwachten verkoop, zal de analyse binnen een TA-aanpak ook kosten en baten beschouwen die te maken hebben met het milieu, de volksgezondheid, maatschappelijk welzijn, enzovoort. In principe verloopt een kosten-batenanalyse in vier fasen:

- Het definiëren van het onderwerp van de analyse, en van alle betrokken partijen
- het identificeren en beschrijven van de te verwachten kosten en baten
- het meten van de kosten en baten, zowel de directe als de indirecte met bijzondere aandacht voor baten en kosten binnen het publieke domein
- het uitvoeren van een economische evaluatie: beslissingscriteria bepalen (bijvoorbeeld verhoudingen tussen posten, sterkte van effecten bepalen, frequentie van effecten,

enzovoort), huidige en toekomstige waarden bepalen ('discounting'), cijfers analyseren, enzovoort.

Het grote nadeel van kosten-batenanalyses, zoals voor de meeste effectanalyses, ligt voor de hand: in sommige gevallen is het moeilijk zo niet onmogelijk, baten of kosten in monetaire waarde uit te drukken (wat is de kost van aantasting van natuurlijke biotopen, wat is de opbrengst van langer kunnen leven, enzovoort). Sommige kosten-batenanalyses nemen kwalitatieve effecten die niet in kwantitatieve termen zijn uit te drukken, mee in de evaluatie maar het blijft een heikel punt. De kracht van een kosten-batenanalyse is dat er heel veel informatie over de effecten en het potentieel van technologische ontwikkelingen kan worden weergegeven.

1.1.2. *Risicoanalyse* ¹⁶

Een risicoanalyse is een uitdieping of variatie van een kosten-batenanalyse. Ze brengt ook elementen van waarschijnlijkheid en onzekerheid in rekening: de effecten van mogelijke risico's. Ook hier kan het gaan om potentiële economische schade, bedreigingen voor de menselijke veiligheid (gezondheid, welzijn, enzovoort) of het milieu. Kenmerkend voor een risicoanalyse is dat er een schatting gebeurt van het risico en een evaluatie van het risico.

- Schatting van het risico: na de vaststelling van de mogelijke directe of indirecte effecten, berekent men de waarschijnlijkheid (de kans) van het voorkomen van het effect en – in tweede instantie – de reikwijdte of orde van grootte van het effect.
- Risico-evaluatie: bepaling van de 'waarde' van het risico: in welke mate zijn diegenen die het effect van het risico ondergaan als het zich zou voordoen, ook bereid om het risico ook daadwerkelijk te lopen. Die berekening kan gebeuren op basis van surveys of op basis van (statistische) gegevens uit eerdere, soortgelijke voorvallen.

Risicoanalyses zijn vooral bekend vanuit de toepassingen bij nucleaire energie (wat is de kans op een incident in een reactor, wat is de mogelijke impact, welke risico's zijn aanvaardbaar voor omwonenden en bevolking). Ook hier geldt de kritiek van de moeilijke, zo niet onmogelijke kwantificering van risico's. Onzekerheidsanalyses – een techniek die de laatste jaren opkomt – proberen hierop een antwoord te bieden door vooraf na te gaan of er wel een zinnige kwantitatieve risico-inschatting mogelijk is.

1.1.3. *Levenscyclusanalyse* ¹⁷

De levenscyclusanalyse is ontwikkeld als een methode om de totale milieukost van een product of een proces te bepalen. Dat wil zeggen dat er rekening wordt gehouden met de gebruikte grondstoffen, de volledige productie- en distributiecycclus, het gebruik, het hergebruik en de recyclage en afvalverwerking. De resultaten van zulke analyse worden vaak gebruikt om een keuze te kunnen maken tussen verschillende rivaliserende producten, een keuze gebaseerd op het effect dat een product of proces heeft op het milieu (bijvoorbeeld glazen of kunststof drankverpakkingen). In principe bestaat een levenscyclusanalyse uit twee grote fasen:

- een inventarisatie van alle materiaal- en energiestromen gedurende de hele levenscyclus van het product of proces in kwestie
- een evaluatie en berekening (schatting) van de impact die het in kaart gebrachte materiaal en energieverbruik heeft op het milieu.

Ook hier geldt weer het nadeel dat het niet altijd evident is om sommige effecten in kwantitatieve termen uit te drukken. Wel is de methode zeer geschikt om een gefundeerde keuze te kunnen maken uit rivaliserende producten of processen. Een tweede pijnpunt is dat er vaak – niettegenstaande het uitgangspunt van de methode – discussie bestaat over de afbakening van een volledige 'levenscyclus'.

1.1.4. *Scenariomethode*

Scenariomethoden of -technieken zijn vandaag de dag de meest populaire technieken om aan technologische foresight te doen. Anders dan de vorige methoden nemen kwalitatieve aspecten in deze methoden een meer prominente plaats in. Toch bespreken we ze hier samen met de meer technische en kwantitatieve effectanalyses die we hierboven bespraken. De kern blijft immers de analyse van mogelijke of wenselijke effecten van technologische ontwikkeling. Eigenlijk zijn scenariotechnieken ontwikkeld als een reactie op de meer technische en kwantitatieve methoden.

Een scenariomethode gaat uit van een beschrijving van een bestaande situatie in de samenleving om op basis van een uitwerking van mogelijke of wenselijke toekomstbeelden wegen aan te duiden (investerings, wetgeving, maatschappelijke randvoorwaarden creëren, enzovoort...) die moeten leiden tot de beschreven toekomstige scenario's.

- Beschrijving van bestaande situatie: dat doet men zo systematisch mogelijk, met inbegrip van evaluaties van het verleden (evaluatie ex post). Begrip over hoe een bestaande situatie zich heeft ontwikkeld, kan immers dienen om lessen te trekken voor de toekomst;
- Verschillende toekomstbeelden: essentieel is dat er verschillende toekomstbeelden worden beschreven, zo mogelijk elkaar uitsluitende scenario's;
- Verschillende wegen leiden naar een toekomst: het komt er in deze fase op aan om hypothetische maar logisch samenhangende ketens van acties, voorwaarden en gebeurtenissen te ontwikkelen die leiden naar de beschreven toekomstige situaties. In deze fase komen de meer analytische en kwantitatieve elementen van deze methode naar voren. In de meeste gevallen wordt minimaal een tijdpad van vijf jaar gehanteerd.

Zoals gesteld bestaan er verschillende variaties of indelingen. Men kan uitgaan van louter descriptieve scenario's of van normatieve scenario's. In het eerste geval gaat het om denkbare of mogelijke toekomstige situaties, in het tweede geval om gewenste situaties. Normen en waarden spelen hier een veel grotere rol. Samenhangend met deze indeling, is het mogelijk een indeling te maken tussen projectieve of prospectieve (backcasting) scenariomethoden. Bij projectieve methoden wordt er gewerkt vanuit het verleden naar de toekomst. Bij een prospectieve methode gaat het net omgekeerd. Ongeacht de bestaande situatie wordt er een (normatief) toekomstbeeld ontwikkeld en vanuit dat punt terug naar het verleden geredeneerd.

Scenariomethoden kennen een zeer ruime verspreiding (cf. IPTS in Sevilla, zie later). Door de combinatie van kwalitatieve met meer kwantitatieve aspecten en – gelijklopend hiermee – de aandacht voor zowel effectanalyse van nieuwe technologieën als maatschappelijke wensen en

noden, positioneert deze methode zich op het aantrekkelijke snijvlak tussen de veeleer traditionele TA-aanpakken en de nieuwere TA-aanpakken.

1.2. Participatieve methoden

Naast de meer kwantitatieve en analytische methoden van 'early warning-TA' of knipperlicht-TA, maakt men in de praktijk van constructieve TA gebruik van meer kwalitatieve en **participatieve methoden**. Want het is enkel door de samenleving een daadwerkelijk forum aan te bieden waar ze haar wensen, angsten, bezorgdheden, hoop, enzovoort t.a.v. technologische ontwikkelingen kan uiten, dat de kloof tussen de wetenschappelijke en technologische mogelijkheden en de wensen en noden van de samenleving gedicht kan worden. En hoewel het beleid en de wetenschappelijke experts aanvankelijk zeer kritisch stonden tegenover deze directe inbreng vanuit de samenleving, worden – overal in Europa - participatieve methoden de laatste jaren meer en meer erkend als een volwaardige en gerespecteerde manier om wetenschaps- en technologiebeleid mee vorm te geven.

Vijftien jaar constructieve TA-praktijk heeft intussen een hele waaier aan specifieke participatieve TA-methoden doen ontstaan. Einde 2000 werden de resultaten gepubliceerd van een grootschalig onderzoek (uitgevoerd van maart 1998 tot december 2000) naar het gebruik van participatieve methoden in Europa (de zogeheten EUROPTA-studie)¹⁸. Zestien participatieve TA-initiatieven uit zes Europese landen (Oostenrijk, Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland en Zwitserland) leverden het praktijkmateriaal aan om analyses te maken voor de keuze, de implementatie, de rol en de impact van participatieve TA-initiatieven.

Eerst bespreken we hieronder enkele methoden van participatieve TA. In een tweede paragraaf zetten we enkele van de voornaamste conclusies van de EUROPTA-studie op een rij. De indeling hieronder loopt al een stukje vooruit op die conclusies. Ze maakt namelijk een onderscheid tussen participatieve methoden, gericht op de inbreng van het brede publiek enerzijds en participatieve methoden, gericht op de inbreng van experts en belanghebbende actoren (stakeholders) anderzijds. Dat onderscheid is vooral van belang voor de aard van de problematiek waarvoor een participatief TA-initiatief opgezet moet worden (zie verder).

De meest bekende methodiek van de eerste groep is de consensusconferentie; voor gebruik op lokaal vlak is de burgerjurymethode een goed alternatief. Van de tweede groep zijn focusgroepen een bekend voorbeeld, de Delphi-enquête is een ruim verspreide en bekende algemeen sociaal wetenschappelijke techniek, die zich uitstekend leent voor TA-doeleinden.

2. **PUBLIEKE PARTICIPATIEVE METHODEN**

2.1. **Consensusconferentie** ¹⁹

De consensusconferentie is als methode ontstaan in de Verenigde Staten waar de 'Office of Medical Application of Research (OMAR)' (National Institutes of Health) in 1977 een eerste consensusconferentie hield met als thema 'screening van borstkanker'. De opdracht van OMAR was om te onderzoeken hoe de resultaten van medisch en biomedisch onderzoek zo goed mogelijk gevaloriseerd kunnen worden voor de gezondheidszorg.

In de eerste plaats ging het hierbij om de ontwikkeling en het gebruik van zeer dure medische technologieën. Sinds die eerste conferentie werden er (in de VS alleen al) een 100-tal medische consensusconferenties georganiseerd. De methodiek (met de focus op medische technologie en gezondheidszorg) raakte rond 1980 verspreid in Europa (o.a. Zweden, Groot-Brittannië en Nederland) waar sindsdien ook een 100-tal initiatieven plaatsvonden.

Het concept is geleend van de Amerikaanse methode van het 'wetenschapshof (science court)'. Het betreft hier een rechtbankachtige procedure waarbij wetenschappers vanuit verschillende disciplines en met verschillende standpunten op basis van een tegensprekelijke aanpak (woord en wederwoord) controversiële thema's proberen op te lossen.

Meestal presenteert een groep wetenschappelijke experts (uit universiteiten, onderzoeksinstituten en farmaceutische bedrijven) 'wetenschappelijk bewijs' over de voorliggende kwestie (de getuigen) en oordeelt een jury van experts met andere achtergronden (bijvoorbeeld de overheid, patiëntenverenigingen, dokterssyndicaten, enzovoort) over het aangevoerde bewijs. Dat oordeel wordt neergeschreven in een consensusrapport.

Maar terwijl de zittingen bij wetenschapshoven altijd achter gesloten deuren plaatsvinden zonder publiek of waarneming, is een medische consensusconferentie een open gebeuren waarop zowel professionele gezondheidswerkers als publiek worden uitgenodigd. Het publiek kan dan een inbreng hebben door vragen te stellen aan het panel van experts. De doelstelling van medische consensusconferenties is om de kloof te dichten tussen de medische wetenschap en de klinische praktijk.

In 1987 organiseert de 'Danish Board of Technology' een eerste consensusconferentie met als thema 'Genentechnologie in voeding en landbouw'. De board gaat uit van het Amerikaanse (en intussen ook Europese) voorbeeld van medische consensusconferentie, maar past het aan op enkele essentiële punten. Sindsdien spreekt men van het Deense model van consensusconferentie²⁰.

Dit model raakte eind jaren 80, begin jaren 90 verder verspreid in Europa, zij het onder verschillende namen: publiek debat (Nederland), Publiforum (Zwitserland) en Planning Cell (Duitsland). En hoewel elke instelling vanuit de praktijk een aantal eigen accenten zal blijven leggen, blijven de kenmerkende elementen overal behouden:

a. *Doelstelling*

Het doel van een consensusconferentie is om het brede publiek, (wetenschappelijke) experten en beleidsmensen samen te brengen zodat er een democratisch en geïnformeerd debat kan plaatsvinden over wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en toepassingen en de afstemming ervan op de wensen en noden van de samenleving²¹. Het brede publiek en de experten zijn de belangrijkste betrokken partijen bij de eigenlijke consensusconferentie. Het beleid (in vele Europese landen is dat in eerste instantie het parlement, zie hoofdstuk II) is een belangrijke, zo niet de belangrijkste doelgroep voor de verspreiding van de resultaten van de consensusconferentie.

b. *Betrokken partijen*

Organiserend comité: de eindverantwoordelijkheid en leiding van een consensusconferentie is altijd in handen van een organiserend comité (steering committee). Dat is meestal samengesteld uit een of twee leden van de Raad van Beheer van de TA-organisatie, enkele algemeen aanvaarde experten uit het betrokken domein (van het thema van de consensusconferentie) en de projectmanager. Hun taak is vooral van algemeen leidinggevende aard: thema, titel en programma van de conferentie goedkeuren, projectmanagement opvolgen, budgetten controleren, lijsten van experten samenstellen en goedkeuren, het inhoudelijke materiaal dat aan het burgerpanel wordt verstrekt goedkeuren, enzovoort.

Projectmanagement: het projectmanagement is meestal samengesteld uit de directeur en enkele leden van het wetenschappelijk secretariaat. Het projectmanagement is verantwoordelijk voor het dagelijkse management van de consensusconferentie: inhoudelijke voorstellen voorbereiden, burgerpanel samenstellen, contacten met de media organiseren, praktische organisatie (zaal, hotels, financiën,...) uitwerken, contacten met experten, publicatie en verspreiding van (eind)documenten verzorgen, bekendmakingcampagne uitwerken, enzovoort.

Burgerpanel: het burgerpanel is de centrale spil van een consensusconferentie. In tegenstelling tot de oorspronkelijke medische consensusconferentie, is het panel dat de meningen en uitspraken van experten betreffende het voorliggende thema zal beoordelen, niet samengesteld uit gelijken (peers) maar uit gewone burgers. Dit panel – meestal bestaat het uit 12 tot 18 leden (varieert van land tot land) - wordt meestal geselecteerd op basis van reacties op een advertentiecampagne in kranten en tijdschriften.

De representativiteit wordt zoveel mogelijk gegarandeerd door in de samenstelling rekening te houden met kenmerken zoals geslacht, leeftijd, beroep, regio, enzovoort. Twee zaken zijn hierbij essentieel. In de eerste plaats mag geen enkel lid van het panel een expert zijn in of rechtstreekse belangen hebben bij het voorliggende thema van de consensusconferentie. Ten tweede gebeurt hun bijdrage aan de consensusconferentie vrijwillig (enkel hun onkosten worden vergoed). Verder moeten zij een duidelijke interesse hebben voor het onderwerp en moeten zij bereid zijn om tijd (twee keer een voorbereidend weekend en de 3 dagen van de conferentie zelf) en moeite te investeren in het proces.

Van het burgerpanel wordt verwacht dat het een zekere kennis over het onderwerp verwerft door studiewerk (inhoudelijk materiaal dat door het projectmanagement wordt verzameld en ter beschikking gesteld) en door deel te nemen aan twee voorbereidende weekends. Verder moet het panel de centrale vragen die op de conferentie zullen voorliggen, opstellen.

Een laatste voorbereidende taak is de samenstelling van de groep van experts die op de conferentie gehoord zullen worden. Hierin wordt het panel bijgestaan door het projectmanagement, dat zorgt voor namen en referenties. Op de conferentie zelf ondervragen het panel de experts, evalueert het hun bijdragen en antwoorden, en schrijft ze het eindrapport.

Professionele facilitator: gedurende heel het verloop van het proces (zie verder) wordt het burgerpanel begeleid door een professionele facilitator. De facilitator is verantwoordelijk voor het groepsdynamische aspect, begeleidt de voorbereidende weekends en is voorzitter van de consensusconferentie. Ook de redactie van het einddocument wordt door de facilitator begeleid. Dat gebeurt allemaal in nauw overleg met het projectmanagement.

Experten: zij antwoorden tijdens de conferentie op de vragen van het burgerpanel. Het is niet alleen belangrijk dat zij goed op de hoogte zijn van de voorliggende technologie, ze moeten eveneens voldoende communicatief zijn en de bereidheid en openheid vertonen om in debat te gaan met burgers. Meestal krijgen ze de vragen waarop ze een antwoord moeten formuleren, enkele weken vooraf en wordt hen gevraagd hun antwoord ook schriftelijk in te dienen. De deelnemende experts worden gekozen door het burgerpanel uit een lijst die door het projectmanagement wordt samengesteld en door het organiserend comité wordt goedgekeurd.

c. *Verloop van een consensusconferentie*

De verschillende Europese ervaringen leren dat de gemiddelde tijdsspanne voor het organiseren van een consensusconferentie – vanaf het concept t.e.m. de bekendmaking en verspreiding van de resultaten – ongeveer twaalf maanden is. De eerste 4 tot 6 voorbereidende maanden is het vooral een intern gebeuren voor de TA-instelling en het organiserend comité. Na die periode starten de bekendmakingsinitiatieven, het verder verfijnen van het gekozen thema, de voorbereidende activiteiten van de consensusconferentie en de eigenlijke consensusconferentie zelf (5 tot 6 maanden). Tot slot wordt er ook nog enige (expliciete) tijd gereserveerd voor de follow-up van de resultaten van de conferentie.

Voorbereiding: hier gaat het vooral om de monitoring van mogelijke onderwerpen voor de consensusconferentie, het formuleren van gedocumenteerde voorstellen voor onderwerpen (meestal nog vrij ruim), de inhoudelijke (bijvoorbeeld de sociale kaart voor het thema opstellen) en methodologische voorbereiding, het samenstellen van het organiserend comité, het voorbereiden van documentatie, enzovoort. Meestal eindigt de voorbereidende fase met de installatie van het organiserend comité en de goedkeuring van de projectplanning voor de tweede helft van het proces.

Bekendmakingsinitiatieven: hier wordt de organisatie van de consensusconferentie aangekondigd. Dit kan gebeuren mits een persconferentie, maar er zijn ook voorbeelden waar de organisatie van de consensusconferentie wordt aangekondigd op een meer publieke manier. De bekendmakingsactie is zeer belangrijk. Niet alleen om de latere (publieke) belangstelling voor de resultaten te garanderen, maar ook om de wervingscampagne voor kandidaten voor het publiekspanel te ondersteunen.

Verfijnen van het gekozen thema: het goedgekeurde thema wordt tot op dit moment bewust nog vrij ruim gehouden. Er had immers nog geen confrontatie van het gekozen thema met het veld plaatsgevonden. De focus ligt in deze fase op het raadplegen van alle mogelijke betrokken partijen bij het thema van de consensusconferentie (wetenschappelijke wereld, bedrijven, maatschappelijk middenveld, ngo's, enzovoort). Hiervoor kan men schriftelijke of mondelinge hoorzittingen organiseren waar men commentaren verzamelt op het voorliggende thema. Maar ook workshops, focusgroepen (zie verder) en dergelijke behoren tot de mogelijkheden. De output van deze fase is meestal een lijst met welomschreven, potentiële subthema's van de conferentie en verschillende voorstellen voor experts.

Vorbereidende activiteiten voor de eigenlijke consensusconferentie: hierbij is het dagelijkse projectmanagement uiteraard van cruciaal belang (o.a. selectie en samenstelling burgerpanel, leggen van perscontacten, opstellen van lijst van experts, organiseren van de praktische voorbereiding, enzovoort). Maar de twee centrale momenten in de voorbereiding van de eigenlijke consensusconferentie (en een tweede belangrijk verschilpunt met de oorspronkelijke medische consensusconferenties) zijn de voorbereidende weekends met het burgerpanel.

Een drietal maanden voor de consensusconferentie komt het burgerpanel voor een eerste keer een weekend samen met de facilitator en het projectmanagementteam. De bedoeling van dit **eerste weekend** is kennismaken en teambuilding, de methode voorstellen en informatie verstrekken en discussiëren. Meestal wordt vooraf wat voorbereidend materiaal bezorgd aan de deelnemers (o.m. gebaseerd op resultaten van voorgaande fase). Tijdens het weekend zelf wordt aan een of twee sprekers gevraagd om toelichting te komen geven. Op basis van die informatie stelt de groep een eerste versie op van de centrale vragen die op de consensusconferentie moeten worden beantwoord. Tot slot wordt ook de lijst van mogelijke experts overlopen en besproken.

Anderhalve maand later komt het burgerpanel samen voor een **tweede weekend**. Meestal wordt er nog iets meer uitleg verstrekt over thema's die tijdens het eerste weekend nog niet helemaal uitgeklaard waren. De centrale vragen worden verder verfijnd. Tot slot wordt uit de lijst van experts een definitieve selectie gemaakt. Die wordt gevraagd een antwoord te geven op de gekozen vragen. Zij krijgen de vragen – na een eindredactie – toegestuurd.

Na elk weekend komt het organiserend comité eenmaal samen om de resultaten van de weekends te bespreken en eventueel actie te ondernemen (bijvoorbeeld supplementaire experts voorstellen).

De eigenlijke consensusconferentie: de conferentie duurt meestal (varieert ook van land tot land) twee en een halve dag en wordt in goede banen geleid door de professionele facilitator. Op de **eerste dag** beantwoorden de experts de aan hen vooraf gestelde vragen. Ze krijgen meestal een tiental minuten om een korte presentatie te geven. Na de presentaties kunnen de leden van het burgerpanel nog vragen om verduidelijking stellen. In de loop van de dag kunnen zo'n 12 à 15 getuigenissen aan bod komen. Dat alles gebeurt in aanwezigheid van een publiek in de zaal (dat zich vanaf twee maanden voor de conferentie kan inschrijven). 's Avonds komt het burgerpanel apart samen om te besluiten voor welke vragen of aspecten nog verdere verduidelijking nodig is.

Tijdens de **tweede dag** stelt het burgerpanel supplementaire vragen aan de groep experts. Nu krijgt ook het publiek de gelegenheid om vragen te stellen. De middag en de avond worden voor het burgerpanel gereserveerd om de conclusies op te stellen en neer te schrijven in een einddocument. Dat is een zwaar en intensief moment waar de kwaliteiten van de facilitator voluit gebruikt kunnen worden (pedagogische steun, erover waken dat iedereen aan bod komt, enzovoort). Meestal wordt de groep in kleinere groepjes verdeeld; elk groepje bereidt een conclusie of enkele conclusies (gerelateerd met de vragen) voor. Niet zelden wordt er tijdens deze nacht niet of nauwelijks geslapen, in enkele zeldzame gevallen werd er zelfs een extra dag uitgetrokken.

Op de **derde dag** presenteert het burgerpanel zijn einddocument. Hierna krijgen de experts de gelegenheid om zo nodig technische correcties aan te brengen, maar geen inhoudelijke. Tot slot krijgen zowel de experts als het publiek nog de gelegenheid om vragen te stellen en over de conclusies te discussiëren maar dat heeft geen effect meer op de inhoud van het slotdocument. Een eventuele persconferentie geeft aan de media de gelegenheid om vragen te stellen aan het burgerpanel, de experts en het organiserend comité.

Follow-up: het belangrijkste dat na de conferentie moet gebeuren, is de verspreiding van het einddocument en de resultaten van de consensusconferentie. In de meeste landen wordt het rapport verspreid en op een actieve manier voorgesteld aan de leden van het parlement. Het spreekt voor zich dat de resultaten ook een ruimere verspreiding kennen (via de pers, wetenschappelijke wereld, maatschappelijke actoren, enzovoort).

d. Enkele bedenkingen bij een consensusconferentie

Een consensusconferentie is een zeer goede methode om het brede publiek actief te betrekken bij thema's die te maken hebben met wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en hun impact op de samenleving. En het is niet enkel al wat in en rond de conferentie zelf gebeurt dat hiervoor van belang is. De ervaringen in het buitenland tonen aan²² dat consensusconferenties vaak markante momenten zijn, die aanleiding kunnen geven tot een ruimere verspreiding van het maatschappelijke debat rond het thema. Consensusconferenties worden referentiepunten die vaak jaren nadien nog worden aangehaald. Meer dan de directe impact in politieke beslissingsprocessen – waar de ervaring leert dat die veeleer gering is – ontstaat er zo een meer indirecte impact, op lange termijn. Het is net die functie van 'agenda-setting' die consensusconferenties zo belangrijk maakt.

Ten tweede is ook het proces op zich belangrijk. De consensusconferentie is een methode om nieuwe, vrij moeilijke kennis toegankelijk te maken en te verspreiden voor een groep van niet-experten. Voor het burgerpanel en het aanwezige publiek is dit effect vrij direct, voor nietrechtstreeks betrokken burgers is er wellicht een impact door de aandacht die in de media aan het thema wordt gegeven. En kennisverwerving maakt een betere oordeelsvorming mogelijk, wat sowieso een belangrijk maatschappelijk resultaat is.

Veronderstelt een consensusconferentie dat het burgerpanel in zijn slotdocument een consensus bereikt over de antwoorden op de gestelde vragen? In Denemarken gaat men daarvan uit. Andere landen (zoals Nederland en Zwitserland) laten de eis om een consensus te bereiken vallen en staan meerderheids- en minderheidsstandpunten toe.

Tot slot rijst de vraag naar de kostprijs. De ervaring leert dat een gemiddelde consensusconferentie (los van de inzet van de medewerkers van de TA-instelling) tussen de 50.000 en 60.000 euro kost. Dat lijkt veel, maar gezien het grote bereik (via o.a. mediabelangstelling) en de brede informatieve waarde, is de kostprijs al bij al vrij laag. In vergelijking met bijvoorbeeld de kostprijs van een groot wetenschappelijk onderzoek, het maken van een documentaire of het organiseren van lokale en kleinschalige informatieactiviteiten, valt deze investering inderdaad mee.

Tabel 2. De consensusconferentie samengevat

<i>Doelstelling</i>	Wetenschappelijke experts, het brede publiek en beleidsmakers samenbrengen om een democratisch en geïnformeerd debat te voeren over de afstemming van wetenschappelijke en technologische ontwikkeling op de wensen en noden van de samenleving
<i>Betrokken partijen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Organiserend comité - Projectmanagement - Professionele facilitator - Burgerpanel - Experts
<i>Verloop en organisatie van een consensusconferentie</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Voorbereidende fase (+/- 6 mnd): interne voorbereiding - Bekendmakingsinitiatieven: 6 maanden voor conferentie - Verfijnen van het gekozen thema: 5 maanden voor conferentie - Voorbereidende weekends: 3,5 maand voor conferentie - Conferentie zelf - Follow-up (verspreiding en bekendmaking resultaten)
<i>Bedenkingen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Geen directe beleidsimpact, wel indirect - Maakt kennisverwerving en oordeelsvorming voor een breed publiek mogelijk - Hoeft niet noodzakelijk uit te monden in een consensus - Relatief goedkope methode gezien groot bereik en brede informatieve waarde

Publiform **"Genetic Technology and Nutrition" (Zwitserland, 1999)**

In 1999 toonde het referendum over de bescherming van genetische integriteit toonde aan dat genetische technologie een controversieel onderwerp is en blijft in Zwitserland. Dat was voor het 'Swiss Center for Technology Assessment' voldoende aanleiding om een publiform (Zwitserse variant van de consensusconferentie) over genetische technologie en voeding te organiseren.

Betrokken partijen

- Organiserend comité van 15 leden uit overheidsinstellingen, ngo's (milieu en consumenten) en het bedrijfsleven (o.a. Nestlé);
- Projectmanagement: 7 medewerkers van 'Swiss center for TA' (deeltijds)
- 17 experts (270 aangeschreven, 79 reageerden positief, burgerpanel koos er 17 uit)
- het burgerpanel bestond uit 28 leden (60 van 3000 aangeschreven mensen reageerden positief op de vraag naar medewerking. Op basis van criteria zoals taal, leeftijd, geslacht en beroep werd er zo'n gebalanceerd mogelijke groep samengesteld)
- professionele facilitator.

Verloop

- eerste voorbereidende weekend 26-28 maart 1999 (kennismaking, teambuilding, methodologische en inhoudelijke informatieverstrekking, bepaling van te behandelen thema's)
- tweede voorbereidend weekend 8 en 9 mei 1999: opstellen lijst van vragen, selectie van experts
- output: 6 thema's (onderzoek, ecosysteem, gezondheid, ethiek, business en industrie, regelgeving en controle) die uitgewerkt werden in 12 vragen. Voor de beantwoording ervan werden 17 experts geselecteerd.

Publiform 'Genetic Technology and Nutrition' van 4 tot 7 juni 1999

- vrijdag 4 en zaterdag 5 juni beantwoordden de experts, thema per thema, de vragen van het burgerpanel (elke dag 3 thema's). Op het eind van de dag volgde er telkens een algemene discussie tussen burgerpanel en expertenpanel;
- op zondag 6 juni schreef het burgerpanel achter gesloten deuren zijn rapport;
- maandagmorgen 7 juni werd het rapport gepresenteerd aan de experts en het aanwezige publiek, die de gelegenheid kregen vragen te stellen. Tot slot presenteerde telkens een afgevaardigde van het beleid, de industrie en ngo's haar of zijn conclusies.

De meerderheid van het burgerpanel stelde voor om een moratorium af te kondigen op de productie en marketing van genetisch gemodificeerde organismen. Wel mogen er goed gecontroleerde veldproeven worden uitgevoerd – liefst door publieke instellingen – om zoveel mogelijk kennis over mogelijke risico's te vergaren.

Het rapport zelf werd gepresenteerd aan enkele commissies van het Zwitserse parlement en ruim verspreid via de media. De Zwitserse televisie maakte ook een documentaire over het publiform.

2.2. **Burgerjury**

Het inzetten van een burgerjury is een methode die sterk lijkt op de methode van de consensusconferentie. Oorspronkelijk werd de methode in Duitsland en de Verenigde Staten ontwikkeld (het Jefferson Center in de VS claimt het copyright). Het grote verschil met de consensusconferentie is dat het burgerpanel minder centraal staat. Zo wordt de agenda bepaald door het organiserend comité. Ook de keuze van experts en het schrijven van het eindrapport gebeurt door dat comité (het burgerpanel kan wel commentaren toevoegen).

Qua procesverloop loopt de methode voor het overige vrij parallel met een consensusconferentie. Ook hier wordt een kleine, zo representatief mogelijke groep van burgers gevraagd om een uitspraak te doen over een voorliggend thema. Ook hier wil de methode dat deze groep van mensen eerst grondig geïnformeerd wordt over het thema, vervolgens experts ('getuigen') ondervragen en dan beraadslagen om tot een eindconclusie te komen. Wel gebeurt dat alles meestal in een veel korter tijdsbestek dan bij een consensusconferentie. De eindconclusie wordt aan de 'opdrachtgever' overhandigd. Die is verplicht om de eindconclusies te volgen, of om zeer grondig te beargumenteren waarom de eindconclusies niet gevolgd worden.

In de tweede helft van de jaren 90 begint men in Groot-Brittannië deze methode te gebruiken op lokaal vlak. Men is bezorgd over het geringe gehalte aan democratische besluitvorming op dit bestuursniveau. Hier ligt een belangrijke oorzaak voor de ruimere verspreiding van de methode. Ze wordt beschouwd als een goede techniek om burgers te betrekken bij beslissingen die te maken hebben met de impact van technologie en technologische ontwikkelingen op lokale gemeenschappen. Denkbaar voorbeelden zijn de aanwezigheid van kerncentrales, installaties voor de verwerking van huisvuil of industrieel afval, GSM-masten, waterzuivering, alternatieve energieproductiesystemen (windmolenparken, stuwmeren), enzovoort. De methode veronderstelt ook dat de opdrachtgever ofwel de eindconclusies volgt, ofwel zeer grondig beargumenteert waarom hij dat niet wil doen.

Een voorbeeld De regio South Lanarkshire in Groot-Brittanië

De regio South Lanarkshire in het zuiden van Schotland heeft in Groot-Brittanië een sterke reputatie op het vlak van inspraak en lokale democratie. Sinds maart 1997 organiseerde de regio in samenwerking met zowel private als openbare instellingen verschillende toonaangevende burgerjury's. Typisch voor de initiatieven in South Lanarkshire is dat de jury's betrokken blijven bij de implementatie van hun voorstellen.

- "Jeugd (14-18 jaar) en lokale gezondheidszorg" met 6 thema's: verslaving, dieet, armoede, sportbeoefening, mentale gezondheid en seksuele beleving). Dat initiatief mondde uit in een raamakkoord tussen de betrokken gemeentebesturen en scholen, in voorlichting, vorming- en opleidingsprogramma's, enzovoort
- "Action for the Environment" is het ontwikkelen van een lokale strategie voor duurzame ontwikkeling. Dit initiatief mondde uit in het aanvaarden van een Lokale Agenda 21 met tal van maatregelen en beleidsinitiatieven, o.a. een gemeentelijk beleid rond het verwerken van huisvuil inclusief compostering en recycling, de overschakeling van het wagenpark van de verschillende gemeenten in de regio naar brandstof met een laag zwavelgehalte, de uitwerking van een lokaal actieplan biodiversiteit enzovoort
- "De informatiesnelweg, publieke dienstverlening en ouderen" leidde tot de installatie van elektronische loketten, mobiele en elektronische stemlokalen, maar bijvoorbeeld ook tot het verbeteren van de toegankelijkheid van openbare lokalen voor gehandicapten.

3. PARTICIPATIEVE METHODEN MET EXPERTEN EN BELANGHEBBENDEN

3.1. Focusgroepen

Een focusgroep is een vaak gebruikte en dankbare techniek om, via groepsinteractie, gegevens te verzamelen over een voorliggend thema. De aanpak is vergelijkbaar met een workshop: onder leiding van een moderator discussieert de groep onderling over een thema. Kenmerkend voor focusgroepen is dat ze homogeen worden samengesteld. Binnen participatieve TA worden focusgroepen vaak gebruikt om problematieken of vraagstellingen uit te diepen en scherp te krijgen, bijvoorbeeld in de voorbereiding van een consensusconferentie. Omdat kennis van en ervaring met het onderwerp een noodzakelijke voorwaarde zijn om efficiënt te kunnen werken, leent deze methode zich vooral (maar niet uitsluitend) om participatieve TA op te zetten met rechtstreeks betrokkenen en belanghebbenden bij een problematiek.

Voordelen van de techniek zijn:

- Het is een snelle en goedkope manier om gegevens te verzamelen
- Door de intense interactie (kleine groep, met kennis van het onderwerp) ontstaat een soort van 'sneeuwbal-effect'. De generatie van ideeën is hierdoor veel groter dan bij bijvoorbeeld individuele interviews
- Het is een zeer flexibele methode met resultaten die gemakkelijk bruikbaar en interpreteerbaar zijn
- Meerdere personen kunnen de discussies volgen zodat achteraf nog discussie over de interpretatie van de resultaten mogelijk is.

**Het SusHouse-project
"Strategies towards the Sustainable Household " (1998-2000, Nederland)**

Het Sushouse project van de sectie Technology Assessment van de faculteit Techniek Bestuur en Management van de TU Delft (en onderzoeksinstellingen in Hongarije, Engeland, Italië en Duitsland) werd uitgevoerd in het kader van het Milieu en Klimaat Onderzoeksprogramma van de EU. Het doel van het project was om na te gaan hoe duurzame toekomststrategieën voor huishoudens ontwikkeld kunnen worden. Daarbij werd gekeken naar drie basisbehoeften in een huishouden: kleding, voeding en wonen.

Het Sushouse-project gebruikte de techniek van 'backcasting': uitgaan van mogelijke en wenselijke toekomstbeelden en terugredeneren welke noodzakelijke stappen allemaal gezet moete worden om van de huidige situatie in de richting van de toekomstbeelden te komen. De aanzet voor de toekomstbeelden werd gegeven door de betrokken partijen (kledingindustrie, bouwnijverheid, voedingsindustrie), in creativiteitsworkshops. Deze toekomstbeelden werden vervolgens door onderzoeksteams (academische experts) onderzocht op milieueffecten (levenscyclusanalyses) en economische consequenties (werkgelegenheid, sectorverhoudingen, internationale handel, enzovoort).

Om de consumentenaspecten te onderzoeken – een centraal element in dit project – werd gebruikgemaakt van focusgroepen: discussies met verschillende types van 'consumenten' (huishoudens bijvoorbeeld alleenstaanden, eenoudergezinnen, grote gezinnen, enzovoort). Dat deel van het onderzoek had vooral als doel het identificeren van belemmeringen en kansen voor acceptatie. Het eindrapport bevatte een lijst van aanbevelingen voor de Europese Commissie.

3.2. Delphi-enquête:

De Delphi-enquête wordt veeleer gebruikt binnen 'early warning-TA' en meer bepaald als techniek bij technologieverkenningen (foresight-studies). Maar omdat het in wezen een participatieve techniek is, bespreken we die hier. De techniek werd in 1950 ontwikkeld om toekomstige militaire behoeften en noden te onderkennen.

In essentie is het een interviewtechniek die uit meerdere etappes bestaat. In een eerste fase wordt aan een groep experts schriftelijk een aantal vragen gesteld die betrekking hebben op hun inschatting van toekomstige ontwikkelingen. Elke vraag bestaat in de regel uit een cijfermatige inschatting en een commentaargedeelte.

Zodra alle geïnterviewde experts hun antwoorden hebben teruggestuurd, worden de antwoorden geëvalueerd. Als er duidelijke divergenties zijn tussen de antwoorden van de verschillende experts, worden de resultaten van de eerste ronde (anoniem) teruggestuurd naar alle respondenten. Zo krijgen ze de mogelijkheid om hun inschatting te vergelijken met die van hun collega's-experten.

Op basis hiervan passen ze al dan niet hun inschattingen en commentaren aan en sturen ze terug. Weer worden de resultaten geanalyseerd en indien de onderzoekers het nodig vinden, worden de resultaten nogmaals rondgestuurd.

Op voorwaarde dat men de groep respondenten nauwkeurig samenstelt op basis van hun expertise in het domein van de enquête, is de Delphi-methode, ten eerste, bijzonder geschikt om toekomstige ontwikkelingen in kaart te brengen en, ten tweede, om eventuele onbekende of minder evidente aspecten met betrekking tot toekomstige ontwikkelingen te identificeren.

Technological Delphi (1999, Oostenrijk)

Het 'Institute of Technology Assessment' in Oostenrijk organiseerde in 1999 een foresighttoefening op basis van een Delphi-enquête. De hoofddoelstelling van dit initiatief was om een zicht te krijgen op de technologische (en dus economische) niches waarin Oostenrijk op een termijn van 15 jaar internationaal marktleiderschap zou kunnen verwerven.

Het originele aan dit project was dat een klassieke Delphi-enquête gecombineerd werd met extra participatieve elementen. De vragenlijst voor de Delphi-enquête werd opgesteld op basis van het materiaal dat 128 leden (42 academici, 53 technische experts van bedrijven, 21 ambtenaren en 12 vertegenwoordigers van ngo's) van zeven panels aanleverden.

Deze panels formuleerden vragen over zowel technologische als organisatorische innovaties, soms gecombineerd. De eigenlijke Delphi-enquête verliep in twee ronden en resulteerde in een rapport waarvan de resultaten werden geïntegreerd in verschillende politieke verklaringen en officiële documenten.

4. **EEN OVERZICHT VAN DE METHODEN**

Hierboven hebben we enkele methoden en technieken besproken die gebruikt worden in TA-onderzoek. Voor de indeling hebben we ons laten terugvoeren tot de tweedeling tussen de analytisch-academische methoden en technieken, en de methoden en technieken die gebaseerd zijn op participatie. Voor deze laatste categorie hebben we nog een opsplitsing gemaakt tussen methoden en technieken gericht op participatie van het brede publiek en participatie van experts en rechtstreeks betrokkenen (stakeholders) bij de thematiek. De keuze van methoden en technieken hebben we gebaseerd op hun populariteit, hun sterk illustratieve waarde en hun bruikbaarheid voor de Vlaamse context. Zo bezitten de Vlaamse universiteiten en onderzoekscentra (o.a. het VITO) heel wat expertise op het vlak van effectanalyses, leent een methode als focusgroepen zich uitstekend binnen een georganiseerd middenveld en zijn zowel de consensusconferentie als de Delphi-enquête veel gebruikte methoden en technieken in verscheidene Europese landen.

Maar het zijn natuurlijk niet de enige methoden en technieken die in TA gebruikt worden, integendeel. In de literatuur is er een veelheid van indelingen, lijsten, opsommingen, enzovoort. Louter ter illustratie – om een zicht te geven op nog andere methoden en technieken – geven we hier een indeling weer (eigen vertaling) van de hand van Lars Klüver, de directeur van de Deense TA-instelling (Danish Board of Technology). In zijn eerste drie categorieën volgt hij min of meer onze indeling. Hij voegt er nog twee extra categorieën bij: methoden en technieken die een adviserende functie hebben voor het beleid, en methoden en technieken met het oog op publieksvoorlichting.

1. Expertanalyses
 - a) Studiewerk, uitgevoerd door één expert/analyst (reviews, effectanalyses)
 - b) Projectgroepen bestaande uit verschillende experts van dezelfde discipline (OTA-model)
 - c) Transdisciplinaire werkgroepen (strategische analyse)
 - d) Seminaries, workshops, brainstormsessies, enzovoort
 - e) Delphi-enquêtes

2. Participatie van stakeholders
 - a) Future-searchconferenties (ijs breken tussen verschillende actoren)
 - b) Perspectievenworkshops (mythen of assumpties valideren)
 - c) Gebalanceerde werkgroepen (actieplannen, gebaseerd op consensus)
 - d) Scenarioworkshops (aanvaarde beleidsvormen implementeren in toekomstige acties)
 - e) Toekomstlab ('hot spots' vinden en participanten activeren/engageren)
 - f) Visiepanels (scenario's opbouwen)

3. Publieke participatie
 - a) Consensusconferenties
 - b) 'Voting'-conferenties (publiek stemt over voorgestelde actieplannen)
 - c) Scenarioworkshop (zoeken en implementeren van lokale oplossingen)
 - d) Opiniepeilingen: keuze vragenlijsten

4. Adviesfuncties
 - a) Parlementaire hoorzittingen
 - b) Commissieseminaries
 - c) Toekomstpanels
 - d) Briefingnota's (korte nota's over politiek relevant thema's)

5. Publieksvoorlichting
 - a) Sponsoren van lokale debatinitiatieven
 - b) Diensten verlenen aan scholen en onderwijsinstellingen (via het net discussiemateriaal aanleveren, vormingsmappen ter beschikking stellen, enzovoort)
 - c) Populaire publicaties (folders, magazines, enzovoort)

5. PARTICIPATIEF TECHNOLOGY ASSESSMENT IN EUROPA: ENKELE BESCHOUWINGEN

Zoals reeds vermeld, werden eind 2000 de resultaten gepubliceerd van een grootschalig onderzoek naar het gebruik van participatieve TA-methoden in Europa (het zogeheten EUROPTA-onderzoek, dat liep van maart 1998 tot december 2000)²³.

Zestien participatieve TA-initiatieven uit zes Europese landen (Oostenrijk, Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland en Zwitserland) leverden het praktijkmateriaal aan om analyses te maken van de keuze, de implementatie, de rol en de impact van participatieve TA-initiatieven. Voor we in een volgende hoofdstuk wat gedetailleerder kijken naar enkele praktijkervaringen, vatten we hier de voornaamste conclusies van dit EUROPTA-onderzoek kort samen.

Een eerste belangrijke conclusie is dat in heel wat Europese landen de acceptatie ten aanzien van initiatieven die burgers betrekken bij wetenschap- en technologiebeleid toeneemt. In veel van de zestien geanalyseerde cases ging het om initiatieven – meestal consensusconferenties – waarbij men voor de eerste keer – op een expliciete en open wijze – burgers uitnodigde om hun stem in het debat te brengen. Hoewel de beoogde doelstellingen niet altijd bereikt werden, men in

sommige gevallen zelfs maar kon spreken van een partieel succes (omdat belangrijke partijen bijvoorbeeld afhaakten), heeft het merendeel van de initiatieven een positieve impact gehad. Het openbreken van de traditionele expertenanalyse door het inbouwen van meer participatieve processen, wordt meer en meer beschouwd als een volwaardige werkwijze. Het respecteren van bestaande methoden en aanpakken – zeker bij een eerste gebruik – en de toewijding en het geloof van de organiserende personen en instellingen van participatieve TA-initiatieven, bleken belangrijke factoren te zijn om deze positieve impact te bereiken.

Een tweede belangrijke conclusie is dat de geloofwaardigheid – en dus de impact – van participatieve TA-initiatieven staat of valt met de (ethische) kwaliteit van het gevoerde debat. Het respecteren van afgesproken regels, een evenwichtige vertegenwoordiging van betrokken partijen, een goed voorzitterschap, open en eerlijke communicatie, eerbied voor de verschillende standpunten, aandacht voor de kwaliteit van de argumentatie. Het zijn allemaal elementen die deze kwaliteit bewerkstelligen. Een goed projectmanagement moet erover waken dat deze aspecten nauwlettend worden gevolgd.

Ten derde blijkt uit het EUROPTA-onderzoek dat men het best participatieve TA-methoden kan gebruiken in situaties waarbij er grote onzekerheid bestaat over de effecten van nieuwe technologieën en/of waarbij het niet duidelijk is welke waarden en normen men moet hanteren om nieuwe ontwikkelingen te beoordelen (bijvoorbeeld nieuwe biotechnologie). Het is belangrijk dat dit voor alle deelnemers ook duidelijk is. In gevallen waar er minder onzekerheid heerst en waar waarden en normen duidelijker zijn, zijn meer traditionele vormen van TA wellicht beter (bijvoorbeeld heel wat toepassingen in de informatietechnologie).

Maar zodra de keuze voor een participatieve aanpak is genomen, dient ook een keuze gemaakt tussen publiek participatieve TA of participatieve methoden met experts en belanghebbenden. De onderzoekers deelden de 16 cases op volgens deze tweedeling en vergeleken ze op vier domeinen:

1. Hoe verhoudt het initiatief zich tot het beslissingsproces?
2. Welke criteria worden gehanteerd om enerzijds burgers, anderzijds experts/stakeholders te laten participeren?
3. Hoe verloopt de interactie tussen deelnemers?
4. Vanuit welke invalshoek benadert men het voorliggende probleem (probleem- versus oplossingsgericht)?

De vergelijking van de 16 cases op deze vier domeinen leverde een aantal relevante verschilpunten op die toekomstige organisatoren kunnen leiden in hun keuze. In de tabel hieronder worden de verschilpunten naast elkaar gezet.

Tabel 3. Publiek participatieve TA en participatieve TA met experts en belanghebbenden

Publiek participatief TA	TA met experts en belanghebbenden
<i>Relatie tot het beslissingsproces</i>	
<p>Publiek participatief TA is gericht op het informeren van beleidsmakers over wat het brede publiek aan meningen, waarden en normen heeft. De impact is eerder indirect. De mate waarin politici rekening zullen houden met de uitkomst van publiek TA wordt bepaald door hun bekendheid met de aanpak en de methodes en de reputatie van de organiserende instelling.</p>	<p>Ook hier is de impact nog indirect, zij het meer gericht. Deze vorm van TA heeft vaak tot doel toekomstige perspectieven te formuleren en wegen om (gewenste) toekomstbeelden te bereiken. Het formuleren van echte beleidsadviezen vraagt vaak een serieuze inspanning (o.m. door tegengestelde belangen in de groep van experts en stakeholders) en een meer permanent platform.</p>
<i>Criteria die voor participatie worden gehanteerd</i>	
<p>Het belangrijkste criterium voor de selectie van burgers is dat er uiteindelijk een brede variatie aan visies in het panel is vertegenwoordigd. Echte statistische representativiteit nastreven is niet haalbaar. Zo nodig kan men werken met extra enquêtes of opiniepeilingen.</p>	<p>Ook hier is het belangrijkste criterium de aanwezigheid van verschillende visies en ideeën. Eventuele deelnemers kunnen ook geselecteerd worden op hun capaciteit om gebaande wegen te verlaten en eventuele uitkomsten terug te brengen en te vertalen naar hun achterban.</p>
<i>Interactie tussen deelnemers</i>	
<p>In publiek participatieve TA ontstaan verschillende rollen tussen burgers en de experts:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Burgers worden geïnformeerd door experts • Burgers ondervragen experts om in staat te zijn een eigen mening te vormen • Burgers en experts treden in dialoog • Burgers en experts functioneren als gelijkwaardige beoordelaars. 	<p>Publieke TA met experts en stakeholders heeft het voordeel dat de deelnemers op 'veilige' manier hun normale strategische gedrag en posities kunnen verlaten en op basis van gelijkwaardigheid in dialoog kunnen treden. Het oriënteren en verplaatsen van het debat naar de toekomstige mogelijkheden is hiervoor een zeer goede strategie.</p>
<i>Invalshoek</i>	
<p>Publiek participatieve TA is meestal gericht op het uitklaren van probleemdefinities, het trachten te vatten van complexiteit en het zoeken naar gemeenschappelijke formuleringen. Publiek participatieve TA is eerder probleemgericht.</p>	<p>Participatieve TA met experts en stakeholders is veeleer oplossingsgericht. Het te behandelen probleem of thema is goed afgebakend, met grenzen die door alle deelnemers worden aanvaard.</p>

HOOFDSTUK 3 TA-INSTELLINGEN EN HUN WERKING

1. DENEMARKEN

a. *Situering*

De Teknologirådet werd opgericht in 1986 als autonome instelling, aangezien inkadering in het Deense parlement (Folketing) grondwettelijk onmogelijk bleek. In een eerste fase, toen haar naam nog Teknologinaevnet (Board of Technology) luidde, richtte ze zich vooral op het voorbeeld van OTA.

De leden van de Board of Technology worden aangesteld door het Parlement, maar zijn zelf geen parlementsleden. De wetenschappelijke staf omvat een 12-tal medewerkers van wie 6 onderzoekers.

De institutionele leiding is in handen van een Board of Governors (50 leden). De leden worden aangesteld door de Board of Technology (11), de minister verantwoordelijk voor onderzoek (3) en een reeks sociaal-economische en gouvernementele organisaties: overheidsdiensten, vakbonden, werkgeversorganisaties, vereniging van lokale en bovenlokale overheden, volwassenenonderwijs en onderzoeksraden.

Daarnaast is er ook een Board of Representatives (50 leden) die fungeert als een maatschappelijk forum waarin inhoudelijke discussies gevoerd worden. De leden worden aangewezen door de minister en de Board of Governors (10), de overige door geïnteresseerde en betrokken organisaties.

b. *Taken en doelstellingen*

De Teknologirådet fungeert als adviesorgaan voor het Deense Parlement, zowel voor specifieke vragen van parlementsleden, bijdrage aan hoorzittingen als voor tussenkomsten bij ministeries m.b.t. technologische onderwerpen. De board publiceert een parlementaire nieuwsbrief (*Fra Råd til Tinget*) en een jaarverslag.

Daarnaast is er een brede waaier aan publicaties, rapporten, boeken en folders met betrekking op lopend en afgesloten onderzoek en als informatief materiaal m.b.t. het technologiedebat. Hierbij moeten we wijzen op het tweemaandelijkse blad *TeknologiDebat*. Voorts is de instelling actief bij het organiseren en ondersteunen van het TA-debat op lokaal vlak.

De Teknologirådet maakt gebruik van expertenadvies, maar de methoden leggen een duidelijke nadruk op enerzijds de informatie ('verlichting') naar de bevolking en anderzijds de actieve participatie van brede lagen van de bevolking in het onderzoek. Hiermee bouwt ze voort op de Deense traditie van de Folkehøjskoler, waarmee tot in de kleinste dorpen op regelmatige wijze in 'volksonderwijs' en lokaal debat wordt voorzien.

c. *Projecten*

Bij haar jaarlijkse keuze voor projecten laat de Teknologirådet zich leiden door een drietal criteria: het onderwerp moet technologiegebonden zijn, betrekking hebben op een belangrijk aantal mensen en het moet aanleiding geven tot sociale, economische of maatschappelijke conflicten, discussies of meningsverschillen, of op een punt staan waar een politieke beslissing nodig is.

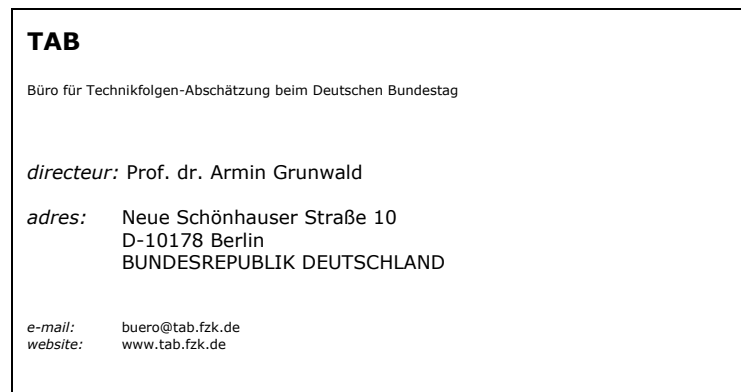
Aangezien haar werking zowel institutioneel als qua methode erg dicht bij de bevolking en de middengroepen staat, behandelen de meeste projecten zeer actuele thema's. De laatste jaren ging zowat 25% van de projecten (bijeenkomsten en/of publicaties) over ICT, internet of de informatiemaatschappij, 20% over thema's die verband hielden met biotechnologie en nog eens 16% had betrekking op voedsel en voedselveiligheid. Nog eens 16% ging over onderwerpen m.b.t. energie- en milieu-aangelegenheden.

Voor 2002 kwam men tot een zestal grote thema's, waarbinnen de projecten ontwikkeld worden, die alle de nauwe maatschappelijke betrokkenheid en debatacultuur van de Teknologirådet benadrukken:

- o GGO's en de derde wereld
- o Een elektronisch patiëntendossier
- o Toekenning van een (sociaal-economische) waarde aan het milieu
- o Waterstof als onderdeel van een gesloten energiesysteem
- o Copyright in digitale context
- o Steden: gezond en aangenaam?

De werkwijze van de Teknologirådet hecht groot belang aan het brede debat met de bevolking, waarin dilemma's en mogelijke conflicten worden uitgeklaard en besproken. Zij gebruikt een breed spectrum van participatieve activiteiten zoals consensus conference, scenarioworkshops, panel discussions. Deze TA-benadering is dan ook niet in de eerste plaats gericht op conflictoplossing of het formuleren van adviezen, maar wel op het identificeren van maatschappelijke wrijvingspunten als eerste stap voor verder onderzoek en mogelijke oplossingen.

2. DUITSLAND

a. *Situering*

Het TAB werd in 1990 opgericht met als doel de Duitse Bundestag beter te informeren bij zijn beraadslagingen en beleidsbeslissingen m.b.t. onderzoek en technologie. Het TAB, met een twaalfstal medewerkers, maakt in praktijk een onderdeel uit van het Institute for Technology Assessment and System Analysis (ITAS) in Karlsruhe.

Het werk van TAB is zeer strikt verbonden aan de werking van de Bundestag (*one-client*) en de commissies. De Commissie 'Onderwijs, Onderzoek, technologie en TA' tekent de organisatorische en procedurele klijtlijnen uit. Deze commissie beslist ook over het opstarten van een TA-project.

De aanvraag voor een TA-project kan uitgaan van de politieke fracties via een parlementaire commissie. De directeur van TAB heeft de wetenschappelijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering, en wordt bijgestaan door parlementaire rapporteurs die per TA-project aangesteld worden, die de resultaten vertalen naar de betrokken commissies.

b. *Taken en doelstellingen*

De taken van TAB binnen dit parlementaire kader spitsen zich toe op het analyseren van het potentieel van nieuwe wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en de identificatie van de verbonden maatschappelijke, economische en milieueffecten. TAB onderzoekt verder het specifieke wettelijke en sociaal-economische kader waarbinnen nieuwe ontwikkelingen geplaatst moeten worden en doet in dit kader monitoring en foresightstudies. Het doel is het ontwikkelen van alternatieve beleidspistes en het begeleiden van de parlementaire besluitvorming.

TAB verspreidt de resultaten van zijn onderzoek op beperkte schaal via nieuwsbrieven, rapporten en 'background papers', die zich in de eerste plaats naar de Bundestag richten. De uiteindelijke resultaten worden gepubliceerd als parlementaire documenten (*Bundestagsdrucksache*) of als aparte publicaties.

c. *Projecten*

De werking van TAB berust volledig op 'bestellingen' van de verschillende commissies van de Bundestag, wat resulteert in een veelheid van uiteenlopende onderwerpen en vaak kortlopende projecten.

De aangesneden thema's omvatten nieuwe materialen en technologieën, ruimtevaart, ICT, milieu, energie biologische veiligheid, GGO's en biotechnologie in het algemeen, klonering, mobiliteit en transport maar ook onderwerpen zoals toerisme, strategische energieplanning, wapenindustrie, exportmogelijkheden van technologie, economische ontwikkeling en wetenschapsbeleid; het zijn projecten die op de rand van het strikte TA-kader balanceren maar wel een duidelijke band hebben met de commissie/opdrachtgever. Voor 2002 heeft TAB in zijn programma projecten opgenomen over:

- e-commerce
- nanotechnologie
- trends in voeding (voedselvoorziening en vraag)
- monitoring van de elektriciteitsproductie
- gezondheidsimplicaties van mobiele telefonie
- instrumenten voor duurzame energie
- nieuwe technologieën m.b.t. wapengebruik
- aanvaarding van nieuwe technologieën

Naast TAB zijn er binnen de Duitse Bondsrepubliek, op deelstaatniveau, ook nog verschillende TA-instituten actief. Naast het reeds vermelde instituut in Karlsruhe zijn er nog TA-instituten in Baden-Württemberg, Berlijn, Nordrhein-Westfalen en nog een hele reeks academische TA-afdelingen aan de verschillende universiteiten.

3. FINLAND

Committee for the Future	
<i>voorzitter:</i>	Dr. Martii Tiuri
<i>secretaris:</i>	Ulrica Gabrielson (subcommittee TA)
<i>adres:</i>	Parliament of Finland FIN-00102 Helsinki FINLAND
<i>e-mail:</i>	ulrica.gabrielson@eduskunta.fi
<i>website:</i>	www.parliament.fi/futurecommittee

a. *Situering*

Het Committee for the Future is een 17-koppige parlementaire commissie binnen het Finse Parlement. De eerste, voorlopige instelling van de commissie was een parlementair initiatief uit 1993 dat zich richtte op een concrete bespreking van regeringsvoorstellen m.b.t. technologie.

Tussen 1996 en 1998 werden een drietal concrete TA-projecten aangevat, en in 1999 werd beslist om de commissie een permanent karakter te geven. De commissie wordt in haar werking bijgestaan door het Finse Fonds voor Onderzoek en Ontwikkeling (SITRA), dat hiervoor een personeelslid ter beschikking stelt. De rapporten van de commissie worden besproken en geamendeerd in de plenaire zitting, waarna ze, na goedkeuring, een bindend karakter krijgen voor parlement en regering.

b. *Taken en doelstellingen*

Als parlementaire commissie heeft het Committee for the Future als belangrijkste doelstelling het onderzoeken en evalueren van regeringsvoorstellen en plannen m.b.t. tot wetenschap en technologie. Verder fungeert de commissie ook als monitoring-instrument voor het Finse parlement, en het programma omvat ook een belangrijk aspect foresight en comparatief technologisch onderzoek (o.a. met Singapore, Zuid-Korea, China, Japan en het VK).

Daarnaast staat het Committee for the Future ook in voor de organisatie van occasionele TA-initiatieven die uitgaan van het Finse Parlement. Hiervoor werd een speciale subcommissie ingesteld, die zich specifiek richt op het informeren van de parlementsleden inzake TA. Deze subcommissie wacht voorstellen in van parlementaire commissies, stelt het programma samen en laat de onderzoeken dan verder uitvoeren door externe instituten, gecontroleerd door een stuurgroep van commissieleden. Deze rapporten worden dan besproken in de plenaire zitting.

c. *Projecten*

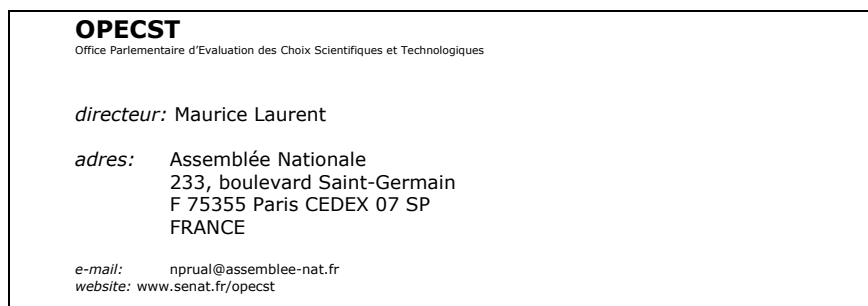
In het verleden voerde de commissie onderzoeken uit over het internet, GGO's en levenslang leren. Over het algemeen maakt de commissie gebruik van hoorzittingen met experts en stakeholders. Sinds 1999 werd ook de afspraak gemaakt dat per project ten minste één parlements lid (lid van de commissie) de werkzaamheden begeleidt.

Voor de periode 1999-2003 werden in een losse timing een reeks brede studievelden geïdentificeerd, die de nauwe band met de parlementaire werking reflecteren: de timing van werk/studie/vrije tijd, gerontologie en de verhouding jong/oud, de controle op informatie, de energiebehoeften 2010-2030 en het organiseren van een reeks provinciale sessies om meningen en methodes te bestuderen.

De bespreking van het allereerste rapport (1998) van de commissie over het technologiebeleid van de Finse regering in de plenaire zitting werd live uitgezonden op internet (in het Fins).

4. FRANKRIJK

a. *Situering*

Het OPECST werd in 1983 gezamenlijk opgericht door Kamer en Senaat. Hiermee vond een proces zijn beslag dat al sinds de jaren 70 gestart was, en waarbij het parlement probeerde greep te krijgen op de wetenschappelijke en technologische initiatieven van de regering, vooral in verband met (nucleaire) energie.

Na enkele mislukte pogingen werd in 1983 het statuut van OPECST vastgelegd. De instelling is een onderdeel van het parlement, met dezelfde positie als de vaste en tijdelijke parlementaire commissies. Het is volledig onafhankelijk van de regering, en wordt autonoom geleid door 16 parlementsleden (8 senaat, 6 kamer) die proportioneel worden verkozen. Het wetenschappelijk secretariaat bestaat uit een staf van 15 onderzoekers.

b. *Taken en doelstellingen*

Het OPECST kan zelf geen beslissingen nemen, maar moet die doorschuiven naar één van de (maximaal) zes vaste commissies. Ook omgekeerd kan de instelling zelf geen onderzoeksinitiatieven nemen, maar moet als 'parlementair instrument' hiervoor wachten op het verzoek van een van de commissies, van de fractievoorzitters, van de kamerleden (min. 60) of van de senatoren (min. 40).

Voor elk onderzoek dat aan OPEST gegeven wordt, worden één of meer parlementsleden (lid van OPECST) als rapporteur aangesteld, meestal één kamerlid en één senator. Die begeleiden verder het onderzoek en brengen verslag uit aan de 'opdrachtgevende' commissie. Dat alles verloopt volgens strikte procedures, die de rapporteurs uitgebreide bevoegdheden geven m.b.t. het bezoeken en onderzoeken van alle overheidsinstanties (bijvoorbeeld kerncentrales). Onder bijzondere omstandigheden hebben de rapporteurs zelfs de bevoegdheden van een parlementaire onderzoekscommissie. De eindrapporten hebben tot doel om onmiddellijk te kunnen worden omgezet in wetgevend werk. Ze worden verspreid via officiële kanalen en via het staatsblad.

Daarnaast fungeert OPECST als een parlementaire waakhond m.b.t. technologie en wetenschap. Ze is verplicht betrokken bij de benoemingen van parlementsleden aan specifieke instellingen, is zelf via haar leden vertegenwoordigd in een reeks instellingen en fungeert als parlementair communicatiepunt met de wetenschappelijke wereld.

c. *Projecten*

Door de strikte binding aan voorbereidend wetgevend werk 'op bestelling' van het parlement en het systeem van rapporteurs zijn de OPECST-projecten erg 'topical'. Het gaat in het overgrote deel van de projecten om expertenonderzoek en -advies dat direct betrekking heeft op een erg specifiek onderwerp. Er is dan ook weinig sprake van breed maatschappelijke studies of van langetermijnoverzichten.

De sterkste 'rode draad' door de jaren heen is het volgen van en de controle op de energiesector; het gaat meer bepaald om de nucleaire centrales en hun alternatieven. Ook milieu-impactonderzoeken zijn een vaak weerkerende vraag. Daarnaast is ook de ICT-sector prominent aanwezig, en ook GGO-debat m.b.t. voeding en landbouw.

Het OPECST volgt een strikt omschreven parlementaire procedure:

1. Een project wordt aangevraagd door een parlementaire commissie, door het bureau van Kamer of Senaat, door een fractievoorzitter of door 60 kamerleden of door 40 senatoren.

2. Er worden een of meerdere rapporteurs aangesteld door OPECST

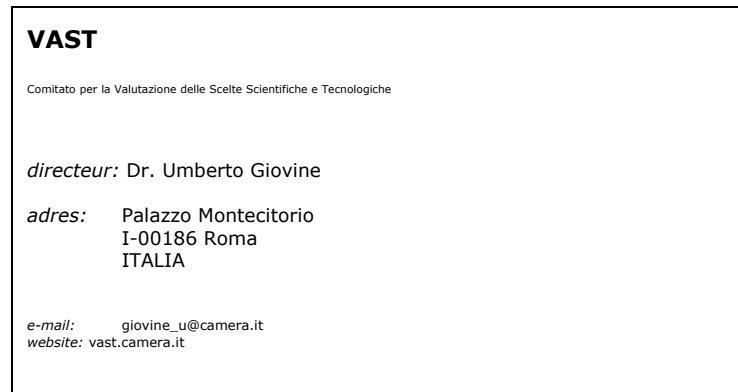
3. Deze rapporteurs stellen een haalbaarheidsstudie op van het voorgestelde project. Hierbij wordt rekening gehouden met de bestaande kennis en expertise, de mogelijke onderzoeksdomeinen, de verwachte resultaten en de actualiteit van het onderzoek.

4. Op basis hiervan wordt (uitzonderlijk) geadviseerd om het onderzoek stop te zetten, hetzij om de vraagstelling verder te verfijnen, hetzij om het onderzoek op te starten zoals gevraagd (meestal).

5. Zodra het programma gestart is, organiseert de rapporteur een reeks hoorzittingen met experts en stakeholders. Hij kan ook bezoeken afleggen (in binnen- en buitenland) eventueel gebruikmakend van zijn statuut van parlementaire rapporteur om toegang te krijgen tot alle overheidsinstanties of overheidsdocumenten (bijvoorbeeld in het geval van nucleaire installaties). Hij wordt in deze werkzaamheden bijgestaan door personeel van het parlement. Hij kan ook een beroep doen op experts of onderzoeksbureaus. Wanneer hij het nodig vindt, kan hij dezelfde voorrechten vragen als een parlementaire onderzoekscommissie om zich gegevens te verschaffen.

6. Het uiteindelijke rapport, met concrete besluiten en wetgevende voorstellen, wordt voorgelegd aan OPECST. Hier wordt beslist over de publicatie en verspreiding, die buiten het parlement veeleer beperkt is.

5. ITALIË

a. *Situering*

VAST kwam tot stand op initiatief van de kamervoorzitter van het Italiaanse Parlement in 1997. VAST is samengesteld uit parlementsleden van meerderheids- en oppositiepartijen uit Kamer en Senaat die zitting hebben in de verschillende commissies die betrekking hebben op wetenschap en technologie.

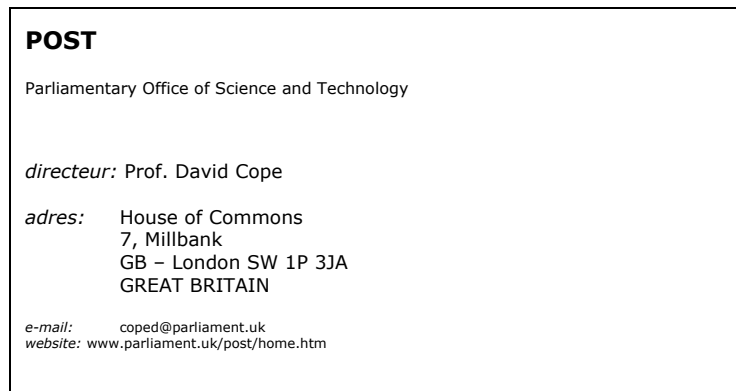
b. *Doelstellingen*

VAST staat het parlement bij in het inschatten van beslissingen m.b.t. wetenschap en technologie, en kan hiertoe alle verbintenissen aangaan die het nodig acht. Ze concentreert zich hierbij op de onderwerpen van politiek en economisch 'strategische' waarde. VAST legt zich veeleer toe op experten-TA, die zelfs erg dicht bij (macro-)industriële TA ligt, en een 'traditioneel' TA-concept volgt.

c. *Projecten*

De door VAST behandelde projecten handelen over onderwerpen die voor de Italiaanse samenleving en economie van strategisch belang zijn. Het onderzoek naar computernetwerken, telecommunicatie, milieu en energiegebruik en de aerospace-industrie geeft aan dat er in dit kader weinig aandacht is voor participatief TA, en dat veel van het onderzoek wetenschappelijk en technologische gericht is i.p.v. op de samenlevingscontext.

6. GROOT-BRITANNIË

a. *Situering*

POST werd voor het eerst ingesteld in 1986 als PSTIF (Parliamentary Science and Technology Information Foundation) met een statuut als ngo, afhankelijk van donaties. In 1987 werd de naam POST opgenomen, en stond het bureau formeel ten dienste van Hogerhuis en Lagerhuis, en van de Britse europarlementsleden.

Vanaf 1993 kreeg het directe status en financiering binnen het parlement, met als taak om de parlementsleden objectieve en onafhankelijke informatie en analyse te geven m.b.t. onderwerpen die verband houden met wetenschap en technologie. In 2001 werd besloten om van POST een permanente instelling te maken.

De POST-raad is samengesteld uit parlementsleden van alle partijen uit het Hogerhuis (4) en het Lagerhuis (8) en wordt bijgestaan door een panel van academische en technologische experts voor elk van de vakgebieden. Daarnaast beschikt het instituut over een wetenschappelijke staf. De uiteindelijke beslissing over de werkwijze en inhoud van de projecten ligt bij de parlementsleden.

b. *Doelstellingen*

De kerntaak van POST is het informeren van de parlementsleden over nieuwe wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen, en het analyseren van de impact en de beleidsimplicaties. De vragen hiertoe kunnen komen van individuele parlementsleden of van parlementaire commissies. POST kan daarnaast ook zelf onderzoeksinitiatieven nemen op basis van eigen inschattingen over de wetgevende behoeften of de verwachte ontwikkelingen in wetenschap en technologie. POST werkt dus zowel 'op bestelling' als via een eigen programma dat wordt goedgekeurd door de POST-raad.

De POST-rapporten en nieuwsbrieven zijn in de eerste plaats gericht op de leden van Hogerhuis en Lagerhuis, maar staan via de website ook ter beschikking van de bevolking. Vooral de *POSTnote* is een bekend en ook in het buitenland geapprecieerd medium. Het uiteindelijke doel van deze publicaties is om 'tailored' informatie te leveren aan het parlement voor besprekingen en wetgevend werk.

c. *Projecten*

POST benadrukt dat het een dienst is 'door en voor' parlementsleden. Het programma wordt dan ook sterk bepaald door de actualiteit, hetzij door de vragen vanuit de parlementsleden en de commissies, hetzij door het programma dat de parlementsleden in de POST-raad vastleggen.

Sinds de start in 1989 kan POST bogen op een indrukwekkende lijst van (171) projecten en publicaties, zowel uitgebreide rapporten als korte 'factsheets' zoals de POSTnotes. Hierin worden zowel onderwerpen aangekaart die direct verband houden met in bespreking zijnde wetteksten of actuele thema's in de media, als bredere onderwerpen zoals foresight of de werking van wetenschappelijke instellingen. Deze uitgebreide bibliografie geeft ook goed de verschuivingen in de maatschappelijke debatten aan. Voor het langlopende onderzoek onderscheidt POST momenteel vier hoofdgebieden:

- o biotechnologie: de ethische grenzen van onderzoek op mensen
 - embryoscreening
 - dieet van kinderen
 - stamcelonderzoek
 - genetische databanken
- o energie, milieu en klimaat:
 - reserves fossiele brandstoffen
 - waterstof als brandstof
- o ICT en technologie:
 - mobiele telefonie
 - digitale televisie
 - breedbandinternet
 - nucleair terrorisme
- o wetenschapsbeleid:
 - onderzoek en beleid
 - duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden
 - publieksbetrokkenheid in wetenschap en technologie

In **floodforum.net** combineerde POST op een interessante manier een aantal benaderingen. Het actuele beleidsthema van de winteroverstromingen werd via een website en internetforum gekoppeld aan een breed publiek debat over de oorzaken van de wateroverlast: ruimtelijke ordening en planning, klimaatverandering. Tegelijkertijd werd ook onderzocht in welke mate het publiek de (feitelijke) nadelen en schade van overstromingen beleefd heeft en wat als (gevoelsmatige) effecten en verantwoordelijkheden werd ervaren. Dat alles resulteerde in een aantal concrete aanbevelingen m.b.t. de verantwoordelijke agentschappen, de coördinatie van hulpdiensten, verzekeringen, informatie en planning van waterlopen. In een periode van vier weken namen in totaal 532 deelnemers deel aan het forum, onder wie parlementsleden, overheidsambtenaren, verzekeringsagenten en burgers.

7. NEDERLAND**a. Situering**

Het Rathenau Instituut (voorheen NOTA) werd in 1986 ingesteld door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Het is dus strikt genomen geen parlementaire TA instelling zoals de andere, al is het Nederlandse Parlement wel de belangrijkste klant van de toonaangevende instelling.

De naam is een eerbetoon aan professor Rathenau, die als voorzitter van de adviesgroep voor de maatschappelijke gevolgen van micro-elektronica (1980) een hevig pleitbezorger was van technology assessment en het brede maatschappelijke debat als draagvlak voor het te voeren beleid. De vraag tot het instellen van een Nederlands TA-instituut kwam trouwens al sinds de jaren 70 regelmatig aan bod in de parlementaire debatten.

Het Rathenau Instituut is ondergebracht onder de Nederlandse Koninklijke Academie voor Wetenschappen (KNAW) wat betreft het personeelsstatuut en het juridisch-financiële statuut, maar werkt verder volkomen autonoom. De bestuursraad wordt aangesteld door de KNAW en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Het instituut beschikt over een twintigtal medewerkers.

b. Taken en doelstellingen

Sinds 1992 gebruikt het Rathenau Instituut vooral de term technology assessment, dat het brede veld van zowel (aspecten)onderzoek als begeleiding van het maatschappelijk debat dekt. Terwijl in de eerste periode nog de nadruk werd gelegd op het informeren van het parlement, verschoof de kernmissie vanaf 1994 steeds nadrukkelijker naar het ondersteunen van het publieke debat in al zijn vormen.

Het instituut werkt volgens een tweejaarlijks programma, dat nadien altijd extern geëvalueerd wordt. Bij de selectie van dat programma consulteert het instituut stakeholders, parlementsliden en overheidsdepartementen, die daarna worden voorgelegd aan panels van wetenschappers uit verschillende disciplines en de verschillende doelgroepen.

c. Projecten

De projecten van het Rathenau Instituut worden steeds ingepast in het tweejaarlijkse werkprogramma. Dat onderscheidt het instituut van andere instituten die 'op bestelling' werken.

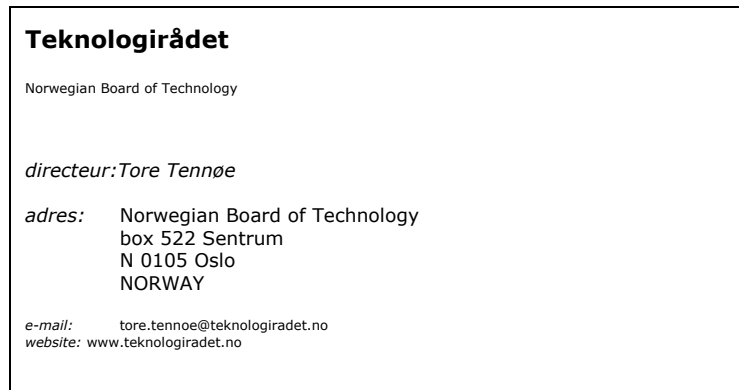
Voor de periode 2001-2002 werd het werkprogramma opgesteld rond vier kernen. Binnen deze klijlijnen worden dan een reeks projecten uitgewerkt, volgens verschillende onderzoeksmodi en – pistes:

- ◆ biomedische technologie
- ◆ informatie- en communicatietechnologie
- ◆ voeding- en voedingsketens
- ◆ gebruik van dieren

Hoezeer de praktijk van TA ingeburgerd is en de laagdrempelige benadering van wal geraakt in Nederland, wordt aangegeven door de **Rathenau TA Zomerschool**. Deze zomercursus richt zich op ambtenaren, bedrijfsleiders en promovendi en brengt hen in contact met de theorie en de praktijk van TA.

Een ander voorbeeld zijn de verkiezingsdebatten die het Rathenau Instituut in 2002 organiseerde rond thema's als ethiek, technologie en specifieke TA-onderwerpen. Of hoe parlementair TA ook andersom kan werken...

8. NOORWEGEN

a. *Situering*

De Noorse Teknologirådet is een recent instituut, dat in 1999 werd opgericht en dat jaarlijks verslag uitbrengt bij het Ministerie van Handel en Nijverheid, maar verder volledig onafhankelijk functioneert. Het secretariaat van het instituut wordt gedeeld met de Nationale Raad voor Onderzoeksethiek en de Adviesraad voor Biotechnologie. Het instituut brengt adviezen uit aan de Storting (het Noorse Parlement).

De twaalfkoppige raad van het instituut, waarvoor iedereen zich kandidaat kan stellen, wordt samengesteld door de Koning voor de duur van vier jaar. Tussentijdse vervangingen gebeuren door het ministerie. Het instituut stelt verder autonoom de procedures en werkwijze vast, en stelt een meerjarenprogramma op.

b. *Taken en doelstellingen*

De Teknologirådet fungeert als 'interface' tussen technologie en maatschappij, in die zin dat ze probeert de technologische ontwikkeling mensvriendelijker te maken, de impact van nieuwe technologieën in te schatten en het maatschappelijk debat erover stimuleert. De resultaten van dat onderzoek en van het debat worden dan verwerkt voor gebruik in de Storting.

Bij het kiezen van de onderwerpen en methoden ligt de nadruk duidelijk op de participatie van een zo groot mogelijk deel van de bevolking. Ook wordt de nadruk gelegd op het verzamelen en verwerken van meningen van leken, als groep en als individu. Hiermee plaatst de instelling zich uitdrukkelijk op het standpunt van het leken-TA, al laat ze zich in haar werkzaamheden wel bijstaan door een uitgebreide reeks academische adviseurs.

c. *Projecten*

Voor de periode 1999-2002 stelde de Teknologirådet een achttal thema's voorop, die verder uitgewerkt worden in verschillende publieksgerichte projecten. Ook bij de selectie van de onderwerpen blijkt de sterke methodologische gerichtheid op de publieksdeelname en de sterke inhoudelijke betrokkenheid op meningsvorming bij het lekenpubliek:

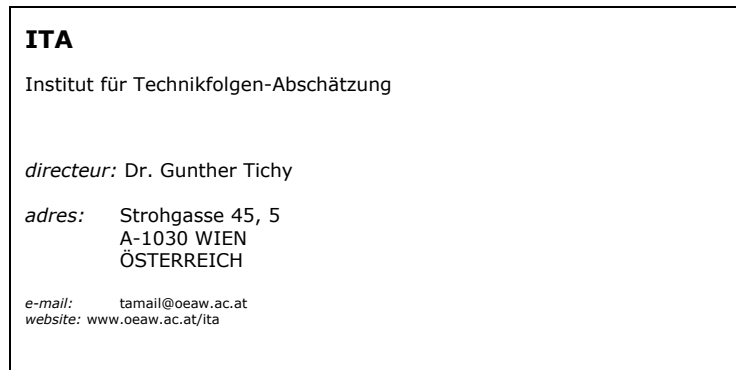
- biotechnologie en topatletiek
- senioren in de informatiemaatschappij

- GGO's
- energie; internet en energiegebruik; waterstof als brandstof
- voedselveiligheid
- verkeer en mobiliteit

De vergrijzing van de Westerse wereld gaf aanleiding tot onderzoek naar **senioren in de informatiemaatschappij**. Hierbij werd in twee richtingen gewerkt: (1) In welke mate dreigen senioren achterop te geraken in een snel evoluerende wereld?, maar ook (2) Hoe kunnen nieuwe 'slimme' technologieën bijdragen tot een betere verzorging en levenskwaliteit voor ouderen en hulpbehoevenden?

In een consensusconferentie identificeerde het lekenpanel de kernthema's, op basis waarvan een groep experts een aantal langetermijnscenario's ontwikkelde.

9. OOSTENRIJK

a. *Situering*

Het ITA is een formeel en inhoudelijk onderdeel van de Österreichische Akademie der Wissenschaften (OEAW), actief sinds 1994. Voor zijn werking is het ITA afhankelijk van wetenschappelijke fondsen en financiering door derden.

Naast projectfondsen voor wetenschappelijk onderzoek neemt het ITA ook deel aan EU-onderzoeksprogramma's en projecten van de Oostenrijkse overheid. De wetenschappelijke staf omvat een 13-tal multidisciplinaire onderzoekers, die verder een beroep doen op experts uit de betrokken wetenschapsdomeinen.

b. *Taken en doelstellingen*

Het ITA is veeleer een wetenschappelijke onderzoeksinstelling en minder een instituut, begaan met TA vanuit de invalshoek van het maatschappelijk debat of het beleidsvoorbereidend werk. Er is geen formele of inhoudelijke band met het parlement, terwijl de relaties met de uitvoerende macht in het veld van het contractonderzoek liggen.

Opvallend in de werking van het ITA is het grote belang dat wordt gegeven aan health technology assessment (HTA) dat nagenoeg als een apart onderzoeksterrein met een eigen werking wordt benaderd. Ook hier staat het academische experts-TA centraal, namelijk de inschatting van de gezondheidsrisico's van nieuwe medische toepassingen en nieuwe technologieën.

Ondanks het feit dat het ITA dus geen echte parlementaire TA-instelling is maar veeleer een TA-instituut 'door wetenschappers voor wetenschappers' levert het erg waardevol onderzoek, vooral op het vlak van TA-methodologie en het academische TA dat vaak een noodzakelijke voorfase is bij een duidelijk en transparant maatschappelijk debat. Dat blijkt vooral uit ITA-news, een regelmatige nieuwsbrief (in het Duits).

c. *Projecten*

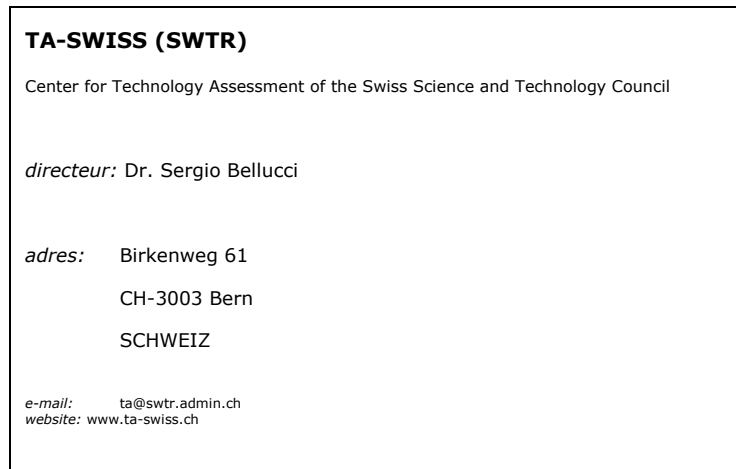
De onderzoeksprojecten van het ITA zijn onderverdeeld in vijf hoofdgroepen, waarvan de opbouw sterk aanleunt bij de institutionele opbouw van het academische onderzoek (en de fondsen) waar het ITA voor een deel van afhankelijk is.

- ICT:

- privacy en technologie
- onderzoek in een informatiemaatschappij
- Medische TA (HTA)
 - genetische tests op specifieke medische domeinen
 - overzicht van HTA in Europa
 - voortgangsonderzoek naar specifieke behandelingsmethoden
- Biotechnologie:
 - expertiseverslagen m.b.t. GGO-gewassen
 - de wetenschappelijke basis voor het voorzorgprincipe
- Milieutechnologie
 - biologische raffinage
 - biopolymeren
 - eco-efficiëntie in de chemische sector
- TA methodologie
 - public relations in TA
 - science.orf.at

Opvallend is de grote aandacht die binnen ITA wordt gegeven aan Health Technology Assessment (HTA). Dat hangt grotendeels samen met de sterke academisch-institutionele achtergrond van ITA, die beter aansluit bij dergelijke 'zware' wetenschappelijke en technisch ingewikkelde analyses. Dat blijkt ook uit de 'zware' methodologische onderzoeken van het ITA die aangeven dat een sterke gerichtheid op experten-TA waardevolle resultaten kan opleveren voor TA, is het niet voor parlement en publiek, dan toch wel voor andere onderzoekers en TA-instellingen.

10. ZWITSERLAND

a. *Situering*

In 1991 besliste het Zwitserse Parlement om binnen de Zwitserse Raad voor Wetenschap en Technologie (SWTR) een instelling op te richten om de impact en gevolgen van technologische ontwikkelingen te onderzoeken.

In 1996 werd een tweede vierjarige periode ingesteld voor een TA-programma, die in 2000 nogmaals verlengd werd tot 2003, waarbij nadruk gelegd werd op de continuïteit van het onderzoek en de aanbeveling werd gegeven om de werking te institutionaliseren. Het Center for Technology Assessment werkt op interdisciplinaire basis binnen de structuren van SWTR met een staf van zes medewerkers.

b. *Doelstellingen*

Als doelstelling voor het instituut werd in de eerste plaats de informatie van het parlement en het publiek inzake TA vooropgesteld, maar ook de voortgangsbewaking van Zwitsers wetenschappelijk onderzoek vanuit TA-perspectief. Een tweede kerntaak is de informatie en organisatie van het publieke en politieke debat, door objectieve gegevens te verstrekken m.b.t. de positieve en negatieve aspecten van technologische ontwikkelingen.

c. *Projecten*

De projecten van TA-Swiss hebben dezelfde inhoudelijke klemtonen als elders in Europa: actuele onderwerpen zoals biotechnologie en mobiliteit. Opvallend in de Zwitserse situatie is de grote nadruk die gelegd wordt op de publieksparticipatie. Het wordt zelfs als een onderzoeksdomein 'an sich' beschouwd.

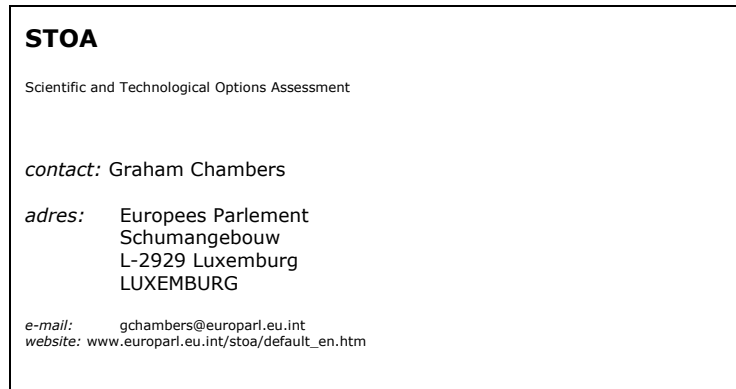
- Life sciences
 - menselijke stamcellen
 - nanotechnologie in de geneeskunde
 - ultrasoon onderzoek tijdens zwangerschap
 - xenotransplantatie
 - voedselveiligheid
- Informatiemaatschappij

- mobiel werken
- patiëntendatabanken
- het verzorgingsprincipe in de informatiemaatschappij
- Mobiliteit
 - telematica in verkeersbeleid
- Participatieve methoden
 - publiforum menselijke stamcellen
 - publiforum transplantatie
 - publiforum GGO's en voedsel
 - publiforum elektriciteit en samenleving
- TA-methodologie (TAMI en EuroPTA)

Door het opstellen van de formule van de 'publiforums' is de participatieve TA bijna een doel op zich geworden, dat nauw aansluit bij het Zwitserse (kantonale) model van laagdrempelige inspraak en publieksparticipatie in besluitvorming door referenda.

In deze laatste instantie richten de inspanningen van TA-Swiss zich vooral op het uitklaren van de technische aspecten en het objectief naar voren brengen van pro's en contra's.

11. STOA

a. *Situering*

Vergelijkbaar met de verschillende nationale parlementen, heeft het Europees Parlement met het STOA een eigen TA-instituut. Het STOA-Panel is samengesteld uit (17) europarlementsleden die de verschillende permanente commissies van het europarlement vertegenwoordigen.

Het onderzoeksteam, de STOA Unit, telt een zevental medewerkers en valt onder het Directoraat-generaal voor Onderzoek en Documentatie, Afdeling Industrie, Research, Energie en Milieu. Het verricht zijn research vooral door het uitbesteden van onderzoek op basis van de gestelde vragen. De STOA Unit is gevestigd in Luxemburg en Brussel, en wordt bijgestaan door 12 STOA scholars, die gebruik kunnen maken van de viermaandelijke "Ramon y Cajal" -beurs.

b. *Doelstellingen*

Door de specifieke bevoegdheden van het Europees Parlement, heeft STOA uiteraard een onderzoekopdracht en positie die daarmee samenhangt. Het is dan ook geen overkoepeling van de Europese parlementaire TA-instellingen (zie EPTA) maar volgt de bevoegdheidsverdeling tussen nationale en supranationale instellingen. Dat sluit echter niet uit dat binnen STOA een hele reeks comparatief onderzoek wordt gedaan.

De briefings van STOA worden in de 11 officiële talen verspreid, en zijn in de eerste plaats bedoeld voor intern gebruik door de parlementairen en commissies. Ze behandelen in eerste orde de vragen die komen vanuit de verschillende commissies, maar daarnaast heeft STOA ook een eigen jaarprogramma. Ook in het STOA wordt voor elk project een soort rapporteur aangesteld, meestal het parlamentslid uit de betrokken commissie.

c. *Projecten*

De onderwerpen van STOA omvatten een heel scala aan onderwerpen, samenhangend met de bevoegdheden van het europarlement en de actualiteit van de (strategische) Europese technologiepolitiek. Zo omvatte het vorige onderzoek de aerospace-industrie, biotechnologie, internationale wetenschappelijke en technologische relaties en transport.

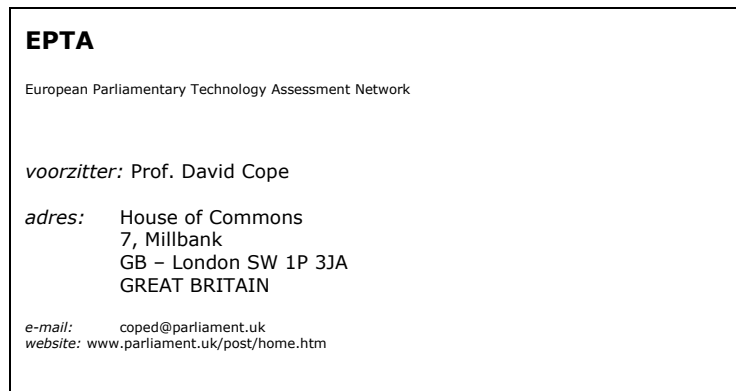
De belangrijkste (en bijna jaarlijks terugkerende) thema's zijn echter bij uitstek visserij en landbouw, milieu en energie, ICT, gezondheidszorg, technologiebeleid en de sociaal-economische impact van technologie. Bij dat alles ligt een duidelijke nadruk op het experten-TA. Voor 2001 staan binnen het vaste STOA-programma de volgende projecten op stapel:

- Propere steenkooltechnologie en de rol in energiepolitiek
- Productiecapaciteit en hernieuwbare energie
- Vergelijkend onderzoek naar de industriële en commerciële aspecten van de cultuursector in de EU en de VS
- Verarmd uranium: milieu- en gezondheidsaspecten in de Golfoorlog, Bosnië en Kosovo
- EU-uitbreiding en landbouw
- Dioxine en visserij in de Noordzee, de Baltische Zee en de Middellandse Zee
- Technologische vereisten voor de conservering van historische monumenten en archeologische sites
- COMINT als systeem voor economische gegevensverzameling, voor analyse van de politieke en technische ontwikkelingen via interceptie
- Volledige inventaris van nieuwe en mogelijke ontwikkelingen van menselijke genetica en hun gebruik

De europarlementsleden in het STOA-Panel vertegenwoordigen in de eerste plaats de verschillende commissies van het Europees Parlement en niet zozeer de lidstaten:

AFET (Buitenlandse aangelegenheden, mensenrechten, defensie)
 BUDG (Financiën)
 CONT (Begroting)
 LIBE (Burgerrechten, justitie, binnenlandse aangelegenheden)
 ECON (Economie en monetaire aangelegenheden)
 JURI (Juridische aangelegenheden en interne markt)
 ITRE (Industrie, buitenlandse handel, onderzoek en energie)
 EMPL (Werkgelegenheid en sociale zaken)
 ENVI (Milieu, gezondheidszorg, consumentenzaken)
 AGRI (Landbouw en landelijke ontwikkeling)
 PECH (Visserij)
 RETT (Regionale politiek, transport en toerisme)
 CULT (Cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport)
 DEVE (Ontwikkeling en samenwerking)
 AFCO (Constitutionele zaken)
 FEMM (Vrouwenrechten en gelijke kansen)
 PETI (Petities)

12. **EPTA: EEN EUROPEES NETWERK VAN TA-INSTELLINGEN**

a. *Situering*

EPTA is geen echte TA-instelling, maar een netwerk. Het EPTA-netwerk werd opgestart in 1990 onder de toenmalige voorzitter van het Europees Parlement, Enrique Baron Crespo. Voortbouwend op de idee van Lord Kennet (POST) kende het een groot succes.

Naast STOA sloten ook vijf nationale TA-instellingen zich aan. In 1997 werd de groep uitgebreid met nog eens drie landen. In 2002 werd de groep verder aangevuld met Zwitserland, Noorwegen en het viWTA, dat daarmee meteen het eerste volwaardige lid is dat een regio vertegenwoordigt.

Het lidmaatschap van EPTA is voorbehouden voor Europese TA-instellingen die in dienst werken van een parlement, maar met een eigen, autonome werking, budget en secretariaat en met een duidelijk omschreven bevoegdheid (bijvoorbeeld het opstellen van adviezen) op het vlak van wetenschap en technologie en de impact ervan op maatschappij, milieu en economie.

De leden en geassocieerde leden komen bijeen op twee formele niveaus: dat van de directeurs/onderzoeksleders en van de raden van beheer (EPTA Council). Daarnaast zijn er ook (informele) bijeenkomsten van de TA-onderzoekers om ervaringen en methodieken uit te wisselen en te evalueren.

b. *Doelstellingen*

De structuur van EPTA is nadrukkelijk 'licht' gehouden, omdat het in de eerste plaats een ontmoetingsplaats wil zijn voor parlementaire TA-instellingen om ervaringen en methodes uit te wisselen en door deze vergelijkende werking van elkaar te leren. Gezien de institutionele en methodologische heterogeniteit van de groep, zijn er dan ook geen formele doelstellingen aan dit netwerk verbonden.

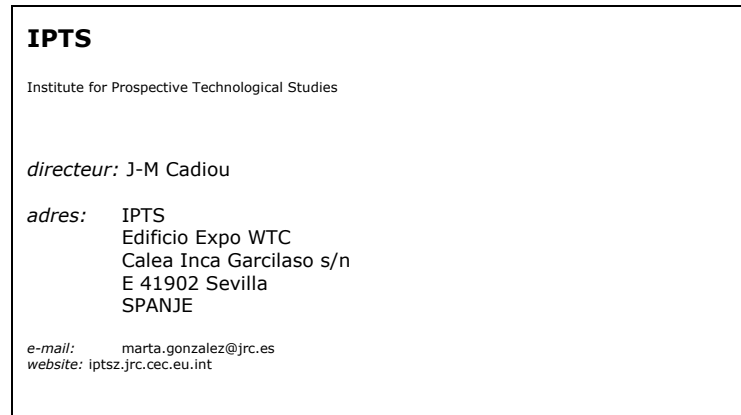
Dat blijkt ook uit de flexibiliteit bij het lidmaatschap: terwijl in het begin sterk werd aangedrongen op het institutioneel-parlementaire TA, evolueerde men ook hier naar een moderne, heterogene definitie van maatschappelijk/publiek-debat en beleidsvoorbereidend onderzoek. Met de toetreding van viWTA als volwaardig lid trad meteen ook het eerste deelstaatparlement toe.

c. *Projecten*

Naast de bijeenkomsten van directeurs en het EPTA Council zijn er ook (voorlopig) tweejaarlijkse bijeenkomsten waarin de medewerkers van de verschillende instituten ervaringen en methodieken uitwisselen.

EPTA-leden: Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Vlaanderen, Zwitserland en het Europese Parlement
EPTA associates: België, Tsjechië

Voorzitter 2002: Groot-Brittannië
Voorzitter 2003: Zwitserland
Voorzitter 2004: Frankrijk
Voorzitter 2005: (Vlaanderen)

13. IPTS EN HET JOINT RESEARCH CENTER VAN DE EC**a. Situering**

IPTS, dat gevestigd is in Sevilla (Spanje), houdt zich strikt genomen niet bezig met TA, en is ook geen parlementaire instelling of parlementair netwerk. Toch speelt het een belangrijke rol als centrale onderzoeksinstelling op gebied van Europese technologische ontwikkelingen en foresightstudies.

Het IPTS als instituut vormt een onderdeel als Joint Research Center (JRC) van de Europese Commissie, dat o.m. ook nog het Institute for Environment and Sustainability (IES) omvat, samen met het Institute for the Protection and Security of the Citizen (IPSC) en het Institute for Health and Consumer Protection (IHCP), alle gevestigd in Ispra (Italië). Ook deze instituten behandelen onderwerpen die geregeld aan bod komen in TA-onderzoek.

b. Doelstellingen

Zoals de naam aangeeft, heeft het IPTS de zeer duidelijk omschreven taak, om te proberen de toekomstige evoluties op technologisch vlak op Europees vlak in te schatten. Daardoor is het IPTS geen TA-instelling, maar wel een mogelijke partner voor een belangrijk deelaspect van parlementair TA: foresight. Door de ervaring en de brede Europese 'scope' van het instituut heeft IPTS hier een zeer goede naam.

c. *Projecten*

De onderzoeksprojecten van IPTS worden gedefinieerd binnen het raam van het JRC en de Europese Commissie. Op dit moment is de leidraad hier het Fifth Framework Programma (5FP). Binnen het IPTS zijn verschillende departementen actief, die geven een indruk van de onderzoeksactiviteit:

- Technologie voor Duurzame Ontwikkeling
 - Energie
 - Milieu
 - Transport en mobiliteit
- Technologie, Werkgelegenheid, Concurrentiekracht en Maatschappij
 - Kennis en competenties
 - Regionale en Mediterrane perspectieven
 - EU-uitbreiding
- Life sciences en ICT
 - Life sciences en biotechnology
 - ICT
- The Futures Project

HOOFDSTUK 4. ENKELE CONCRETE VOORBEELDEN

1. PUBLIEK DEBAT 'ETEN & GENEN': NEDERLAND2001

De Nederlandse Minister Brinkhorst, bevoegd voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij richtte op 12 januari 2001 een Tijdelijke Commissie Biotechnologie en Voedsel (commissie-Terlouw) op. De opdracht was om in datzelfde jaar een publiek debat te organiseren over de ethische en maatschappelijke aspecten van voedsel en gentechologie. Op basis hiervan verwachtte men een rapportering over de uitslag en aanbevelingen in januari 2002 aan het kabinet en via haar ook aan de Tweede Kamer.

De opdrachtgever stelde als hoofddoel van het publieke debat uit te maken 'onder welke voorwaarden de toepassing van moderne gentechologie in de voedselproductie maatschappelijk acceptabel is'. De regering stelde uitdrukkelijk dat het niet bedoeling is om de maatschappelijke acceptatie te bevorderen van het gebruik van gentechologie in voeding. Daarom was de commissie die ermee belast was uitdrukkelijk onafhankelijk en op afstand van de overheid geplaatst.

1.1. Krachtlijnen van het publiek debat 'eten & genen':

Uit de vele formuleringen van opdracht, vraagstelling en opzet van het publieke debat, komen enkele krachtlijnen naar voren:

- Een zo groot mogelijk aantal burgers en consumenten bereiken
- Leken op de hoogte brengen, en niet alleen betrokkenen, zoals biotechnologie-industrie en milieu-organisaties
- Niet noodzakelijk een consensus bereiken, maar wel een veelheid van argumenten expliciteren
- Inzicht verwerven in maatschappelijke acceptatie van gentechologie in voedsel(productie)

Om deze doelstellingen te bereiken, werd door onze noorderburen een hele reeks organisatorische maatregelen genomen en werden verschillende instrumenten ingezet. Op politiek vlak werd een Tijdelijke Commissie Biotechnologie en Voeding ingesteld, met als voorzitter J.C.Terlouw van de Eerste Kamer en een multidisciplinair team van 8 deskundigen.

De commissie gaf de concrete uitvoering in handen van een consortium, waarin het Voedingscentrum, de stichting Consument & Biotechnologie (Consumentenbond) en de Stichting Weten participeerden, onder leiding van één projectleider-coördinator. De concrete uitvoering van deelaspecten werd op haar beurt uitbesteed aan externe deskundigen.

Daarnaast was er een interdepartementale stuurgroep, die fungeerde als ambtelijke stuurgroep, waarin alle relevante ministeries waren vertegenwoordigd. Ten slotte werd een onafhankelijke

woordvoerder aangesteld voor contacten met de media, terwijl het ambtelijk secretariaat werd geleverd door ministerie van Landbouw en Veeteelt.

1.2. **Instrumenten**

Het budget van maximum 5 miljoen euro en de tijdsduur van één jaar werden door de uitvoerders als 'beklemmend' ervaren. Toch werd in de loop van het jaar 2001 een veelheid van complementaire instrumenten ingezet om het publieke debat 'Eten en Genen' te doen slagen.

Om het grote publiek te kunnen betrekken in het publieke debat werd van meet af aan gekozen voor een 'laagdrempelige' aanpak. Vandaar de naam 'Eten en Genen' voor het publieksdebat, en de keuze voor een beperkt aantal sprekende, concrete voorbeelden. Experts stelden de volgende zeven toepassingen voor:

- (1) ziekteresistente aardappel
- (2) zuivel en vlees via transgene snijmaïs
- (3) kouderesistente zalm
- (4) rijst met vitamine A
- (5) langer houdbare tomaat
- (6) BSE-vrije koeien
- (7) Cholesterolverlagende zuivel

Achteraf werd, op voorstel van de maatschappelijke actoren, nog toegevoegd:

- (8) Kaas met stremsel, geproduceerd door GGO's
- (9) GG-zaad, dat door boer niet herwonnen kan worden

De criteria voor deze keuze waren dat de belangrijkste dilemma's rond biotechnologie en voedsel aan bod moesten komen, zowel voor plantaardige als dierlijke toepassingen –later aangevuld door microbiële toepassingen. Verder moest er een evenwicht en onderscheid zijn tussen voorbeelden uit de praktijk en hypothetische (toekomstgerichte) voorbeelden, en moesten de aspecten van macht en zeggenschap aan bod komen.

Elk voorbeeld kreeg een 'opiniemeter', een balans van pro- en contra-argumenten, op basis van interviews met belanghebbenden, en vervolgens gaandeweg bijgesteld volgens het verloop van het publieke debat.

Opiniepeilingen: Het publieksonderzoek werd uitgevoerd door een consortium van onderzoekers, gecoördineerd door de Universiteit Twente. Een eerste, telefonische peiling vond plaats twee weken voor de startmanifestatie. Door een tweede peiling in november kon de wijziging van opinies voor en na het publieke debat vastgesteld worden: de bezorgdheid van het publiek over GGO's in voedsel was significant gedaald, maar niettemin bleef een ruime meerderheid veeleer tegen de toepassing van gentechnologie in voedsel.

Startmanifestatie: De oorspronkelijke opzet van louter lanceren van het publieke debat werd verruimd. De startmanifestatie werd ook bepalend voor de agenda, door te luisteren (stellingendebat, loungegesprekken) naar de bekommelingen die leefden onder de Nederlandse bevolking. Deze start kreeg van alle activiteiten de meeste media-aandacht.

Verder volgde een *openbare hoorzitting*, een aanbeveling van de stuurgroep, met het grote publiek als doelgroep. Meer specifiek voor de doelgroepen was er ook plaats voor een *dialog met betrokkenen en belanghebbenden*. Al in 2000 werden in gesprekken de wensen van betrokkenen en belanghebbenden onderzocht, en hun voorstellen voor een hoofdthema.

Als combinatie van focusgroepen met dialoog volgde een reeks *publieke debatten*. Het doel van de focusgroepen was om de voorkeuren helder verwoord te krijgen, terwijl de dialoogformule moest aanzetten tot samen nadenken en luisteren. In deze activiteiten maakte men onderscheid tussen drie debatschillen:

- a. representatief staal bevolking
- b. maatschappelijk middenveld
- c. het grote publiek.

Voorts werd er werk gemaakt van een reader met algemene achtergrondinformatie voor scholieren die deelnamen aan het debat. Er was een *debathandleiding* met praktische aanwijzingen voor de organisatie van een discussiebijeenkomst en er werd zelfs een humoristisch toneelstuk opgevoerd 'Met of zonder?' (45 minuten) door toneelgroep Pandemonia, dat zo'n 50 keer op aanvraag werd vertoond.

Via de media was er de beschikking over een *videoband* 'Smaakt biotech naar meer?' (30 minuten) over de probleemstelling. Daarnaast waren er nog twee *internetsites* en on-line nieuwsgroepdebatten. Eén interactieve website richtte zich tot scholieren www.metofzonder.nl (1500 reacties), de andere naar de gewone burger www.eteningen.nl (600 reacties). Via de interactieve website kon men deelnemen aan een kleine *wedstrijd*. Het geheel werd aangevuld met radiospots, interactieve advertenties in kranten, waarin men werd gevraagd te reageren via antwoordbon, het internet of per telefoon.

Aan het einde van een bijeenkomst werd de deelnemers voorts gevraagd om een *responsformulier* in te vullen. Volgens een 'random procedure' werd een representatief staal van 17% van de formulieren (1037 scholieren + 817 overigen) geanalyseerd. Dit *flankerend onderzoek* werd verricht door Twente Instituut voor Communicatie Research.

1.3. Verloop en resultaten

De activiteiten namen het hele jaar 2001 in beslag:

- juni: eerste krantenadvertentie, eerste opiniepeiling en startmanifestatie
- juni: eerste debatronde (binnenste schil)
- september-oktober: tweede debatronde (binnenste schil)
- oktober: hoorzitting
- oktober, november, december: thema-advertenties in kranten
- november: tweede opiniepeiling

Zoals gezegd, werd er in de debatten en peilingen die met representatieve deelgroepen waren georganiseerd van het Nederlandse publiek telkens uitgegaan van drie 'debatschillen' van dalende intensiteit:

Binnenschil: 150 burgers in twee rondes

Selectiecriteria voor een 'kwalitatieve dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking' in 6 groepen van 25 personen (NIPO) op basis van woonplaats en leeftijd, opleidingsniveau, cultureel-etnische achtergrond en houding t.o.v. biotechnologie: (voor, tegen, neutraal, weet niet), in een mengvorm tussen focusgroep en dialoog.

Onder de leiding van een ervaren moderator werd twee keer samengekomen. Over de 9 voorbeelden werd gediscussieerd in besloten toegelaten vergaderingen. Een vertegenwoordiger van het middenveld (Niaba) was wel welkom, maar enkel als waarnemer. Op het eind werden antwoordformulieren ingevuld.

Middenschil: Maatschappelijk middenveld

Niet alleen de verenigingen (320 aangeschreven, 65 meegedaan = 2.000 burgers), maar ook de scholen werden door onze noorderburen tot het (georganiseerde) middenveld gerekend. Uit deze groep werden 2.400 mensen aangeschreven en deden er 200 mee, waardoor zo'n 10.000 leerlingen werden betrokken in het debat. Naast opleidingen in voeding, welzijn en de agrarische opleidingen, vormden de leerlingen vanaf 15 jaar (hoogste klassen) een aparte doelgroep.

Buitenste schil: Groot publiek

Via advertenties in kranten, radiospots, een brochure en een openbare hoorzitting werd getracht het grote publiek in het debat te betrekken; dat was een aanbeveling van de ambtelijke stuurgroep.

De 11.700 reacties op een eerste krantenadvertentie brachten duidelijkheid over de vragen die in het publieke debat centraal moesten staan. Alle vijf voorgestelde vragen werden van belang gevonden. Er was echter ook een duidelijke prioriteit: 85% van de respondenten plaatsten de vraag m.b.t. de schadelijkheid van GG-voedsel voor mens en milieu op de eerste plaats. Onmiddellijk daarna kwam de vraag over de controle (en garantie) van genetisch gemodificeerd voedsel. De vragen naar voor- en nadelen, de ethische vraag en die naar de impact op ontwikkelingslanden scoorden minder hoog. De gevolgen van GGO's op lange termijn werden door het publiek zelf aan de orde gesteld.

De advertenties in het najaar waren telkens aan één welomlijnd thema gewijd. Randvoorwaarden van GGO's in voeding, verplichting tot etikettering, teelt van transgene gewassen, GGO's en honger in de wereld. Ook de reacties op deze vragen leverden waardevolle informatie op.

1.4. Resultaten

Een schematisch overzicht van de kwalitatieve analyse van de publieke discussie:

Thema	150 Nederlanders	Scholen&Verenigingen
<i>Veiligheid & Gezondheid</i>	Strenge onafhankelijke controles en onderzoek naar langetermijneffecten Voorkeur voor alternatieven	Bezorgdheid langetermijneffecten
<i>Voedselzekerheid & Ontwikkelingslanden</i>	Derdewereldlanden moeten zelf kunnen beslissen	GGO in voedsel derdewereldlanden aanvaardbaar indien (a) hulp effectief is en (b) octrooien in handen zijn van derdewereldlanden
<i>Milieu, Natuur & Biodiversiteit</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Schade voorkomen • Omkeerbaarheid gevolgen waarborgen • Milieuvoordeel moet groot én bewezen zijn 	<ul style="list-style-type: none"> • GGO's geen goede oplossing tegen pesticiden in milieu • Méér onderzoek nodig over invloed op Biodiversiteit
<i>Dierenwelzijn</i>	Voorbehoud GG-dieren	Geen GG-dieren
<i>Duurzaamheid</i>		Onderzoek nodig
<i>Economie</i>	Nadelige kennisconcentratie in grote biotechbedrijven	
<i>Keuzevrijheid & Etikettering Actoren</i>	Moet ondubbelzinnig en duidelijk zijn De overheid moet zorgen voor: <ul style="list-style-type: none"> • Handhaving regels • Onafhankelijk onderzoek Het bedrijfsleven moet aansprakelijkheid aanvaarden Wetenschappers moeten meer open zijn over onbekenden en meningsverschillen Consumentenorganisaties moeten blijvend als 'watchdog' fungeren	Moet duidelijk zijn

Opvallend waren de reacties van sommige belangengroepen: zo'n 15 milieu- & ontwikkelings-NGO's zeggen op 28 september hun vertrouwen op, om reden van een te eenzijdige pro-biotechnologie invalshoek en te weinig open debat. De video wordt onafhankelijk doorgelicht en aan twee focusgroepen voorgelegd. De biotechnologie-industrie waardeert het initiatief van publieke discussie.

Na één jaar publiek debat en gesprekken met wetenschappers en maatschappelijke partijen werden 19 aanbevelingen van de commissie biotechnologie en voedsel doorgestuurd aan de regering en het parlement over de voorwaarden waaronder biotechnologie en voedsel verenigbaar worden geacht:

1. Uniforme regels binnen de Europese Unie voor markttoelating
2. Uitgebreidere beoordeling voor toekomstige generaties transgene gewassen
3. *Post market surveillance* voor elk nieuw voedingsmiddel onder Novel Food Verordening
4. Onafhankelijk Europees Instituut dat veiligheid van levensmiddelen garandeert
5. Keuzevrijheid van consumenten moet gegarandeerd zijn
6. Etikettering van voedsel, met een duidelijk onderscheid tussen
7. GGO-vrij in samenstelling en productie
8. GGO-vrij, maar wel met GGO's geproduceerd
9. Ingrediënten bevatten <1% GGO's of >1% GGO's
10. Betere communicatie met consument

11. Teelt van transgene gewassen vaak onmogelijk omdat dan (a) GGO-vrije teelt onmogelijk is of (b) wilde flora en fauna beïnvloed kunnen worden
12. Er is te weinig bekend over opnamen van GGO's in de bodemprocessen
13. Er moet een onafhankelijke ecologische onderzoekscapaciteit worden opgezet
14. De toelatingsprocedure moet een nut- en noodzaakafweging impliceren
15. GG-dieren niet toegestaan indien er alternatieven beschikbaar zijn
16. In ontwikkelingslanden moet de lokale overheid kunnen beslissen
17. Thema's voor het Nederlandse ontwikkelingsbeleid: versterking lokaal onderzoek naar alternatieven voor biotechnologische oplossingen
18. Behoud genetische diversiteit door (a) strikte toepassing voorzorgsbeginsel (b) honoreren kwekersrecht en (c) ondersteunen van genenbanken
19. Regeling voor gebruik van geotrooieerde zaden of GGO's in arme landen; Intellectual Property Clearing House voor de vrije beschikbaarheidsstelling van landbouwkundige kennis op mondiaal niveau
20. Coherentie tussen onderzoeks- en vergunningsbeleid GGO's
21. Onderzoek naar optimale communicatie met publiek over biotechnologie
22. Hoe nadelige economische gevolgen van ethische keuzes wegnemen met financiële instrumenten, of door afspraken binnen de WHO

Beleidsrelevantie: *Er rees van meet af aan een probleem van **niet**-afstemming met de Commissie-Terpstra in de Tweede Kamer. Om politieke redenen koos men ervoor de werkzaamheden af te sluiten voor 31 december 2001, voor de uitslag van het publieke debat Eten & Genen bekend werd. De rapportering van het debat en de eigen aanbevelingen aan minister en aan Tweede Kamer kwamen er pas in januari 2002.*

Bron: www.etenengenen.nl

2. EEN DEENSE CONSENSUSCONFERENTIE OVER VOEDSELBESTRALING

Ter ondersteuning van het parlementaire debat over een Europese regelgeving betreffende voedselbestraling, heeft het Deense TA-Instituut 'Danish Board of Technology' in samenwerking met de Onderzoekscmissie van het Deense Parlement in 1989 een consensusconferentie over dit onderwerp georganiseerd. Wij brengen hier kort verslag uit van wat stilaan een 'Deense traditie' is gaan worden.

2.1. Opzet en verloop van de consensusconferentie

In de Deense traditie biedt een *consensusconferentie* in de eerste plaats een kader voor dialoog tussen experts en leken. De leken, van wie geen voorkennis over het onderwerp wordt verwacht, schrijven het eindrapport op basis van hun discussies met de experts.

Anders dan de naam van dit type conferenties doet vermoeden, is het doel niet zozeer het bereiken van een consensus, maar wel het helder in kaart brengen van tot op welk punt er éénsgezindheid heerst en waarover de controverse gaan.

Uit 82 reacties op een advertentie in vijf regionale kranten werd een lekenpanel van 15 vrijwilligers aangesteld. Bij de keuze werd gestreefd naar een maximale spreiding van geslacht, leeftijd, geografische afkomst, opvoeding en beroep.

2.2. Methodologische aanpak

Een planningsgroep kreeg de taak om samen met een werkgroep van de parlementaire onderzoekscmissie de sleutelvragen en het programma van de conferentie vast te leggen en ook een lijst van genodigden en deskundigen. Zij hebben vele betrokken maatschappelijke geledingen samengebracht en gehoord voor ze tot deze afbakening en selectie kwamen.

Uiteindelijk kwam er een tweedaagse conferentie gevoerd op basis van zes vragen:

1. Wat weten wij vandaag over voor- en nadelen van voedselbestraling, in vergelijking met andere bewaarmethoden ?
2. Wat weten wij vandaag over de veiligheid, gezondheid en voedselkwaliteit in verband met voedselbestraling ?
3. Wat weten wij vandaag over de veiligheid van mensen in relatie met het bestralingsproces zelf ?
4. Wat weten wij vandaag over de mogelijkheden om na te gaan of voedingsstoffen al dan niet bestraald zijn geweest? Welke eisen hebben we voor controles en etikettering ?
5. Voor welke voedingsstoffen is bestraling aanvaardbaar? Voor welke niet? Is er behoefte aan voedselbestraling ?
6. In welke gebieden hebben we méér gegevens nodig ?

De tweedaagse conferentie vond plaats in de Landsting Hall in Christiansborg, van 22 tot 24 mei 1989. Op de eerste dag van de conferentie luisterde het panel naar en stelde het vragen aan 17 Deense en buitenlandse deskundigen. Tijdens de eerste avond bepaalde het panel op welke punten méér informatie gewenst is.

De tweede dag stelde het panel dientengevolge eerst gedetailleerde vragen aan de experts. Daarna schreef het panel het eindrapport met zijn evaluaties en besluiten aangaande de zes vooropgestelde vragen.

2.3. Resultaten

Het meest tastbare resultaat van de consensusconferentie zijn de conclusies van het lekenpanel, in de vorm van een eindverslag. In dit concrete geval, luiden de besluiten als volgt:

- De experts zijn het over omzeggens alle aspecten van voedselbestraling oneens, de onzekerheidsmarge is te groot om pm het toelaten van voedselbestraling aan te bevelen
- Vandaag de dag is de controle op het al dan niet bestraald zijn van voedsel té problematisch zodat de toepassing van bestralingstechnologie op voedingsmiddelen enkel af te raden is
- Om al die redenen wordt er niet geadviseerd om voedselbestraling in Denemarken toe te laten
- Er is onderzoek nodig over de langetermijneffecten op mensen
- Niets wijst erop dat er in de voedingsindustrie een grote behoefte zou bestaan aan bestralingstechnologie
- Er zijn geen technische, economische of gezondheidsredenen om voedselbestraling voort te zetten

Beleidsrelevantie: Deze consensusconferentie werd georganiseerd omdat het Deense Parlement zijn standpunt moest bepalen tegenover de Europese Richtlijn in verband met de bestraling van voedingsmiddelen, en op een geïnformeerde wijze wilde doen.

Referentie: TeknologiNaevnet, 1989. Consensus Conference on Food Irradiation (final document). Danish Board of Technology, Copenhagen (25p).

3. 'PUBLIFORUM' OVER TRANSPLANTATIEGENEESKUNDE: ZWITSERLAND 2000

'Publiforum' of Publiek Forum, is de Zwitserse variant van de Deense 'consensusconferentie': een burgerpanel van leken krijgt de kans over een probleemveld met een brede waaier van professionelen te discussiëren, en maakt daarover een rapport met conclusies en aanbevelingen aan politieke en economische decision-makers en aan hen die het wetenschappelijk onderzoek bepalen. Wij brengen hier een verslag van het publiforum over transplantatiegeneeskunde dat in november 2000 werd georganiseerd in Bern, op gezamenlijk initiatief van het Center for Technology Assessment, het Federale Gezondheidsagentschap en de Swiss National Science Foundation.

3.1. Opzet

Het doel van de Zwitserse *publifora* is om beleidsmakers in een zo vroeg mogelijk stadium van het politieke proces waardevolle kwalitatieve indicatoren aan te reiken over de aspecten van een technologische ontwikkeling waarover publieke controverse (of consensus) heerst. Daarvoor wordt een groep burgers op een gestandaardiseerde wijze bevroegd; die bevraging refereert aan maar is tegelijk anders dan de Deense consensusconferentie.

Er wordt hierbij uitdrukkelijk uitgegaan van de premisse dat alle deelnemers aan het proces zonder uitzondering, - zowel de burgers als de experts die zij hebben uitgekozen-, de bereidheid hebben een open dialoog met elkaar aan te gaan, met andere woorden ook hun eigen oorspronkelijke meningen kritisch kunnen doorlichten.

3.2. Methodologische aanpak

Organisatorisch werd een begeleidingsgroep ingesteld. Hierin zaten vertegenwoordigers van de wetenschappelijke wereld, politici, industriëlen, ambtenaren en NGO's. De begeleidingsgroep werd voorgezeten door een ethicus. Hun taak was om transparantie en objectiviteit te garanderen, zonder zich in de discussies te mengen. Voorts zorgde de groep voor het toeleveren van feitelijke gegevens. Na eindredactie door een wetenschapjournalist werden deze informatieve fact sheets dan overmaakt aan het burgerpanel. Ook zorgde zijn voor het opstellen van een geannoteerde lijst van 90 potentiële informatiepersonen en experts, die bereid zijn hun medewerking te verlenen.

De subthema's werden behandeld in de vorm van 8 vragen, om de discussies te kunnen structureren. Die vragen werden voorbereid door de begeleidingsgroep, maar het burgerpanel legde zelf de definitieve formulering vast die in het publiforum gebruikt zou worden.

Er werden 10.000 uitnodigingen om deel te nemen 'at random' verzonden. In de uitnodiging werd er de nadruk op gelegd dat de deelnemers bereid moesten zijn om drie hele weekends beschikbaar te zijn. Op de oproep kwamen een honderdtal positieve antwoorden. Hieruit werden er een dertigtal geselecteerd. Bij de selectie werd rekening gehouden met leeftijd, geslacht, beroep en taalgewest, om het burgerpanel zo representatief mogelijk samen te kunnen stellen. De

publiforumwebsite www.publiforum2000ch stelde het informatiemateriaal en extra links ter beschikking, evenals een on line forum.

Er kwamen 11 informatieve 'fact sheets', waarin het aantal vragen bewust tot een minimum werd beperkt. De elf vragen bestreken zes subthema's. Ze werden voorbereid door de begeleidingsgroep, maar pas definitief vastgelegd door het burgerpanel in het tweede voorbereidende weekend.

De belangrijke taak van het modereren, zowel van de voorbereidende weekends als van het eigenlijke publiforum werd uitbesteed aan een gespecialiseerd bureau. Dat organiseerde, ter voorbereiding van het eigenlijke publiforum, *panel weekends* met informatieverlening voor de leden van het panel. het stond ook in voor de vastlegging van vraagstellingen en te bevragen personen door het panel.

Het *publiforum* zelf besloeg twee dagen van publieke discussies tussen burgerpanel en genodigde deskundigen en bevoorrechte getuigen. Een dag werd er gedelibereerd en een dag was nodig voor het opstellen van het eindrapport achter gesloten deuren. Consensus wordt nagestreefd, maar waar nodig werd melding gemaakt van verschillende opinies.

3.3. Verloop en resultaten

- o April 2000: uitnodigingsmailing
- o Verspreiding van de feitelijke informatie (11 fact sheets, website)
- o Half september: eerste weekend van het panel
- o Eind oktober: tweede weekend van het panel
- o Eind november: eigenlijk publiforum

Het geselecteerde burgerpanel kwam drie weekends samen:

- o Eerste panelweekend: multidisciplinaire reeks gastsprekers en beschikbaarheid gespecialiseerde publicaties.
- o Tweede panelweekend: afwerking door de leden van het panel van de te beantwoorden vragen en vastlegging van welke informatiepersonen en experts gehoord worden tijdens het publiforum. Het door het burgerpanel gehanteerde selectie criterium is de complementariteit of zelfs de tegensprekelijkheid van stellingnamen.
- o Eigenlijk publiforum (driedaagse conferentie). Op de openingsdag en tweede dag kwam een reeks 'keynote speakers'; vervolgens werd het startschot gegeven voor het eigenlijke publieke debat tussen het burgerpanel en de genodigde informatiepersonen en deskundigen. De verschillende thema's kwamen één voor één aan bod, en werden vanuit de verschillende discipline invalshoeken belicht en bevraged. Op de derde dag trok het panel zich terug achter gesloten deuren om te delibereren. Dat gebeurde in zes werkgroepen en ook in een plenaire vergadering. Hier formuleerden ze antwoorden op de vragen en de concrete aanbevelingen die samen het eindrapport vormen.

Hiermee was het proces niet ten einde. Na de publieke bekendmaking van het eindrapport werd het burgerpanel uitgenodigd door beide betrokken parlementaire commissies. Ook de Zwitserse Science Foundation organiseerde een ontmoeting met onderzoekers die zich bezighouden met

orgaantransplantaties. Het TA- centrum gaf een ruime publieke bekendheid aan het rapport van het burgerpanel.

3.4. Resultaten

Het uitgebreide eindrapport van het burgerpanel werd als volgt gestructureerd, met als opdracht om voor elk aspect de antwoorden, opinies en aanbevelingen vast te stellen:

- Definitie van de dood
- Mening van de betrokkenen
- Mening van medische sector
- Toewijzen van organen
- Reglementering voor donatie
- Onderzoek
- Xenotransplantatie

Beleidsrelevantie: Publieke presentatie en plechtige overhandiging van het eindrapport van het burgerpanel aan de voorzitters van de Parlementaire Commissies van Sociale Zekerheid en Volksgezondheid van beide Kamers. De resultaten van het publiforum zullen worden opgenomen in de toelichting bij de nieuwe transplantatiewet.

Referentie: Citizen Panel Report, 2001, Transplantation Medecine. Publiforum 24-27, november 2000 at Bern (Report TA-P2/2000 e), Centre for Technology Assessment, Bern.

4. FOCUSGROEPEN MOBILITEITSPLAN VLAANDEREN 2001

Naar aanleiding van het ontwerp 'mobiliteitsplan Vlaanderen' werd een beroep gedaan op het centrum voor overheidscommunicatie CIBE vzw, om via de methodiek van focusgroepen gegevens te verzamelen over knelpunten i.v.m. mobiliteit, en denkwegen naar oplossingen voor dieknelpunten, die leven onder de bevolking. De algemene verwachtingen van de modale burger i.v.m. mobiliteit werden daaruit gedistilleerd. Achteraf werden deze meningen van gewone burgers ook vergeleken en geconfronteerd met die van vooraf geconsulteerde experts en belanghebbenden (stakeholders).

4.1. Opzet

De methode van de focusgroepen werd hier door het CIBE ingezet als onderzoekstechniek om getrouw aan de definitie van Morgan, 1997 '*door groepsinteractie gegevens te verzamelen over een thema bepaald door de onderzoeker*'. In casu wass het thema hier de vijf doelstellingen van het ontwerp mobiliteitsplan: bereikbaarheid/ toegankelijkheid/ veiligheid/ leefbaarheid / milieu.

In de eerste, verkennende fase van het planningsproces lagen in principe alle opties nog open, zodat de geraadpleegde burger nog een eigen inbreng kon hebben.

4.2. Aanpak

De uitvoering van het project werd toevertrouwd aan CIBE vzw in de loop van het jaar 2000. De belangrijkste instrumenten waren het inputdocument, de moderator en de focusgroepen. Via het inputdocument verspreide men informatie over het ontwerp mobiliteitsplan, het opzet van de focusgroepen en over wat er gedaan werd met de resultaten door CIBE opgesteld en vooraf opgestuurd naar alle deelnemers. De focusgroepen werden gemodereerd door CIBE zelf, die zorgden voor een inleiding en gerichte vragen, en dat iedereen aan bod kwam. De keuze voor focusgroepen werd ingegeven door een aantal argumenten.

- Snel en goedkoop verwerven van informatie
- Moderator in directe interactie met respondenten
- Groepsdynamiek (sneeuwbaaleffect)
- Flexibiliteit
- Ook mening van minder geletterden
- Resultaten gebruiksklaar
- Meerdere observatoren mogelijk

Er waren 12 verschillende focusgroepen van elk een tiental burgers, die representatief werden geacht voor twaalf verschillende geledingen in onze samenleving, met elk hun specifieke problemen en ervaringen: 10 huisvrouwen uit stedelijk gebied; 4 huisvrouwen uit landelijk gebied; 65-plussers uit stedelijk gebied; 65-plussers uit landelijk gebied; kansarmen uit Gent; 12 jongeren uit Gent; 15 éénundergezinnen; 8 stedelijke treinpendelaars; 8 landelijke treinpendelaars; 12 filependelaars en 12 gehandicaptten. Elke focusgroep kwam een keer samen.

Al deze activiteiten werden gevolgd door twee onderzoekers, die telkens aanwezig waren maar zich niet in het gesprek te mengden. Zij evalueerden de kwaliteit van het proces.

4.3. Verloop en resultaten

Op het einde van de bijeenkomst van een focusgroep zetten de deelnemers drie tot vijf knelpunten op papier, evenals ideeën voor mogelijke oplossingen. Een eindrapport bracht verslag uit van de resultaten, bereikt in de twaalf focusgroepen. Deze resultaten werden gegroepeerd onder de vier volgende krachtlijnen:

- (1) Flexibiliteit versus rigiditeit
- (2) Toenemende druk versus verplaatsingscomfort en leefbaarheid
- (3) Gelijkheid op de weg
- (4) Responsabilisering versus sturing van gedrag

De verwachtingen van de burger werden in 17 punten opgelijst. De mening van de burgers werd vervolgens vergeleken met die van experts en belanghebbenden (stakeholders), die voor de focusgroepen geconsulteerd waren. Deze confrontatie bracht belangrijke verschillen aan het licht qua probleemdefinitie, relatief gewicht van de problemen, wde verantwoordelijkheid ervoor en concrete oplossingen.

Beleidsrelevantie: *Het onderzoek via de methode van de focusgroepen bracht op een snelle en goedkope wijze duidelijkheid dat er nog geen maatschappelijk draagvlak bestaat voor de implementatie van de in het ontwerp van mobiliteitsplan voorgestelde maatregelen. Om dat te verhelpen, suggereerden de onderzoekers een reeks concrete maatregelen om de participatie eveneens op te drijven in de volgende, beleidsformulerende fase van het planningsproces.*

Referentie: Beyst,V & Goorden,L, 2001, Burgers uit de bocht. Mobiliteit ter discussie, STEM/Ufsia, Antwerpen.

- ¹ Geciteerd uit: VIG J. NORMAN, PASCHEN HERBERT (Ed.), *Parliaments and Technology. The Development of Technology Assessment in Europe*. New York, State University of New York Press, 2000, p. 3;
- ² Zie: BERLOZNIK R., *Definition, concept and practice of Environmental Technology Assessment*. Mol, VITO, 1994, 15 p.
BERLOZNIK R., *Historical evolution of the concept of TA – a summary*. Paper voor 'Shaping Technology in the 21ste Century. The role of Technology Assessment. Brussel, 18-19 mei 2000
LEYTEN JOS, *A short history of Technology Assessment*. Apeldoorn, TNO Centre for Technology and Policy Studies, 1993, 14 p.
PORTER L. ALAN, Technology Assessment. In: VANCLAY FRANK, BRONSTEIN A. DANIEL (Ed.), *Environmental and social Impact Assessment*. New York, John Wiley & Sons, 1995, p. 67-81; VAN EIJNDHOVEN JOSÉE, *Introduction to TA: concepts, methodologies and techniques*. Den Haag Nederlandse Organisatie voor Technologische Aspectenonderzoek, 1993, 23 p.
VAN DEN ENDE J., MULDER K. e.a., *Traditional and modern Technology Assessment. Towards a toolkit*. Paper for the Second International Conference and Bi-annual meeting of the International Association for Technology Assessment and Forecasting Institutions, Brussels, October 8-10, 1996;
VIG J. N., PASCHEN H. (Ed.), *Parliaments and Technology. The Development of Technology Assessment in Europe*. New York, State University of New York Press, 2000, p. 3-35;
- ³ BERLOZNIK R., *Historical evolution of the concept of TA – a summary*. Paper voor 'Shaping Technology in the 21ste Century. The role of Technology Assessment. Brussel, 18-19 mei 2000, p. 2.
- ⁴ VIG J. N., PASCHEN H. (Ed.), *Parliaments and Technology. The Development of Technology Assessment in Europe*. New York, State University of New York Press, 2000, p. 8
- ⁵ VAN EIJNDHOVEN J., *Introduction to TA: concepts, methodologies and techniques*. Den Haag Nederlandse Organisatie voor Technologische Aspectenonderzoek, 1993, p. 1;
- ⁶ In december 1994 besliste het Huis van Afgevaardigden dat gedomineerd werd door de pas verkozen Republikeinse meerderheid, geheel onverwachts, om de toelage voor OTA uit haar budget te schrappen (in het kader van een besparingsronde binnen haar eigen budget waartoe het Huis van Afgevaardigden zich had geëngageerd). Na verschillende pogingen om OTA alsnog te redden, was de instelling verplicht om in 1996 haar deuren te sluiten. Het OTA archief kan integraal geraadpleegd worden op <http://www.wws.princeton.edu/ota/>.
- ⁷ Op. cit., VIG en PASCHEN, 2000, p. 8 (eigen vertaling).
- ⁸ HETMAN, F., *Society and Assessment of Technology*. Parijs, OECD, 1973;
- ⁹ Op. cit., LEYTEN, 1973, p. 6 (eigen vertaling).
- ¹⁰ Op. cit., BERLOZNIK, 1994, p.6
- ¹¹ SMITS R., LEYTEN J., *Technology Assessment. Waakhond of speurhond? Naar een integraal Technologiebeleid*. Zeist, Kerkebosch B.V., 1991, 337 p.
- ¹² Op. cit., VIG en PASCHEN, 2000, p. 15
- ¹³ Wie meer over de ontstaansgeschiedenis van de Europese TA-instellingen wil leren, verwijzen we graag naar: VIG J. N., PASCHEN H. (Ed.), *Parliaments and Technology. The Development of Technology Assessment in Europe*. New York, State University of New York Press, 2000, 399 p.;
- ¹⁴ UMWELTBUNDESAMT, *Technologien auf dem Prüfstand*. Keulen, 1983, Carl Heymanns Verlag, p. 505.
- ¹⁵ PORTER L. A., ROSSINI A. F., e.a., *A guidebook for Technology Assessment and Impact Analysis*. New York, North Holland, 1980, p. 255 e.v.
- ¹⁶ Op. cit., PORTER en ROSSINI, e.a., 1980, p. 278.
- ¹⁷ VAN EIJNDHOVEN J., *Introduction to TA: concepts, methodologies and techniques*. Den Haag, Nederlandse Organisatie voor Technologische Aspectenonderzoek, 1993, p. 13-15.
- ¹⁸ DANISH BOARD OF TECHNOLOGY, *European Participatory Technology Assessment. Participatory Methods in Technology Assessment and Technology Decision-Making*, Kopenhagen, 2000, 178 p. + bijlagen.
- ¹⁹ Informatie voor dit deeltje uit: JOSS S., DURANT J., *Public participation in science. The role of consensus conferences in Europe*. London, Science Museum, 1995, 133 p. + bijlagen.
- ²⁰ Voor een uitgebreide bespreking van dit model, zie: GRUNDAHL, J., The Danish consensus conference model. In: JOSS S., DURANT J., *Public participation in science. The role of consensus conferences in Europe*. London, Science Museum, 1995, p. 31-40.
- ²¹ VAN EIJNDHOVEN J., *Introduction to TA: concepts, methodologies and techniques*, Den Haag Nederlandse Organisatie voor Technologische Aspectenonderzoek, 1993, p. 18.
- ²² Zie hiervoor: KLUVER, L., Consensus conferences at the Danish Board of Technology. In: JOSS S., DURANT J., *Public participation in science. The role of consensus conferences in Europe*. London, Science Museum, 1995, p.44.
- ²³ DANISH BOARD OF TECHNOLOGY, *European Participatory Technology Assessment. Participatory Methods in Technology Assessment and Technology Decision-Making*, Kopenhagen, 2000, 178 p. + bijlagen.

colofon

<i>Redactie</i>	Robby Berloznik Stef Steyaert Wim Peeters Willy Weyns
<i>Eindredactie</i>	Wim Peeters Lyn Van Boven
<i>Taaladvies</i>	Marianne Boone
<i>Lay-Out</i>	Belgian Advertising B-AD Wim Peeters
<i>Druk</i>	Maes Copy

verantwoordelijk uitgever: Robert Voorhamme, voorzitter viWTA
Vlaams Parlement
1011 Brussel

viwta@vlaamsparlement.be
www.viwta.be